

BROJ 16

TARTAJUN

PRVA DOLSKA INFORMATIVNO - ZABAVNA PUBLIKACIJA

DOL
OTOK HVAR

Stanje na istoku

Plame - uskim putovima
do ljubavi

Istaknuti bogomoljski
svećenici

TAM-TAM festival

Od kuge, glada i rata....

Josip Šurjak

Čarobni ružmarin

Pujiška

Sir iz uja

I premijer čita Tartajun

foto:Boris Kragić

Riječ urednika

U ovoj neizvjesnoj situaciji izazvanoj pandemijom korona virusa, u vremenu, kako kažu, novog normalnog, mi nastavljamo dalje ustaljenim ritmom. U rukama držite 16. broj omiljenog časopisa u kojeg je uložen veliki trud, puno ljubavi i odricanja da bi ugledao svjetlo dana. Za sve su „krivi“ autori tekstova koji s radošću prihvataju obvezu da za svaki novi broj pripreme prikladan tekst. Konstantno nam se priključuju i novi autori tako smo kroz ovih 16 brojeva postali jedan veliki, uigran tim. Tu su i stalni suradnici koji odrađuju logističke pripreme, sve ono što je potrebno da u rukama držite jedan kvalitetni, pravi otočni proizvod. Sve to naš grafički urednik Pjer uokviri u jednu skladnu cjelinu. Ovim putem kao urednici zahvaljujemo se svima.

Ovogodišnja tema broja je istočni dio otoka Hvara. Nadamo se da smo Vam na zanimljiv način približili ponekad nepravedno zanemarenim dio našeg škoja. Uz to donosimo pregršt zanimljivih tekstova, za svakog po nešto. Nadamo se da ćete uživati u čitanju novog Tartajuna.

Uz rad na Tartajunu, članovi udruge odrade lavovski posao svake godine u pripremi i realizaciji našeg festivala - Puhijade, za vrijeme kojeg Dol postane centralno mjesto otoka Hvara. Koliki je to trud i odricanje nećemo ni navoditi niti se žaliti jer s radošću to pripremamo za Vas, drage čitatelje i posjetitelje. Vi ste razlog zašto Tartajun i Puhijada još uvijek postoje.

Hvala i svim sponzorima koji su svih ovih godina podržavali udrugu i festival. Bez Vas bi ovo bilo neizvedivo.

Nadamo se da će korona kriza proći dok pročitate sve tekstove u novom Tartajunu te da ćemo dogodine dočekati novu Puhijadu i Tartajun puni pozitivne energije.

Do nekog sljedećeg Tartajuna,
zdravi i veseli bili!

Vaši urednici Andrea i Ivica

SADRŽAJ:

Rič, dvi predsjednika.....	3
Stanje na istoku	4
Plame - uskim putovima do ljubavi.....	8
O istaknutim bogomoljskim svećenicima.....	14
Tri posjete Bogomolju u četiri stoljeća.....	16
Tam Tam festival.....	20
Izbor iz suvremene plamske poezije.....	21
Tko je bila "šjora Marija" iz likarove kuće na Budinjcu.....	28
Od kuge, gladi i rata.....	32
Josip Šurjak.....	36
Štufajica.....	39
Zimski maestral.....	40
Čarobni ruzmarin.....	42
Zvire i čovik	44
Moja zodnjo serenada.....	47
Pujiška.....	48
Električni tresači.....	49
Kozji sir.....	50
Makrame list.....	52
Iz povijesti Sloge.....	53
Milenijska dica.....	54
Kulturna baština	55
Dječji radovi.....	56
Zabavni kutak.....	58
Super puh.....	59

Rič, dvi predsjednika

"Hod Nikša moga si ti bit predsjednik. Bome to su su ti dvo godišća, dvi Puhijade i gotovo."

Evo i treća dohodi, na žalost svih nos zbog vrimena u kojem smo neće bit "standardna" nego skroćena verzija festivala (ako mjere dopuste i to), a Nikša još uvik predsjednik, i ni mi žol.

Uvik kad pišen tekst za Tartajun person logično ča napisat, oču pisat o temu ča smo napravili u ovemu mojem mandatu ili ča jo nison uspi napravit u ova dvo i po godišća (u greb će me odnit ta meteo – stanica).

Hoću nos folit? Pa zoč ne, imomo se sa čim folit i mislin da je naša nagrada svit koji svako godišće dohodi tih 5, 6 ili 10 don Puhijade, na sve te monade od baloti, filmovi, izložbi, predstavi, libri, predavanji, utrki za dicu i ove koji su dica u duši, a i na kraju i te slavne subote di je list Tartajun zvjezda večeri i tako već pustih godišć kad ne moreš pasat kroz Dol na noge a kamoli sa auton.

Puhijada i Tartajun, budimo realni, zodnjih 13. godišć kad spomenemo te dvi riči su asocijacija na Dol i Doljane. Ništo po čemu je ovo naše selo od 300 svita postalo poznato. Ništo kad spomenesh te riči učinidu me ponosnim ča son dil tega sve ove godine, a posebno ove zodnje dvi i po dok son imo čast bit predsjednik udruge. Sad kad se okrenen nose i pogledon ča smo sve napravili i vidin da nismo bili loši. Dosta je somo 16. brojevi lista i 5 libri ča smo izdoli kroz ove godine koji će uvik ostat. A tek znane i neznane akcije i donacije kojima smo pomogali možda i odmogali naše selo, ali i svukud di je bilo potriba pomoć.

Napravili smo lavour kojega vjerojatno nismo još uvik svjesni i koji ostavljemo u naslijedstvo generacijama posli nos. Hoće li bit ko da nastavi ovi naš put i da ne budemo i mi jedna od udruga koja je ostala puna potencijala, a ni nastavila svoj put zbog nekakvih sitnica koje su nebitne u cijoj priči? Jo son uvjeren da imo mlodih koji će nastaviti ovin naš put u Tartajunu jer uvik nova, čitaj mloda, metla boje mete.

Možda je ova situacija s ovin virusom prilika koju smo tribali da se resestirom i ko udruga i ko festival, uđe friška korv u ovo sve i dokože da se more boje nego ča je bilo dosad. Je ovo moj oproštaj od Tartajuna? Ko predsjednika definitivno da, ali kad bude potriba u podne i u polnoću son spreman pomoći udruzi i svakome ko će preuzest ovu časnu funkciju.

Nikša Šurjak

Predsjednik udruge Tartajun

DOLAZIN TI DRAGI ŠKOJE

I opet je lito došlo,
Probudilo onaj titraj
Godišće je žvelto prošlo
Na me čeka lipi kraj.

Dolazin ti dragi škoje
Lita svakog pa i ovo
Da zagrlin jude tvoje
Isprovji mi ča je novo...

Dolazin ti dragi škoje
Da odmorin tilo, dušu
Da upijen tvoje žarke boje
Vitri s mora dok mi pušu.

Dolazin ti dragi škoje
Da udahnen miris levonde i
bora
Ma da nison jo iz loze tvoje
Kruto volin tvoj šum mora.

Dolazin ti dragi škoje
I fameju svoju vodin
Ti raširi ruke svoje
Tebi hitin, tebi brodin!

Autor: Anđelko Antić
Blažević, dolski zet
Zagreb, 20.7.2020.

Stanje na istoku

Autoru – Marin Perko rođen je 1982. god. u Splitu, a posljednjih godina se vrti po manje-više svim školama otoka Hvara gdje predaje geografiju i informatiku. Nakon tri godine života u Sućurju od 2018. god. zajedno s ženom i dva sina seli u Jelsu gdje i danas živi. Trenutno uz posao u školi „skenira“ stanje na otoku i piše doktorat na temu aktualnih demografskih procesa i perspektiva otoka Hvara.

Kada me je ove zime moj kolega i dobri naš profesor Ivica zamolio da napišem tekst za Tartajun odmah mi se svidjela ideja o članku za ovaj kulturni hvarski časopis. „Šta očeš da napišem?“ upitao sam ga. „Oču Plame, oču o istočnom Hvaru...!“ odgovorio mi Ivica. „Dobro... a šta da pišem o tome?“ kažem mu. „Piši ono što je sad, baš sad!“ reče Ivica. Mislim da sam odmah razumio što je htio kao što bi ga razumio svaki Plamus i Sućuranin (jer zapravo, Sućurani nisu Plamusi zar ne?). Premda nisam s Hvara, živeći par godina u Sućurju i obilazeći stanovništvo istočnog Hvara shvatio sam što je pojам „istočni“ Hvar. To nije samo geografski pojам, jer geografski istočni Hvar bi bio od Zastražića do Sućurja uzevši u obzir da je otok dug 67,5 km. To istočni dođe više kao stanje duha...nešto kao Balkan, planina u Bugarskoj koja je od Hrvatske udaljena gotovo 600 km zračne linije ali je po svemu sudeći puno bliže. Istočni Hvar je zapravo „tamo gori“. Čim izadeš iz Jelse put Sućurja. Istočni Hvar zapravo nije Hvar. Hvar je Grad Hvar, Stari Grad, polje, Jelsa...ajde Vrboska, Sv.Nedilja...vino...e to je Hvar. A sad to što svako malo netko spomene kako ima nonu iz Poljica ili da su zapravo njegovi Viskovići stigli

iz Gdinje...
to je otpri-
like to.
Sućurani?
Ma to je
sve tamo
divlje...

Slika 1. To je taj istočni Hvar

Malo službene i depresivne statistike.

Istina Ivice, rekao sam da će pisati o danas, a da bi se opisalo danas moramo znati što je bilo jučer, jer jučer na istoku Hvara je sve bilo drugačije. Demografska katastrofa mi se čini kao preblagi termin za sve što se dogodilo na istoku Hvara u posljednjih 100 godina. O samim uzorcima depopulacije već je napisan određeni broj radova ali ukratko za depopulaciju se krivi: 1. vinska klauzula 2. bolest vinove loze 3. ratovi i 4. dolazak turizma u priobalna mjesta i napuštanje poljoprivrede. Prije jednog stoljeća na ovom području živjelo je 3 780 stanovnika. 2011. god. bilo ih 832, tj. 78 % manje, a danas (2020. god.) ih po svim godišnjim statistikama rođenih/umrlih i doseljenih/odseljenih ima još 100-ak manje. Iduće, 2021. god. kada bude službeni popis stanovništva RH, znatićemo točan broj, koliko može biti točan s obzirom na problem fiktivnih stanovnika. Problem nije samo mali broj stanovnika, već činjenica da je prosječna dob stanovnika općine Sućuraj 53,7 god. (u Hrvatskoj je 41,7 god.) što ga čini petom najstarijom administrativnom jedinicom u Hrvatskoj (od 556!) i jedinicu s najstarijim stanovništvom na cijeloj obali. U Gdinju, Poljicima i Zastražiću situacija je još

gora ali srednju dob poboljšava ostatak stanovništva općine Jelsa koji žive na zapadnom dijelu općine. Teško je danas najstarijem Plamusu, živim svjedocima nemilosrdnog prolaska vremena. Puna polja i učionice, galama, KUD-ovi, plesovi...svi ti brojni ljudi s početka njihovih života danas su samo sjećanja.

Žena u fertilnoj dobi (od 15 do 49 god.) na ovim prostorima ima samo 93, što znači da stanovništvo samo po sebi nije obnovljivo te bez doseljenika većina mjesta čeka sudbinu Selca ili Humca. Ako se 1921. godina čini daleka dovoljno je reći da je Bogomolje imalo do 1986. god. osmogodišnju centralnu školu za područje Plame u kojoj je znalo biti i više od dvije stotine učenika. Danas na istom prostoru ima sedam učenika razredne nastave u područnim školama u Bogomolju i Zastražiću te njih par što putuju na predmetnu nastavu u Jelsu i Sućuraj. Da bi se remiziralo trenutno stanje dovoljno je spomenuti da je gustoća naseljenosti na istoku Hvara čak osam puta manja nego na njegovom zapadnom dijelu (7,1 st/km² naprema 57,7 st/km²)!

Ipak, da ne bi bilo sve depresivno

Dakle, bez došljaka nema ni života na istoku Hvara. Doduše, posljednjih godina nekolicina obitelji (mahom iz Splitskog područja) doselilo je na Plame, a što im se ima ponuditi da tu i ostanu? Ili kako nekoga novoga privući da dođe? Čini se da smještaj ne bi trebao biti problem...ili ipak nije tako? Broj praznih kuća je trostruko veći od broja stanovnika ali neriješeni imovinsko-pravni odnosi i nerealno visoke cijene nekretnina (u valama znaju doseći i 3000 € po kvadratu) znaju biti demoralizirajući element. Olakotna okolnost za sve obitelji koje se odluče za taj potez je S-D županija koja preko svog demografskog projekta „Tu je tvoj dom“ može pomoći s bespovratnim iznosom do 120 000 kn za adaptaciju stare ili kupnju nove kuće. Vodovodna mreža ne postoji. Vodu dostavlja DVD Jelsa autocisternama te svaki otočanin ima pravo dobiti do 45 m³ vode godišnje uz 100% subvenciju troškova prijevoza. Sama cijena vode ista je kao i na ostatku otoka. Ukoliko imate gospodarstvo količina vode koju dostavljaju je neograničena uz subvenciju troškova od 50%. Vodovodna mreža bi zajedno s cestom i optičkim kabelom trebala biti izgrađena u godinama što dolaze. Znam, tu priču Plamusi slušaju već desetljećima ali mora se reći da je „Hvarski vodovod“ izdvojio za razdoblje do 2021. god. 1,5 milijuna kuna za projektu dokumentaciju i dodatnih 15 milijuna kuna za izgradnju cjevovoda prve dionice od Jelse do Poljica. U isto vrijeme u planovima nabave za 2020 god. „Hrvatskih cesta“ izdvojeno je 14 milijuna kuna za studiju projektne dokumentacije za preostalih 37 km ceste od Poljica do Sućurja. Sve bi trebalo biti koordinirano i s HEP-om, a gdje ćeš boljeg vremena za napraviti nešto nego danas kada im je Zastražićanin

Tablica 1. Broj stanovnika u mjestima istočnog Hvara u razdoblju 1921.–2011. god.

Godina	Bogomolje	Gdinj	Humac*	Pojlica	Selca	Sućuraj	Zastražić	Ukupni broj stanovnika
1921.	822	793	256	297	137	850	625	3 780
1931.	572	719	222	291	120	705	638	3 267
1948.	535	663	177	293	92	559	597	2 916
1953.	514	645	122	287	94	589	618	2 869
1961.	457	584	115	250	72	585	564	2 627
1971.	337	446	75	196	53	466	421	1 994
1981.	250	292	10	130	49	427	328	1 484
1991.	140	200	0	84	9	422	300	1 155
2001.	98	119	0	68	7	387	230	909
2011.	100	133	0	59	6	357	177	832

* Humac zapravo nikad nije bio stalno naseljen već je bio privremena poljoprivredna ispostava stanovnika Vrsnika.

Slika 2. Prazna je velika zgrada škole u Gdinju

Barbarić predsjednik uprave. Nadamo se da možda i bude nešto, ostanimo optimistični. Dodatan razlog za optimizam trebala bi biti šira slika te priče, tj. proširenje luke Sućuraj koja je upravo u tijeku i trebala bi biti gotova do kraja 2021. god. kao i izgradnja nove luke „prekoputa“ u Drveniku. Ukoliko se ostvari i kapitalni projekt, izgradnja tunela Ravča – Drvenik kroz Biokovo (Riliće), Plame će postati manje izolirano, vrlo tranzitno i dostupno direktno s autoceste A1. Osobno vjerujem da bi spomenuti infrastrukturni projekt donekle mogao oživjeti istočni Hvar. U razgovoru s Plamusima više od vode i loše prometnice nedostaje im kvalitetna distribucija struje, gdje često nakon oluje nema struje na duže vrijeme. Mještani žele i elektrifikaciju vala, a smeta im i veliki broj divljih svinja (ili divljih gudina kako kažu Sućurani). Na njih se posebno žale par mještana Selaca gdje rade veliku štetu poljoprivredi. Nedostaju i bolje održavani makadamski putovi koje vode do maslina i ostalih plodova. Od ključnih institucija za život na istočnom Hvaru ostala je samo jedna, a to je osnovna škola u Sućurju. Ta škola, koliko god imala mali broj učenika, simbol je opstanka života na tom prostoru. Uz to, primjetan je nedostatak još jedne usluge, a to je dječji vrtić. Ukoliko se želi privući novo stanovništvo, tj. mlade ljudi i obitelji, takva institucija mora postojati jer nemaju svi „baka/hona/baba/ servis“ na raspolaganju.

Još malo optimizma za kraj

Ljudi (mladi i srednjih godina) Plama s kojima sam pričao slažu se da svatko tko bi došao živjeti na taj dio Hvara može živjeti jako dobro. Turizam (ne samo u valama, sve je više „u modi“ i ruralni turizam u brdskim krajevima) kao i poljoprivreda (lavanda, masline...) grane su gospodarstva koje (često) jamče dobru zaradu. U današnje vrijeme može se lako otvoriti i OPG gdje se uz pomoć lokalnih udruga dolazi do fondova iz Europske unije. Mir, tišina, priroda....sve su traženiji u današnjem „ludom“ i urbanom svijetu i zato svi Vi koji čitate ovaj članak razmislite malo o istočnom Hvaru, bar na sekundu... malo o Kompozitoru, Karmelinu, Mitreju, Brki, Filomeni, Mariju...zašto ne? Nešto autohtono, nešto novo (ili staro)...ako ne Vi osobno, preporučite Plame i Sućuraj nekome. Toliko možemo napraviti. Nadajući se da će se s vremenom promjeniti percepcija (prije svega samih otočana) o istočnom dijelu otoka Hvara, želim ispričati jednu osobnu anegdotu. Prije par godina uzeo sam ležaljku (onu nesklopljivu, veliku) u svima nam dobro poznatom salonu namještaja u Paizu te sam došao do djelatnice na kasi. Transkript razgovora slijedi:

Ja: „Dobro, uzea bi ovu ležaljku al mi ne stane u auto, možete li je dostaviti?“

Gospođa na kasi: „Nema problema, di?“

Ja: „U Sućuraj.“

Gospođa na kasi: „U Sućuraj!“

Ja: „U Sućuraj.“

Gospođa na kasi: „Aaa...tamo ne dostavljamo.“

Ja: „Kako? Pa piše Vam doslovno na reklami – Dostavljamo po cilom škoju!“

Gospođa na kasi: „Je...ali...Sućuraj...“

To je to ljudi, to je istočni Hvar danas.

p.s. Dobio sam ležaljku nakon 2 mjeseca, došla je u nekom kombiju s kruvom. :-)

Slika 3. "Cesta nade"

UO JURICA vl: Berti Plenković

VINA KRONJAC
in vino veritas

PIZZERIA TONI

ZA POD ZUB
Gourmet - Deli Shop

VRSINA D.O.O.

+ VOLAT d.o.o. Stari Grad
Sve za kuću, stan i apartman

BRAVARSKI OBRT

“LUPI”

PRAONICA RUBLJA
BUBBLE

Cvjećarnica
Ljiljan

CAFFE BAR
MAROKO

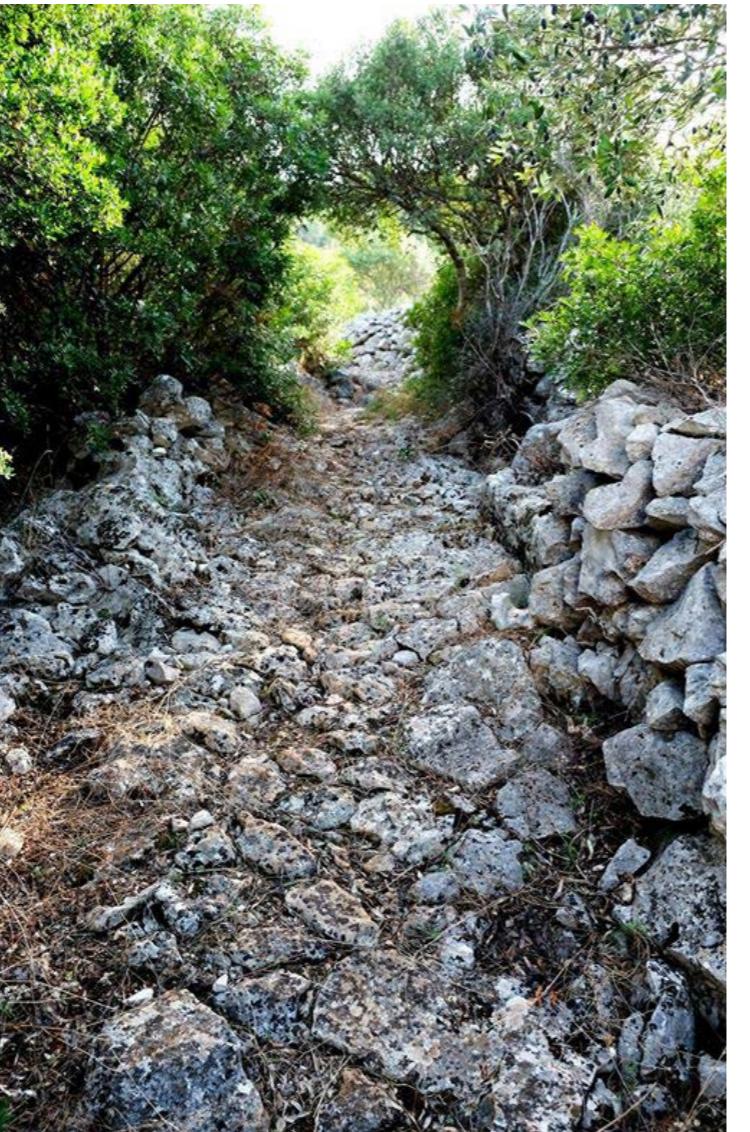
Plame - uskim putovima do ljubavi

Od davnine je to naziv za istočni dio našeg otoka, onog od Zagradača do Sućurja. Odakle taj pojam? Ne znam. Ima više obrazloženja, ali neću se s time zamarati. Nešto drugo mi pada na pamet o čemu ću s guštom nešto i napisati.

Kao dijete imao sam priliku čuti riječ „Plovjani“ i to uvijek u kontekstu rečenice: „Pogledaj kako gr(i) edu, uvik jedon iza drugega, kako da su Plovjani.“ Znači, razmišljam sam, ti Plovjani nikada ne hodaju zajedno, jedan pored drugoga, već uvijek jedan iza drugoga. Zašto tako hodaju? U dječačkoj dobi nisam tome znao odgovora, a niti sam ga tražio. Bio sam u Vrbanju kod svojih i igrao se s vršnjacima iz susjedstva, Antunom, Ivotom pa i Zlatanom, neka je bio godinu mlađi od nas. Zlatanova mama je rodom iz tih Plamih o čemu nam je i govorio hvaleći se kako je bio u Gdinju, vozeći se brodom pa onda su hodali uz neko brdo do u taj Gdinj. Bilo je zanimljivo Zlatana slušati o tom za nas nekom drugom svijetu, ali mene je onda mučilo kako to da teta Katica „Ćućina“, tako su zvali njegovu mamu, ne ide iza svoga muža ili svoje djece, pa tako i Zlatana, kao u onoj uzrečici o hodanju Plovjanih. Teta Katica, kao i drugi ljudi u susjedstvu i svom mom tadašnjem poznatom svijetu, a to su bili Vrbanj i Dol, isto je hodala usporedno sa svojim mužem i sa svojom djecom.

Godinama kasnije shvatio sam onu o hodanju „kao Plovjani“. Saznao sam daje cesta od Jelsedo Sućurja dovršena 1954., dvadeset godina poslije nego je izgrađena cesta od Staroga Grada do Jelse. Nasrednjem dijelu otoka su i poljski putevi većinom široki, ostali još od starih Grka i Rimljana. Na Plamama nije bilo ni Grka ni Rimljana, a i tereni su takvi da su putevi najčešće uski, toliko uski da se nije moglo hodati usporedice već jedan iza drugog, čak i kod procesija. Kad bi se našli na širem putu iz navike bi i dalje hodali jedan iza drugoga što su ovi, sa širih puteva pa čak već i sa cestama primjećivali i od toga skovali spomenutu uzrečicu. Ipak, brzo bi se priviknuli na široke puteve kao i moja susjeda iz djetinjstva, teta Katica „Ćućina“.

Htio sam saznati nešto iz prve ruke o tim uskim putevima i radoznanost me telefonom dovela do gospođe Bortuline Milatić, rodom iz Zagradača, koja živi u Zagrebu, ima devedeset pet godina i bistrog je uma. Malo slabije čuje zbog čega nam je u razgovoru pomagala njena kćerka Smiljka. Bile su ugodno iznenađene pozivom s njihovog Hvara,

tim više što su bile u svojevrsnom kućnom pritvoru zbog korone virusa kao i svi mi. Njih je pet dana prije razgovora protresao i potres. Obje jedva čekaju doći u svoje Zagradače, ali ovaj virus, pa još gore, potres...izjadale se one meni. Kažem, mene interesiraju i puti i suputnice uokolo Zagradača i susjednih Poljica. Raspričala se teta Bortulina o tome kako se vino iz Poljica gonilo u Malu Stinivu gdje je bio trabakul „Bolinder“. Nema puta od Prapatne do Male Stinive. Od istočnog dijela Prapatne je uski put kojim se dolazi u Zagradače, a onda do Poljica je nešto širi put a dalje, sve do Bogomolja, još širi, čak i do dva metra a ponegdje i do tri. Svi ostali putevi bili su uži, uski, osim onog do Male Stinive i „Bolindera“, govori teta Bortulina. Kad je izgrađena cesta 1954., e to je onda bilo bolje... Po ovim malo širim putevima jahao bi doktor na tovaru kad bi išao u posjet bolesnima ali i po ovim uskim.

Nadodam, ne samo doktor, već i mladići iz srednjeg dijela otoka zaljubljeni u neku svoju Plomku. Rečem ovo Jasenki Bosnić čijom sam dobrotom i dobio broj tete Bortuline koja se nasmije govoreći mi kako je ona u nekom svom pubertetskom razdoblju promatrala kako se Poljičke djevojke šetaju u cipelama s visokim „takima“ po već izgrađenoj cesti punoj šudera. Dolazili su na šetnju i mladići iz srednjeg dijela otoka na svojim motorbiciklima, ili čak autima, pogotovo ako su se zagledali u koju Pojišku. Mene interesiraju samo one ljubavi koje su hodale po uskim putima, prije nego se cesta izgradila.

Kad spominjem Poljica padne mi na pamet dio iz knjige Dnevnik Jurja Plančića. Juraj se rodio 1899., studira slikarstvo u Zagrebu a zaljubljen je u Tonici, ne Pojišku već Starogrojku, ali koja svom Jurju u mjesecu studenom 1919. piše u Zagreb da joj je brat, don Toma Šoljan dobio mjesto župnika u Poljica te će i ona morati poći s njim, što joj nije po volji. Evo Jurja za Božić doma. Piše: „Kad smo ulazili u luku, gledao sam prema selu gdje je bila moja sreća, moja Tonica....Uzalud sam očima tražio pojavu one koju ljubim, bila je daleko, kod brata. Moja je duša na dnu postojala sve tamnjom, jer ne bijaše One koja bi to spriječila...“ Na sam Božić piše: „Danas je Božić. Ali kako je samo sve mrtvo. Svuda se osjeća ruka talijanske okupacije. Pisao sam Tonici. Vraća se u Zagreb 25. Siječnja, sada 1920.“ i nastavlja: „Sutra putujem...Prošli su ovi praznici ali kako? Tonice nisam vidio...ah, to je previše. Htio sam poći do Tonice s tri vjerna prijatelja, ali sam se bojao da mi roditelji ne saznaaju.“ Evo Jurja 12. srpnja, naravno 1920. Godine, doma je i uzdiše: „Prispio sam doma...Tonica je na Poljicima te mi je pusto ijadno u mom srcu... Meni nije ostalo drugo nego krenuti k njoj, tamo na Poljica. Tajno sam krenuo s dvojicom prijatelja, Ladislavom i Dinkom, 28.o.m. u četiri sata ujutro... Roditeljima smo rekli da idemo gledati neke šipilje, nisu pravili probleme. Krenuli smo pješice. Sunce nam je pokazalo svoje milo lice pred Jelsom. Išli smo dalje, uz more, pored uvala i draga. U kanalu je puhalo jugovina, pa nije bilo jako vruće. U uvali Prapatna jedna nam je ženska dala vode, a susreli smo i dvije ženske s malim stadom koje su isto k Poljicima išle. Uspinjali smo se uz brije, sunce nas je zaskakalo kroz granje i šikarje, te nam je vabilo krupne kaplje znoja. Ladislav me odao onim ženama, s kojima smo putem čavrljali, da sam Toničinvjerenik... Kad smo došli... vrata mi je otvorio don Toma... Uskoro se pojavi i ona. Ustanem i prihvatom već mi pružene ruke, te se duboko pogledamo, jer se nismo mogli pojubiti pred toljkima. Ona je bila iznenađena, a oboje smo bili ushićeni, te pogledima silazili do dubina naših duša koje su čeznule jedna za drugom. Kad su nas ostavili same, naše se usne nadioše u toliko žuđenome cjevolju...Rekla mi je da su je neki imućni težaci prosili. Otac ju je nagovarao i to forsirao, jer što će joj ja koji samo čekam da me netko pozove 'da mu oslikam sobu'...Ona nije pristala, jer ljubi samo mene. Zanimljivo je zašto nisam primio poštu od nje. U Jelsi ima jedan činovnik koji radi na cenzuri. On nije htio uručivati pisma odmah, nego bi ih zadržao kod sebe, jer da otkad radi taj posao nije čitao ljepših pisama od mojih. I taj je računao na njezinu ruku, ali ih je ona sve prezrela, jer ljubi mene... Kad su svi otišli na spavanje ostali smo Tonica i ja da se naužijemo milovanja. U sobici smo sjeli na škrinju, držali se za ruke, a srca su nam veselo kucala. Njezine su se zlatne kose prosule po našim ramenima. Desnom sam je rukom obujmio oko pasa. Cjelivali smo se... Samo jedan par koji se silno voli može sebi predstaviti naše osjećaje...Sve do kasne večeri bili smo blaženi, jer je Amor iz svog zlatnog roga prospao u izobilju našu sreću i kružio nad nama kao gospodar i štićenik naših srdaca. Molila me da ostanem još sutra, ali ja sam se bojao oca. Spavao sam u sobi s don Tomom koji mi je rekao da me poštuje i voli i da će se uvijek zauzimati za nas. Ispratila me u jutro oko pet sati. Kad smo bili zaklonjeni, naše se usnice sastadoše na zadnji pojubac.“

Bio je Juraj te godine, 1920., u rujnu mjesecu još jednom u Poljica kod svoje Tonice, o čemu piše: „Bio sam opet kod nje u Poljicima, a ovaj put i Ivan s nama. Bilo je lijepo kao i prošlog puta. Seljaci i seljanke su znatiželjno gledali

koji je od nas četvorice vjerenik Toničin. Prvi put prošli smo selom javno, držeći se rukom o ruku. To mi je prvi put u životu da smo se pokazali na svjetlu, kad sija sunce, pred tuđim ljudima. Ali to nije Stari Grad gdje su oni koji rade protiv nas. Ah, kad će prestati ovo nesretno pretvaranje, ova bezobrazna nijekanja, kad će se moći pokazati i pred mojima, kod kuće?"

Osjećamo kod ovog čitanja tankoćutnost osjećaja Tonice i Jurja koji se vole ali saznajemo i za probleme, prepreke na koje ova ljubav nailazi. Don Toma Šoljan bio je župnikom u Poljicima do 1922., a osam godina poslije dolazi za župnika Poljica ali i Zastržića jedan drugi don Toma, don Toma Moškatelo iz Dola. On sa sobom nije doveo sestru koja će biti kućna pomoćnica, kao što je to imao don Toma Šoljan, već je kod njega živio nemoćni mu otac Tadija. Don Tomin brat Ivan dolazio bi nedjeljom na mulu kod brata i oca. U Poljicima se zaljubio u Milenku Lučić i ona u njega, što je don Tomi bilo draga, jer je po njegovom mišljenju brat odabralo u svemu dičnu djevojku.

Tek što se Ivan oženio, u Zastržiće kod brata i oca počeo nedjeljom dolaziti i stariji brat, Šimun. Dolazio Šimun skoro svake nedjelje na jakoj mazgi suputnicama, uskim putevima kao i njegov brat Ivan prije dvije godine. Njemu je već tridesetpeta, i on bi se oženio kao i njegov mlađi brat Ivan. Zato nije samo pribivao misi koju je služio njegov brat već je nedjeljna poslijepodneva u Zastržiću provodio kod velike seoske gustirne gdje se mladost skupljala. Tu se Šimun zagledao u mladu devetnaestogodišnju djevojku imenom Ana Mateljan. Istina, malo je velika razlika u godinama ali Šimun se do ušiju zaljubio, a ni Ani Šimun nije mrzak, dapače, bio je i on njoj drag. Uvijek je bilo djevojaka koje vole starije mladiće. Sigurniji su, postojaniji. Don Toma bio zadovoljan odabirom i svog drugog brata, kako i neće, poznaje on dobro svoje stado. I ožene se Ana i Šimun godine 1933. Na pir Ana pozvala i svoju rodicu Anu Beroš, gdje Ana upoznaje Tadiju Moškatela, naravno iz Dola, ali on nije brat Ivana i Šimuna i don Tome, već njihov rođak. Potrebno je reći da je Tadija bio udovac s troje djece ali ni Ana nije više bila u cvjetu mladosti. Zavoljeli se njih dvoje i oni se ožene već sljedeće godine.

I kod ove tri ljubavi je „Amor iz svog zlatnog roga prosipao u izobilju njihovu sreću i kružio nad njima kao gospodar i štićenik njihovih srdaca“, i sigurno su Milenka i Ivan, Ana i Šimun i Ana i Tadija svojim pogledima silazili do dubina duše svoje duše koje su čeznule jedna za drugom, kako je Juraj opisivao svoju i Toničinu ljubav od prije dva naestak godina. Sigurno je da onaj poštanski činovnik iz Jelse nije zadržavao i čitao pisma Ivana, Šimuna i Tadije kao ona Jurjeva, jer ih nisu ni pisali, već se napovidalo i išlo s živim put Poljica i Zastržića. Oni su težaci, nisu vični tako lijepom pisanju, ali njihova čuvstva, osjećaji prema odabranicama srca njihova slična su onima koja je Juraj opisao. Ne samo to, ovdje su se tri Doljanina bez prepreka od bližnjih i dalnjih oženili u Poljica i Zastržiće a Jure, ah Jure, bolje i ne spominjati ovdje. Don Toma ostao u Zastržiću i Poljicima do 1937. Tko zna, da je ostao duže možda bi se još koji Doljanin oženio u njegovim župama.

Petnaestak godina posle tri Moškatela, evo još jednog Doljanina, Bartula - Bareta Duževića po uskim putima do svoje velike ljubavi. Nije njegova draga iz Poljica ni iz nešto udaljenijih Zastržića, ni iz još daljeg, a već spominjanog Gdinje, ni iz još udaljenijeg Bogomolja, o kojemu će biti riječi na kraju ovog zapisa, nego još dalje, iz Selaca Bogomoljskih. Tamo živi Andrija Jerković sa svojom ženom Morom i njihovih šest kćeri. Jedna od njih, Marija, bila je 1947. na radnoj akciji u splitskom brodogradilištu. Bio tamo i Bare, i oni se zavoljeli. Završila nakon dva mjeseca radna akcija a njihova ljubav ostala. I naš nam Bare prvi put ide u posjete svojoj ljubavi i to pješke, ili što bi mi rekli na noge, iz Dola u Selca Bogomoljska. Prije će tako doći nego jašći na tvrdoglavom tovaru. Ide Bare istim putem kojim je nekada išao već spominjani Juraj, pa Ivan, Šimun i Tadija. Samo što Bare prolazi kroz sva spomenuta mjesta i jednog ranoljetnog subotnjeg predvečerja te iste godine stiže u dvor Andrije Jerkovića i njegove žene More kako bi pred njima iskazao ljubav prema njihovoj Mariji. Prihvatali Andrija i Mora Baretu kao dragu osobu. Ostao on kod njih do ponedjeljka ujutro grabeći svaki trenutak kako bi sa svojom Marijom bio nasamo.

Nije se Bare ženio nakon samo četiri, pet mjeseci kao oni njegovi sumještani u Poljica i Zastržiće, i onda odmah vjenčanje i s mlađenkom put Dola. Bare se ženio punih pet godina. Bio je trabakul iz Jelse do Bogomojske uvale Bristove, i onda na noge do Selaca. Često zbog nevremena trabakul nije plovio, ali je on bio brzonog, pa bi nakon provedenih subota i nedjelja u Selcima ponedjeljkom u rano jutro na noge krenuo prema Dolu da bar od podneva

bude u polju. Kroz tih pet godina upoznao je gdinjskog župnika koji bi mu dao nešto za pojesti i popiti, jer je još pred njim bio daleki put.

Onih šest sestara spavalo je zajedno u jednoj sobi, roditelji u drugoj, a treće nije bilo, već jedna mala prostorijica gdje bi Bare zaspao. Zato je rađe spavao kod Andrijinog brata Petra. I tako došlo vrijeme vjenčanja. Bare i Marija sve spremili, uredili i otisli s kumovima u petak dogovoriti se sa župnikom u Bogomoje za sutrašnje vjenčanje. A župnik njima da sutra, to jest u subotu on neće biti u svojoj župi, već, ako se želete ženiti, neka se ožene sada, odmah, kada su već kod njega došli. Oni nisu došli u robi koju su spremili za vjenčanje, ali na župnikovo inzistiranje oni se oženili i vratili u Selca s riječima da su vjenčani iz navedenog razloga. Zato se već te večeri i cijelu subotu u Selca pirovalo. U nedjelju ujutro spremilo se mladu i posjelo je u vjenčanici na jednu ugotu na koju se stavilo i Marijinu dotu. Bare s Marijom i još nekolicinom koji su snjima išli u Dol krenuli u Bristovu gdje će ih čekati trabakul koji će ih odvesti u Jelsu a iz Jelse će u kamion Darnasine koji će ih voziti do ogronka gdje će pirnike iz Selcih Bogomojskih dočekati dolski uzvanici na pir.

Svača će onda na noge od ogronka do u Baretovu kuću gdje je već spremljena večera za pirnike. Sve je to Bare danima unaprijed organizirao. Ali, te nedjelje trabakul zbog lošeg vremena nije doplovio do Bristove. Oni čekali i čekali na maloj rivi. Nema trabakula i vratili se u Selca na čelu s Marijom u bijeloj vjenčanici na ugoti. Sutradan, u ponедjeljak ponovno ista slika na putu za Bristovu. Sad je trabakul uspio doploviti i evo njih u Jelsi. Darnasina s kamionom čekao na jelšanskoj rivi. Došli oni u Dol. Ponедjeljak je, i to nešto iza podneva. Svača krenula od Ogronka do kuće Bareta. Jeo se tada potopljeni pir, što je ostalo u sjećanju onima koji su u njemu bili. To je bilo 1952., cesta se tek gradila i uski puti su bili krivi i za potopljeni pir. Ali, glavno da su Mare i Bare imali onog Amora, kako je to Juraj opisao, tako da njihovu ljubav nije trebalo potoplit, kao što je trebalo njihov pir.

Početkom ljeta 2019. godine u Vrbanju je sprovod Vladetu Lušiću Buliću. Ako mogu, i u Vrbanju sam svakome za sprovodom, pa tako i dičnom barba Vladetu. To smatram i svojom dužnošću. Za vrijeme žalovanja vidim meni dobro poznate osobe, Katiju – Katu rođenu Rudan iz Bogomolja i njezinog supruga Ivcu Lozančića. Nije baš uobičajeno vidjeti po sprovodima ljudi iz udaljenijih mjesto, kao što je Bogomolje, i zato upitam Katu: – Odakle vi ovdje? Dobijem odgovor: – Pa mi smo rod, Vladeta mama Marija je iz Bogomolja, Rudan iz Račevine kao i ja. Sestra je moga djeda. I na tom sam saznanju stao sve do ovogodišnje teme Tartajuna. Razgovaram sa sinom i kćerkom pokojnog barba Vladeta, Mariom i Marijom, udatom za već spominjanog Zlatana. Nazovem i Katu u Zagreb i dobijem priču za tri broja Tartajuna. Evo sažetka: spomenuto Mariju Rudan zaposlio je u svom poštanskom uredu u Bogomolje Nikola Rudan. Njezin je posao bio tri puta tjedno otici na središnji dio otoka i u tamošnje pošte odnijeti i iz njih uzeti prispjele poštanske pošiljke za istočni dio otoka. Ona je to redovito i dobro radila uz pomoć jedne jake i mirne ugote, tako da je mogla i natrag jahati kad nije bilo većih paketa. Išla bi Marija i bez ugote ako nije bilo paketa, jer bi na noge puno brže stizala nego s tvrdoglavom ugotom. Svaki put svratila bi i do Svirača gdje je udata njena tetka, očeva sestra, za nekog Jurja Plenkovića. Kako je i Vrbanj imao poštu, to se Marija i tu zaustavljala.

Međutim, u Vrbanju se zagledala u Andriju Lušić Bulića, i Andrija u nju, i oni se ožene. Izgubila je tako posao i državnu plaču a dobila Andriju i dodatno uz ime i osobni nadimak Plomka, da se razlikuje od drugih Marija. U braku nemaju djece, a Andrija naglo umre, od upale pluća. Nije dugo ostala sama. Andrija je imao brata Marijana koji se oženio na reditošćinu. On ima četvoro djece. I njemu je žena Mandica preminula godinu dana nakon njegova brata. Zato Marijan ostavlja reditošćinu i sa svojom djecom se vraća u rodnu kuću gdje je između ostalih i Marija Plomka. Nakon

godinu dana otkad se Marijan vratio njih dvoje se ožene. Ne samo zato što je tada bio običaj da bratovu udovicu oženi njegov brat. Marija Plomka bila je mlada udovica. Dvadesetšest joj je tada godina, pa rođena je tek 1888.! U ovom plodnom braku dobiju oni osmero djece među kojima i Vladimira-Vladeta, rođenog u siječnju mjesecu 1927. godine.

Njega ne spominjem zato što je oženio daljnju mi rodicu Margaritu, već zato što je njegovo ime odraz Marijanove ljubavi prema njegovoj Mariji Plomki. Naime, Marija je u Bogomolju imala brata Vladimira koji je niti mjesec dana prije njenog porođaja poginuo u lovnu na kune. Ušao u neku spilju u kojoj se kamenje odronilo, palo po njemu i ubilo ga. To, sad tek rođeno dijete po redoslijedu stimovanja imena trebao je na krštenju dobiti ime Mihovil. Da ublaži bol svojoj Mariji za tragično izgubljenim bratom, Marijan odluči sinu dati ime Vladimir...

Sprovod u Vrbanju, sada krajem svibnja ove, 2020. Godine, teti Perici Račić-Kapitonovoj. Tu vidim uvijek šjalpetonega Jovanina iz Svirača. Sjetim se posjete Marije poštarice iz Bogomolja njenoj tetki udatog za nekog Jurja Plenkovića u Svirče i upitam Jovanina znade li nešto o tome, predmijnevajući da mu je to možda i rod. Jovanin se nasmije uz riječi: – Pa to je moj pradjed! On je sa još svoja dva brata išao u Bogomolje, a odatile u Lovišta na Pelješac, tražeći posla ali i kupiti zemlje, jer su se tada Bogomoljani tamo naseljavali. Bolje tamo nego u Amerike. Ova dva brata se oženila s djevojkama iz Bogomolja i otišla živjeti na Pelješac. Oba su u braku imala žensku djecu, tako da po našem prezimenu nije moguće naći moje daljnje srodnike. I moj pradjed Juraj je isto oženio djevojku iz Bogomolja, moju pranonu Margi Rudan, i doveo je u Svirče, jer nije htio ići s braćom na Pelješac. I to što mi govoriš, poštarica Marija Rudan je dolazila i kod nas, znam ja to, jer je pranona bila njena teta. I ne samo ona, i drugi Bogomojani kad bi išli na sud u Stari Grad ili bi nekim drugim poslom ovamo dolazili, svraćali su kod nas. Juraj i Marga su imali sina Ivana, to je moj djed, a on mog oca Andru... Raspričao se Jovanin. Ugodno. Jovanin ne zna godine zato me evo kod don Milia. Činjenica je da se Juraj Plenković oženio s Margi Rudan, rođenom 15. rujna 1832. Od oca Stjepana i majke rođene Jelušić. Crkveno vjenčanje Jurja i Margi održano je 8. veljače 1858. na Bogomoljama. Margi je umrla 20. travnja 1906. godine...

Ovo odlaženje mladića sa srednjeg dijela otoka na Plame pokazuje i slučaj jednog Duževića iz Dola. I on je oženio djevojku iz Bogomolja gdje je potom i živio i kuću sagradio. On je, za razliku od ona dva Plenkovića, imao muške djece i oni opet isto. Napustili Bogomolje i otišli u Makarsku pa se razmilili i dalje. Ima ih i u Splitu. Kad sam čuo prezime Dužević u Splitu od me nepoznate osobe pomislim, evo mog Doljana i to rečem toj osobi. A ne, ne, oni su iz Makarske porijeklom, a njihovi preci iz Bogomolja – dobijem ogovor... Dobro. Nije bilo vremena za duži razgovor.

Vratimo se za kraj ipak ljubavnim pismima s kojima smo i započeli, samo sada pismima iz Plamih prema srednjem dijelu otoka. Onaj Nikola Rudan, voditelj poštanskog ureda u Bogomolju zaljubio se u Pavicu Lušić iz Vrbanja ništa manje nego Juraj Plančić u svoju Tonicu. Oboje, kako se ono reče – zaljubljeni do ušiju. To se vidi i po njihovim pismima s tim da Nikolina pisma nije zaustavlja onaj činovnik iz Jelse, nije ga valjda još ni bilo. Juraj nije bio te streće. Njegova su zahvaljujući onom činovniku putovala i po par mjeseci do Poljica. Ovo Nikolina pismo poslano je prepričeno iz Bogomolja 15., a Pavica ga je dobila u Brusje, gdje je bila učiteljica-pripravnica 18. travnja. Bilo je to godine 1904. Ovako piše Nikola svojoj Pavici: "Premilostiva gospođice, sinoć sam primio vaše milo pismo, te sam ostao radostan kad onako sasma promišljeno mislite, to me u srdu veseli. Milostiva, nijesam ja onaj koji časovito misli, već onaj baš koji sam ozbiljan. Te je moje srdce na spram vam ozbiljno... Amo nijedne novosti koju bi vam mogao pisat... prijanula prolitna žega... Cvijeće lijepo napreduje koga ima, ali moje je daleko..."

Ovdje je KRAJ priči, ali život se nastavlja.

Damir Carić

**ROTARY KLUB
HVAR**

objavljuje Natječaj za dodjelu stipendija redovitim studentima i srednjoškolcima sa prebivalistom na otoku Hvaru za akademsku godinu (školsku godinu 2020./21).

Rok za prijave je 1.rujna 2020

Više informacija o natječaju možete dobiti na web stranicama Srednje škole Hvar i ostalim otočkim portalima.

WELCOME

TO OUR ATELIER & GALLERY
IN THE NICE, OLD VILLAGE
DOL / HVAR, SV. ANE 2

SEE AND FEEL OUR
HANDMADE CRAFTS
AND ARTS:
 * SKULPTURES
 * PICTURES
 * ACCESSOIRS
 * FURNITURE

www.artworks-faros.eu

MEHANIČARSKI OBRT
» JURJEVAC «
 vi. Marinko Lupi

- VULKANIZACIJA
- SERVIS TRAKTORA
- SERVIS AUSPUHA
- SITNI POPRAVCI AUTA
- USLUGE MINI BAGEROM I TRAKTOROM

mob. 091 502-3013

Culture & Adventure tours on the island of Hvar
secret HVAR
 Your Ultimate Travel Partner & DMC

Siniša Matković-Mikulčić
 manager & guide

Secret Hvar travel agency
 Dolac bb, 21450 Hvar
 Dalmatia - Croatia, Europe
 skype secrethvar
 mob. +385(0)95.805.9075
 tel./fax. +385(0)21/717.615
 e-mail: info@secrethvar.com

U.O. LOPATA

PLOČA 85

Istaknuti bogomoljski svećenici

Autor: **Don Josip (Bepo) Franulić** svećenik i priznati znanstvenik. Bivši gdinjsko- bogomoljski, a sadašnji zastražiško- poljički župnik. Na području Plama obitava i djeluje već petu dekadu.

Istočni dio otoka Hvara- od Jelse do Sućurja obuhvaća Poljica, Zastražiće, Gdinj i Bogomolje- s povijesnim nazivom Plame (od latinskog planum= visoravan), u pisanim je izvorima tako zabilježen već 1331.godine. Makar nastanjen već u prapovijesti, hrvatski mu je neprekinuti slijed od 15. st.

Neposredno prije Prvog svjetskog rata, kada je na srednjodalmatinskim otocima živjelo najviše stanovnika u prošlosti, plamska su naselja brojila oko tri tisuće žitelja. Sada je na imenovanom području nastanjeno manje od desetine tog broja, s tendencijom njegova stalnog opadanja i s vrlo nepovoljnom dobnom strukturonu pučanstva.

Uzrok je tome rapidnom demografskom opustošenju nebriga odgovornih nakon Drugog svjetskog rata, tako da je spomenuti prostor, uz ostale infrastrukturne i druge nedostatke, kopnenim putem sve do novije vremena isključivo bio povezan stoljetnim „kozjim“ stazama. Makadamska je, naime, cesta od Jelse do Sućurjapotpuno izgrađena tek 1959., a asfaltirana 1969. godine. U onih svega 6% hrvatskih kućanstava izvan vodovodne mreže još su uvijek uključena i nabrojena četiri plamska mjesta.

U Plamama je najstariji sačuvani sakralni objekt, s do danas neizmijenjenim izvornim izgledom, zastražiška crkva sv. Barbare, podignuta oko 1400. godine. Od početka pak 16. st. svećenički je djelovao zajednički „dušobrižnih plamskih sela“, dok su 1605. godine konačno osnovane dvije župe: gdinjska (od koje se Bogomolje otcijepilo 1745.g.) i zastražiška (poljica su se od nje osamostalila tek 1924.g.)

Zanemariv je broj svećenika poteklih iz Plama: po jedan iz Gdinja i Poljica, a dvojica iz Zastražiće. Najviše ih je rođeno u Bogomolju- osmorica, od kojih su šestorica franjevcii, a među njima je i glazbenik, inače rimski doktor teologije.

U ovom ćemo se prikazu posebno osvrnuti na istaknutu trojicu bogomoljskih svećenika domorodaca, a u nastavku plamskih tema bilo bi vrijedno također obraditi najzaslužnije gdinjske, zastražiške i poljičke župnike.

- Fra Ladislav Ivanković (Bogomolje, 1897.- Kozica kraj Vrgorca 1942.)**

U Franjevačkoj provinciji presv. Otkupitelja (sa sjedištem u Splitu) svećenički je red primio 1921. g. Nastavljeni studij klasične filologije u Parizu (odakle je donio kameni kip sv. Nikole za svećevu kapelicu, što ju je tih godina u sjevernoj bogomoljskoj uvali Bristovoj sagradio njegov otac) morao je nakon tri godine prekinuti iz zdrastveni razloga pa je predavao na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju. Potom je kao župni upravitelj službovao u Ogorju, Gradcu, Zaostrogu i od 1937. g. u Kozici.

Među ostalim, ondje je privatno podučavao dječake u tadašnjim nižim gimnazijskim razredima (danasa viši razredi osnovne škole) i pripravljao ih za ispite na državnoj školi. Ljeti 1942. g. odlazio je u Slavoniju dovesti štогод žita za gladne u svojoj župi. Kad su ga odvraćali neka se ne vraća na opasno područje, odgovorio je : „Idem poginuti sa svojim narodom!“ To se uskoro i dogodilo kada su 29. kolovoza 1942. u Kozicu upali hercegovački četnici i pogubili ga sa 66 njegovih župljanja. Tomu je bila svjedok župnikova majka i njegovih dvoje unučadi, koji su ondje zajedno bili u kućanstvu s fra Ladislavom. Nakon pljačke, od koje nije bila pošteđena ni crkva, zapalili su glavninu seoskih kuća, među njima i župnu.

Kao svećenika i redovnika uzorna i sređena života fra Ladislava su njegova subraća fratri i prije mučeničke smrti držali svetim čovjekom. U domaćoj hagiografskoj literaturi ubrojen je među one koji su se tijekom 14 stoljetne povijesti kršćanstva u Hrvata preminuli na glasu svetosti.

- Fra Krsto Radić (Bogomolje, 1897.- Buenos Aires, Argentina, 1984.)**

Poput svoga sumještanina i vršnjaka fra Ladislava, kao član Franjevačke provincije presv. Otkupitelja zaređen je za svećenika 1921. g. Zbog bolesti nije mogao nastaviti već započeti poslijediplomski studij na Orientalnom institutu u Rimu pa se posvetio pastoralnom radu u župama: Drniš, Veliko Brda, Podaca, Vrpolje, Tučepi i Runovići. U onodobnim, Hrvatima nesklonom, političkim prilikama između dvaju svjetskih ratova, kao izrazito domoljubno usmjeren posvuda je osnivao tamburaške i pjevačke zborove te glumačke sekcije.

Godine 1943. odazvao se molbi zagrebačkog nadbiskupa bl. Alojzija Stepinca pa se duhovno i tjelesno skrbio za hrvatske izbjeglice po logorima u Austriji, dok preko Italije nije početkom 1947. g. stigao u Argentinu. Nastanio se blizu argentinske prijestolnice u mjestu Roosevelt, koje je njegovom zaslugom preimenovano u Barrio Juan Vucetich, po poznatom argentinskom Hrvatu, Hvaraninu Ivanu Vučetiću (1858.- 1925.), osnivaču moderne daktiloskopije. Također je postigao da se središnja ulica u tom naselju, duga oko 3 km, nazove Hrvatskom avenijom (Avenida Croacia).

U svom novom prebivalištu razvio je silnu svećeničku i socijalno-karitativnu djelatnost, ute-meljio osnovnu školu te podigao svetište Majke Božje Bistričke i pastoralni centar. Uspio je ostvariti mnoge planove korisne za napredak i budućnost toga grada, kome je proživio posljednja gotovo četiri desetljeća svog zasluznog života i djelovanja.

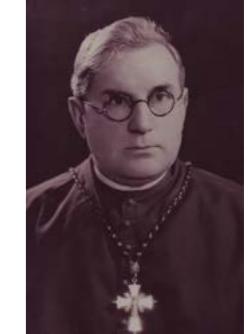
- Don Petar Rudan (Bogomolje, 1887.- Hvar, 1975.)**

Svećenikom Hvarske biskupije postao je 1912.g. pa je sljedeće 53 g. aktivnog svećeničkog vijeka službovao u župama matične biskupije: Jelsa, Bobovišća, Ložišća, zavičajno Bogomolje, Velo Selo (ondje je novoizgrađeni zvonik njegovo djelo) i Povlja, a najduže je, četvrt stoljeća, nezaboravno župnikovao u bračkoj Milni (1940.-1965.), gdje je po vlastitoj želji i pokopan. Počasnim kanonikom hvarske katedrale imenovan je 1951.

Uzvraćajući don petru ljubav za ljubav, Milnarani su neprevarljivo osjećali da njegovo veliko i dobro srce kuća samo za Boga, Crkvu i puk Božji, kojeg je puno zadužio i u duhovnom i materijalnom pogledu. Zbog njegovih osobitih ljudskih i svećeničkih odlika u Milni su ga još za života nazivali „sveti don Petar“, a nakon njegove smrti pojedinci mu se u molitvi obraćaju kao svecu.

Životni stav vjernika, koji živi svoja krsna obećanja, sažeо je u izjavi umiračoj majci, uz koju počivaju i njegovi zemni ostaci: „Majko, podi mirno s ovoga svijeta; ja sam onaj isti kao da si me jučer rodila!“. Kao dosljedan navjestitelj Evandjela, zbog neuništive obrane poglavito sakramentalnosti ženidbe i potrebe vjerskog odgoja djece, olovne 1948. g. bio je osuđen na trogodišnje izdržavanje kazne u starogradiskom logoru. Na povratku u Milnu pokazao se kao duboko izgrađen kršćanin koji spremno opršta. Na javnome mjestu, uz rukovanje i poljubac, srdačno je razgovarao sa svojim tužiteljem. Oni koji su to vidjeli bili su potreseni, rekavši: „to je svetac!“

Napisao je mnoge pjesme isključivo nabožna karaktera, uključujući one koje je spjevao u prigodi mlađomisničkih slavlja dvojice svećenika Milnarana, don IVE Lozića (1935.- 1990.) i don Branimira Marinovića (1939.) , koji su pod njegovim vodstvom došli do oltara. Sastavio je pjesmu Gospi od Velog Sela na Visu, gdje je 1931. g. njegovim nastojanjem župna crkva postala otočnim marijanskim svetištem. Također se zauzeo da se 1962. g. crkva sv. Josipa u uvali Osibovo blizu Milne proglaši svetištem, napisavši i pjesmu Bogorodičinu zaručniku.

Prema talijanskom izvorniku priredio je 1960. g. knjigu od 120 stranica: Fatima i sv. krunica. Nadalje, dva izanja (1962. i 1969.) doživjela je njegova knjižica džepnog formata (70 stranica): Vječić molitava na čast sv. Josipa. Stoga se pouzdano smijemo nadati da je zaslужio blaženu vječnost u društvu Isus, Marije i Josipa.

TRI POSJETE BOGOMOLJU U ČETIRI STOLJEĆA

Više sam puta prolaziokroz Bogomolje na putu za Sućuraj i trajekt. Nikada se nisam zaustavljao sve dok nije izbio požar ljeta 1981., istočnije od mjesta na sjevernoj strani ceste, koji se nažalost, uza sav napor prebacio i na južnu stranu. Ipak, predvečer smo uspjeli uz pomoć kanadera požar lokalizirati. Određen sam s još nekolicinom za dežuranje do jedan sat u noći upravo na tu južnu stranu. Doma nije bilo povratka a za spavanje rečeno nam je neka se snađemo, ljeti je. Je ljeti, ali zapuhao neki hladniji vjetar poslije pola noći i mi otišli kod kotla gdje su Bogomoljani kuhalili levandu. To je ispod Doma, na putu za Bristovu s lijeve strane. Kod lambika se ugrijali, ali „lomio“ nas je umor i san. Preko puta lambika bacali su strušće od iskuhanje levande. Učinilo nam se zgodnim na to leći i pokušati malo zaspasti. Pokupio sam nekoliko debljih kartona i jednu isparanu vreću koju sam našao blizu lambika. Kartone sam stavio pod sebe, na strušće , a s vrećom se pokrio. I ostali su se slično snašli. Zaspao tvrdim snom, budim se, a ono nad Biokovom već sunce izašlo. Da je negdje bar oči oprati! Protupožarna logistika je ispred Doma. Dođem na Pjacu, do ispred jednih vrata s lijeve strane a jedan ženski glas me zove. Bila je to teta Lucija Rudan, učiteljica u mirovini, piše pjesme na bruškom dijalektu. Netko mi to reče prije tri godine i upozna me s njom na rivi. Pozvala me k sebi u Starom Gradu. Došao sam, pokazala mi pjesme. Bio sam oduševljen njenim pjesmama i zamolio je da nastupi u Ribnjaku gdje se svake druge subote održavala pjesnička večer pod nazivom „Čakavska rič“. Odazvala se te 1977. i sljedećih godina. Otuda naše poznanstvo. Odazvaو sam se, a ona me pozove da dođem kod nje na terasu. Bila je na kućnoj terasi ispred koje je mali perivoj s dva velika bora, a sve ograđeno zidom. Ponudila me rakijom , crnom kavom i kolačima. Zamolim je da bih malo lice oprao. Dala mi je vode i ručnik. Pričali i sat, dva vremena. Dok smo nas dvoje razgovarali osluškivali sam razgovore s Pjace koji su do nas dopirali. Čujem, požar je pogašen i uskoro će kombi doći po nas.

Ispričala mi teta Lucija povijest ljudi iz ove kuće.Nakon nekog vremena upoznala me sa svojim sinovima, Nikolom i Pavlom. Suprug i otac im, Mario,umro je 1983. I njega sam poznavao. Sinovi njeni počeli me nekoliko godina poslije pozivati ljeti, kad su na godišnjim odmorima, da dođem kod njih u Bogomolje po nekoliko dana. Prihvaćao sam redovito pozive. Uglavnom bi to bili petak poslije podne,subota i nedjelja i to krajem kolovoza kad bih imao godišnji i požanjanja svoju levandu, pa sam ponekad ostajao i više dana. Neprimjetno i nesvesno počeo sam zalaziti ne samo u povijest ove kuće, već i samog mjesta Bogomolje. Upoznavao sam se s Bogomoljanima.

Pavle mi je bio interesantan, jer kad bi došao sve bi starice i starce koji su sjedili ispred Doma izljubio i svakome je znao ime i srodstvo i pitao za njihovo „junačko zdravlje“. Bilo mu je draga da budem kod njega u Bogomolju upravo na dan Gospe od Karmela, zaštitnice njihove župe. I on bi svakako gledao doći bar dan prije tog datuma, 16. srpnja. Išao sam s njihovom procesijom po selu na čelu koje je s križem bio koščata starina, Imbro, za kojeg sam čuo da je u mlađim danima puno puta bio barjaktar pri vjenčanjima. Stanuje iza Nikoline i Pavlove kuće i Pavle me već za mog prvog posjeta upoznao s njihovim susjedom Imbrom. Bio je čovjek koji imponira i još razgovorljiv. Zapravo njegovo je ime Ivan, Ivan Srhoj. Ali kako u mjestu ima puno Ivana, to je on da se razlikuje od drugih Ivana sebe nazvao Imbro. Od njega sam slušao o povijesti Bogomolja. Sa žaljenjem je govorio kako se puno običaja izgubilo, zanemarilo a i mladost napušta selo. Pamatio je Imbro i neka druga, po njemu bolja vremena. Ipak, reče, moglo bi se ovdje dobro živjeti, evo počeli nam i turisti dolaziti, grade se po bogomoljskim uvalama kuće...

O prošlosti Bogomolja pričao mi i Pavle. Početkom 1991. kupim i pročitam knjigu Stjepana Krasića Ivan Dominik Stratiko (1732-1799) Život i djelo. Stratiko je bio hvarski biskup, vjerojatno i prvi koji je stupanjem na biskupsku stolicu obišao sve župe u svojoj biskupiji. Evo jednog citata iz te knjige: "Sva je svoja zapažanja dao brižno zabilježiti...Prilike u kojima je živio narod po selima otoka Hvara on je vrlo plastično opisao u pismu koje je za vrijeme službenog obilaska župa iz mesta Bogomolje 24. svibnja 1786. pisao prijatelju Ansanu Lutiju u Sienu. On se tuži ne samo na loše putove i nepristupačnost mesta, nego i na narav i običaje stanovništva. 'Ne znam zašto pisci, tražeći primjere divljaštva, uvijek navode primjer Kanade ili Madagaskara kad ovi tako blizi otoci mnogo iz bližega pružaju iste prizore... Mjesto iz kojeg ti pišem nalazi se 50 milja od mog sjedišta i već je 40 dana od kada obilazim ovaj otok, jedan od triju velikih koji sačinjavaju moju biskupiju. Ne možeš vjerovati kako je jaka izvanjska religioznost ovog naroda i kakvom snagom uspijeva obuzdati strasti koje proizlaze iz krajnjeg siromaštva i nedostatka bilo kakvog straha od zakona. Kada toga ne bi bilo, kada se ne bismo vješto služili dijeljenjem sakramenata i oprosta, i kada te ljude svetošću izvanjskih obreda ne bismo držali u strahopoštovanju, svi bi se međusobno poubijali. Svuda kamo idem, nose me u nosiljci kao kip nekog sveca, okružuju me puškama i isukanim sabljama; muškarci me na svim postajama pozdravljaju na ratnički način, a žene pjevajući i plešući. Tko mi može dotaknuti odjeću, poljubiti prsten ili dobiti iz moje ruke krunice, medalje i svetačke moći, osjeća se blaženim. Na moj poziv prekidaju najžešće svađe, vraćaju i najteže stvari, izravnavaju najteže račune. Ovdje je umjerenost malo poznata i malo se primjenjuje. Žene su za ovaj svijet vrsta nečistih životinja koje se ne spominju po imenu nego samo ako se npr. Kaže 'moja žena, govoreći s oproštenjem' i ne usuđuju se biti s muškarcima ako nisu pozvane. Gledam pod svojim nogama muškarce s golema neurednim brkovima, s pištoljima i noževima o pojusu, kako gorko plaču ako naredim da ih se isključi iz zajedništva..." Tako piše iz Bogomolja biskup poznat po svojoj znanosti, poznavanju hrvatskog jezika i prisnosti s pukom u svojoj biskupiji.

Stotinjak godina poslije biskupa Stratika, 1895., evo u Bogomolju jednog našeg otočanina, Svirčanina Antuna Ilijie Carića koji skuplja i objavljuje narodne običaje po otocima Hvaru i Braču. Sve što je čuo i video o Bogomolju zapisao je i objavio 1896. u „Glasniku Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine“ pod naslovom Zaručni i vjenčani običaji u općini bogomoljskoj. Napisao je Carić cijelih četraest stranica o ovim običajima u općini bogomoljskoj. Evo početka: „Danas već mnogi lijepi starinski običaji iščeznuše, a mnogi drugi postepeno iščezavaju. Odista je grjehota, što nam se nijesu barem na papiru sačuvali. Mnoge je doduše marljiva ruka zabilježila, ali dosta ih još čeka da ih se sjeti koji prijatelj narodne prosvjete. Ostajući pri onomu...da se iz običaja svakoga naroda može najbolje upoznati njegova duša, njegovo srce i njegova čud, priopćiću neke karakteristične zaručne i vjenčanske običaje, koji se dobrim dijelom još do danas održaše u općini Bogomoljskoj na otoku Hvaru. Ove bi, bez sumnje, za kakovih desetak godina, a možda i prije, bilo sasvim teško iznijeti na svjetlo točno i savjesno, jer postepeno, kako rekosmo, iščezavaju pred licem moderne prosvjete.“

Carić se boji da će „pred licem moderne prosvjete“ nestati mnogi običaji koje je u Bogomolju zapisao. Dobro je

predvidio, jer od onog što je zabilježio od običaja pri zarukama i vjenčanjima malo je do danas ostalo. Imbro mi je o tome pričao, iako ni on nije znao puno toga što je Carić video i slušao. Od toga je ponešto i sam doživio, ali je više slušao od ljudi puno starijih od sebe o onpm što je bilo zabilježeno prije više od stotinu godina. Posebno je znao govoriti o barjaktaru, što je često i on sam bio, o plesovima za vjenčanja, pričao je kako je dobro plesao, po čemu je bio poznat. Znao je Imbro i o zarukama, o pištoljima i kuburama posebno, o nazdravnicama ali ne onako kako je Antun Ilija Carić zapisao.

Što sve Carić krajem devetnaestog stoljeća piše, osim navedenog straha da će ti običaji „iščeznuti pred licem moderne prosvjete“? U odnosu na ono što je 1786. U svom pismu napisao biskup Stratiko Carić nam stoideset godina kasnije donosi sliku novih životnih prilika i odnosa među ljudima u Bogomolju. Očito, puno se bolje živi nego u osamnaestom stoljeću, jer se sada jede, pije i nazdravlja tri dana povodom vjenčanja, što znači - ima se, može se, dočim Stratiko piše o velikom siromaštву. Uočljiv je sada i veći stupanj uljudbe, kao i općenito visoki stupanj međuljudskih odnosa i uvažavanja koji se upravo ogledaju u opisanim mjesnim običajima. Dovoljno je ponoviti da Stratiko prijatelju piše da tražeći primjere divljaštva pisci uvijek navode primjer Kanade ili Madagaskara, no da ne treba tamo putovati kad ovi otoci, izvan malih gradskih središta, pružaju iste prizore. On piše o krajnjem siromaštву, ali dodaje i kad ne bi bilo strahopoštovanja od vjere, svi bi se poubijali. Kako je ono napisao: „žene su za ovaj svijet vrsta nečistih životinja“. Muškarci su bili s pištoljima i noževima o pojasu... Od svega toga kod Carića se puno puta kod zaruka i vjenčanja jedino često spominje pucanje iz pištolja i kubura. Kad piše o zarukama navodi: „Poslije večere obavljaju se zaruke i to tako da otac zaručnikov pristupi djevojci te joj kaže za što je došao sa sinom. Onda uzme prsten iz kutije koja стоји na stolu te joj ga on sam stavi na prst a zatim joj kaže: - Spomeni se tko ti je dao ovaj prsten. Poslije tih očevih riječi sada već zaručnik izađe na kućni prag i tu ispali nekoliko hitaca iz kubure ili pištolja i to je znak da su zaruke obavljene.“ Samo vjenčanje obavlja se u subotu prije podneva nakon pjevanje mise, te Carić piše: „Kumovi idući iz crkve i vraćajući se kući neprestance pucaju iz pištolja ili kubura. Da pucanje teče brže oni već prije pripreme male papirnate kuglice za stavljati u cijev kubure.“ Nema tome pucanju još kraja, jer sutradan, u nedjelju, kad se mladoženja sa svojima uputi

u kuću nevjeste, muški svatovi u povorci „baš se natječu u pucanju iz pištolja ili kubura“. Ima tog pucanja još. Carić dalje navodi: „Pred povorkom stupa barjaktar a svirač neprestano svira u mih, a počelo se i u liru. Zastava je 'trobok' a povrh nje je svilena marama koju zadjene barjaktar, na kraju štapa, povrh marame zabode jabuku...“ Za razliku od Stratikovog opažanja o ženama, svijet u Bogomolju te 1895. godine drugačije se odnosi prema ženama, s poštovanjem i uljudno. Mladoženja prije nego nevjestu odvede svojoj kući, pita od njene mame i oca na kućnom im pragu oproštenje, spominjući upravo i njenu mamu. Plesovi povodom vjenčanja održavaju se najmanje triput, a Carić ovako opisuje ples: „Dužnost je mladoženje da unajmi gdjegod kuću 'na pod' za ples. Zato se iznajme obično nove kuće u koje se još nije uselilo. Na taj ples, koji traje do kasne noći može svako doći. Zabava počne obično 'saltinom', tj. poskočicom. Koliko

Ivan Srhoj Imbro

naši seljani umiju biti pristojni, vidi se odatile što svaki plesač izvede barem po jedan put nevjesticu. Najprije izvedu je kumovi...“. A sve to unatoč istim lošim putevima i nepristupačnosti mjesta, kako je još Stratiko zapisao.

Danas su putevi do Bogomolja ipak puno bolji. U Bogomolju sam svake godine po nekoliko dana od 1986. sve do prije tri godine. U Bogomolju različitom od onog u Stratikovo vrijeme, ali različitom i od vremena Antuna Carića. Stratiko je prije 250 godina, u doba prosvjetiteljstva i sam u tom ozračju, ali ipak u okvirima Crkve htio svako dobro i ovom puku bogomoljskom. Zato je i bio onako iskreno grub pri opisu života ne samo ovog mesta, jer ga je ono što je video prenerazilo. Poslije njega, evo nam Antuna Carića koji bilježi narodne običaje upravo stotinu godina prije mog dolaska i boji se da ti običaji nestanu pred „modernom prosvjetom“. Davno je umro Imbro i mnogi drugi stariji ljudi koje sam za punih trideset godina upoznavao za posjeta Bogomolju. Imbro je pratio početke razvoj turizma u trinaest bogomoljskih uvala. Puno se toga promjenilo već krajem dvadesetog stoljeća i pred mojim očima. Ljeti su Bogomolje svojevrsna „kula Babilonska“, čuju se razni jezici, ali ovdje se svatko sa svakim razumije. Odlazim se okupati s Pavlom i njegovima u bogomojske uvale. Grade se kuće. Sve je više kupača, ponegdje ih je i previše. S gostima stižu i neke nove navike, običaji, a stari iščezavaju. U Bogomolje sam dolazio i prvih sedamnaest godina ovog, dvadesetprvog stoljeća. Vidim velike promjene ne zbog novog stoljeća, već zbog naglog razvoja turizma koji donosi i puno dobrog. Kod Doma je svake subote ples, ne onakav kakav opisuje Antun Carić, u kući 'na pod'. Iz uvala predvečer dolaze djevojke u ljetnim haljinama u Bogomolje, na ples. I domaće i strane. I mladići preplanuli od sunca kao i djevojke plesu. Skaču i poskakuju ali nije to saltin, poskočica kako opisuje Carić one vjenčane plesove u kućama na pod. Sjedim u društvu vršnjaka ispod murve kod Elze. Imbrina kćer je Elza. Prodaje sladoled i divnu, najbolju kavu spremu ne samo na otoku, ponosno ističe Pavle, ne po prvi put već to ponavlja. Svake godine po više puta. Slušamo živu glazbu i gledamo mlade kako plešu. I ogovaramo mlade, onako općenito. O prekratkim djevojačkim haljinama koje više otkrivaju nego što skrivaju ili pak o pretjesnim im trapericama. A kakve tek cipele imaju! Često i bosi po betonu plesu. A oni mladići, Bože oslobođi!. Trebali bi žanjati levandu ili maškinati a ne ovako... Ne možeš pošteno ni ogovorati kod ovako zaglušujuće glazbe. Onda se mi kod Elze pogledamo i ustvrdimo da ovo što govorimo je izraz naše podsvjesne ljubomore što i mi nismo više mladi. E, e,e! U to ime Pave za nas naručuje po još jedan sladoled. Pola noći je davno prošlo i vrijeme je počinku. Ali tko će zaspasti pored ovako bučne glazbe! Pristupi nam 'Kongo' i pita Pavla i mene hoćemo li biti članovi bogomojske udruge „Aleleho“. Raspitamo se što je to, kako,čemu, ciljevi, članarinu ? Dobijemo odgovor da je to Udruga za unapređenje Bogomolja, a Aleleho je njihov, lokalni bogomoljski dobri duh koji čini puno dobra posebno među mladima koji se vole, ali i po danu pomaže. Promislim, je li za Aleleha čuo moj prethodnik Antun Carić, ne spominje ga, a evo ja saznajem 120 godina poslije njegova obilaska Bogomolja za dobrog duha koji se za podnevnih ljetnih vrućina skloni u gomile i suhozide. Učlanujem se, plaćam i članarinu. Na moju žalost, evo već tri godine ne posjećujem Bogomolje. Starimo. Počela mi i sedamdeset treća. Pavle zove. Možda ove godine i dođem na dva dana. Volio bih, ako bude ikako moguće.

Ipak pratim koliko mogu zbijanja u Bogomolju. Zadnjih godina i djeca se rađaju. Prije, prošlo bi i desetljeće a da se nijedno dijete ne bi rodilo. Davno se i škola zatvorila. Zadnjih godina i djeca se počela u Bogomolju rađati. I škola zato ponovno otvorila svoja vrata. Čuje se dječji žamor i veselje. Kakva sreća! Njih šestero, sedmoro za sada. Biti će, čujem još djece! Napravila se u Bogomolju i najmodernija uljara za preradu maslina. Kažu, to je najsavršenija tehnologija kakvu svijet poznaje. Ima i maslina i još se sade. Kako i neće, kad im ljetni gosti iz raznih zemalja dolaze krajem listopada pomoći brati masline. Zadovoljni i sretni domaćini i gosti. Sigurno je za puno toga lijepog što se događa u Bogomolju zaslužan i Aleleho. Zato molim odgovorne iz Bogomolja da mi pošalju uplatnice za članarinu od 2017. godine. Zaslužio je. I da se pohvalim, moja članska iskaznica ima mali broj, skoro pa početni, 11! Evo je !

Damir Carić

Posebna zahvala don Ivici Huljevu što je sačuvao tekst Antuna Ilije Carića o zaručničkim i vjenčanim običajima u općini Bogomoljskoj, jer sam svoj posudio Pavlu i još mi nije vratio. Kaže, zagubio. Meni davno dao Toma Mucalo, otac Duška Mucala. Sreća moja da je don Ivica, prije nego što sam posudio Pavlu sve lijepo fotokopirao i do danas sačuvao i meni iz Pučišća e poštom poslao.

TAM TAM FESTIVAL

Juraj Vujnović

Tam Tam ili najveći mali festival glazbe na našem otoku. Eto, jedino tako započet, drugacije i ne znam kako bih, ta parola mi je toliko ušla u uši da mi je čak i postala okej. Cila priča festivala je kako i uvik i svugdi vezana za par pojedinaca. U našem slučaju tu je nas 4,5 Sućurana koji smo u toj priči od samog početka plus još 4,5 žena koje nisu s otoka i koje nam zaista puno pomažu te u ovaj festival ulaze otvorenog srca i bitno je naglasit da volonterski odrade veliki dio posla, tako da ih moram spomenut kad god iman šansu! Eto, festival se od 2 mala tamića sa setom pojačala i bubnjeva tijekom godina razvija u malo jaču produkciju, sve je postalo

veće, nekako nam je "Tam Tam" posta način života. Zima, prvi mjesec, sidiš, piješ i eto razgovor će u jednom momentu doći do njega, to je više posta mindset, ne moš uteći nikako - Ako se ne priča o balunu, onda je o festivalu! Cila priča je krenila isto tako zahvaljujući nekolicini bendova iz Srbije koji su kod nas ljetovali i nekako

se razvila da bi i mi mogli napraviti festival, a plus je i to što je postoja festival "7 jezera" u Baćini kod Ploča koji je ima sličnu priču k'o šta je naša i tu smo, družeći se s bendovima i organizatorima, skužili da bi i mi tribali nešto pokrenit. Da ne pišem više o prošlosti, važno je naglasit da festival ide u pravcu zero waste kulture, dakle pomalo izbacujemo plastiku i potičemo zelenu svijest i kod posjetitelja i kod sumještana. I Sućurani su tijekom godina prepoznali koliko im festival donosi tako da se i oni interesiraju tijekom godine. Da ne duljim, ove godine nas nema al' priča ide dalje...

IZBOR IZ SUVREMENE PLAMUSKE POEZIJE

Odabrala: Julija Mateljan Milatić

SUĆURAJ

MARIJA FRANIČEVIĆ JELIČIĆ

Rođena je 28. listopada 1952. u Sućurju na otoku Hvaru. Živi na relaciji Toronto (Kanada) – Solin (Hrvatska). Do sada je u izdanju Doma kulture Zvonimir u Solinu objavila šest knjiga pjesama: Odraz duše (2009.), Proglas šutnje (2010.), Opus diskrecije (2011.), Duh pobude (2013.), Dužnost nedužnosti (2014.) i Drhtaji (2015.). Članica je Društva hrvatskih književnika, Hrvatskog svjetskog kongresa UN-a i Hrvatske izvandomovinske lirike, New York.

DUH POBUDE

svako malo vazmen lapiš
izdijanu puntu vodin
po karti se ruka miče
prst je trpi još iz zivke

bez govora kretnja palcem
u priši ukočena grafita
po kućicama arak papira
olovka zaškripi pa zastane
kao da je misao
vodi na giljotinu

grafit pukne, poljuljana grana

naliv-pero popušta tinti
spugajući prašnjavu crninu
da biliži gipkost voje
u vonjima samljevenu

prstohvat boli povrati prutu
bet garanta
šibe su slomjene
dlanovi su utrnjeni
obligano ispruženi

duh pobude da prezivi
u snu hodam, dlanovima ga od
vjetra štitim
gdje sam slaba jakost sam
pronašla
u najmanjem pomicanju lapiša
pronađena

GDINJ

TATJANA RADOVANOVIC

Tatjana Radovanović, hrvatska pjesnikinja i akademska slikarica, rođena je 25.01.1933. u Gdinji

ju na otoku Hvaru, a preminula je 28. listopada 2019. u 87. godini života. Živjela je i stvarala između Pariza i rodnog Gdinja. Pokrenula je 1978. godine poetske večeri u Gdinju pod nazivom „Čakavска rič“. Objavila je zbirke pjesama: Živo stinje (1999.) na čakavskom narječju za koju je na susretu pjesnika u Selcima na Braču „Croatia rediviva“ 2005. dobila Maslinov vjenac te Tragom zalatalih jeka, meditacija u stihu (2009.). Pisala je stihove i na francuskom, dvije pjesme su uvrštene u „Anthologie de Poésie du Point du jour“ (2004.; 2005.)

MOJA DOTA

Ni suknenišća !
Ni prtenišća !
Ni bjankarije !

Ni srebra !
Ni zlata !
Niti caklarije !

Sva ona pusta brimena:
kića,
vrisa,
zelenice;

cmija,
bušina
i gošćice.
Sve čempriše,
masline
i bore;
vrh
i plaže,
svo široko more.
I sva ona,
nazubjena,
nariskana,
sidrina,
sa podnjene
sa burnje bande,
bila žala
i vela i mala,
tanke punte
i debele bade;
sve pazuhe i točiia;
sve ledine,
starine,
novine i sade.
Sve glavice,
rate
i račice,
doce
i dočice.

Sve pute,
suputice,
štramputice,
rabote
i lavure;
sve bure
i juga
vihore,
šijune...

Sve bonace...

nevere
i fortune,
ja san
odnila u dotu.

ZASTRAŽIŠĆE

JULIJA MATELJAN MILATIĆ

Rođena 1965. godine u Zastražišću na Hvaru, živi u Splitu. Učiteljica je u osnovnoj školi. Večeri poezije Rječilište vratili su je poeziji. Ljeti s prijateljima pjesnicima organizira pjesničku večer Blogo naše riči u Zastražišću na Hvaru. Pjesme su joj objavljene u Zborniku hvarske čakavske poezije, u Zborniku Rječilišta, u Školskim novinama, te u časopisu Mogućnosti. Dvije zbirke pjesama su u pripremi.

VIRUJ MI

Kako viruješ
Tičici
Kad ti doleti na ponistru
Prošetije i čeka
Marvice
Kako viruješ pasiću i
Mačici
Kad se došujadu
Do nog ti
I čekadu da ih
Pinkicu pogladiš
Kako molemu ditetu
Kad se varti i plache
U postejici
Jer mu fali mat
Njezina teplina
Sisa i mliko
Viruj mi
Makor malo
Da mi fališ
Puno

NIKOLA KUZMIČIĆ

Nikola Kuzmičić, rođen 1968. g. u Zastražišću na Hvaru. Diplomirani teolog, zaposlen kao vjeroučitelj u Zagrebu. U ovih 35 godina, od tiskanja njegove prve pjesme, objavljeno mu je preko tri tisuće radova i devet knjiga, među kojima je i Da ni iz 2003. godine, knjiga čakavskih pjesama.

LA MISERIA DELLA NOSTRA VILLA

moj Hvar nisu gradele i more
smokve vino izleti i čar
moj Hvar nisu crkve kazalište
zidi tvrdlji pjesnici i dar
moj Hvar nisu miris lavande il
bora
klape lude noći i srdele slane
moj Hvar nisu dobrodušni ljudi
što vam nude rajske proživljene
dane
moj For je materina jubov i očevi
žuji poja savura bušak i griže
moj For je lavur po cili don
glodne beštije i rasporene mriže
moj For je neinčitona riba i
masline ča su se izgubile u drači
moj For su ispucani obrazi pro
puhani buron u vejači
moj For je grod prid jematu i
prozne ištufone koče

ANTONELA BARBIĆ, rod.
FISTONIĆ

Rođena je u Zastražišću 1975. godine. Piše da ne zaboravi na drage ljude i događaje, često opisuje svoje rodno mjesto kakvog ga se sjeća iz djetinjstva. 2012. godine počela je javno govoriti svoje stihove na različitim hvarskim pjesničkim događanjima. Prva zbirka pjesama je u pripremi.

moj For su žeje ispeštone ko
kosići ispod ploče
moj For su pisma sa dvadeset
dolorih kojima se pločadu ruvi
none mladosti
moj For su procesijuni i ružoriji
za pinku sriće i za bokun radosti
moj For je izgorena zemja tvardo
stinje i glodno more
moj For je moj križ grubo ga
nosit a visit još gore
moj For su grebi fameja otac i
mat i sve lipo ča su me naučili
moj For je lanterna ča govori da
svi se tornodu odklin su portili
ne prepoznajem motive s
razglednica
ne prepoznajem zanimljivosti iz
prospekta
ne prepoznajem uspomene
događaje ljude i detalje
moj Hvar je...
moj Hvar je drugačiji

TASTAMENAT

Dico moja vajon van ništo printit,
Za ono vrime kad mene već
nijeće bit,
Neka znote da život ni čikulota,
Ni žepi puni šuoldih, ni kuće od
zlata.
Život van je dico jedna vela
žurnota,
I zatuo ga živte kako da je svaki
don kanota!
Zatuo ne čuvajte fine bićerine,
Skupa vina ni nojlipje žmule
Za kad duoju tuji, likori, ni oni
Ča finijedu nojveće skule.
Nego some sebe stavte na oltore,
Ne dajte nikomu da vas gleda
ozgore,
Jer vas je vaša mat rodila,
Od Boga vas je izmolila,
A ni vas po putiman nahodila.
Gospodina Boga uvik stavte na
parva mista,
I neka van duša prid Njin uvik
bude čista,
A prid judiman ruke, jazik i ob
roz neka blista!
Ne rugat se ničemu - nodat se
svačemu
-tako je meni govorila moja mat,
Puno putih će van dobro bit ovo
znat.
Svakomu pomoz'te kuo od vos
bude pomoć iskat

A kad pružite komu parst, atiento vo stat,
Nemuojte svakomu obe ruke odma dat!
Za život vajo zarno soli imat,
A za čovika upoznat,
-i cilu vriću samašrat!
S puomjon promislite komu ćete viru dat!
Jerbo život je nemirno muore
I ni sve isto s kin ćeš navigat!
A kad budete diguod čule
"Na bondu ti vlos",
Ili diguod od nervuoćine
Kuo na vos digne glos
Ni potriba odma na zodnje noge skokat
Niti u joju odma dlaku iskat!
Vajo diguod čagod znat pogucat,
Radi mira, u garlu dušu istiskat.
Isto tako, u sakrieto ili na vas glos
-kako ti duođe,
Dobro se iskričat neka sve
Vonka izjede!
Jerbo ni dobro da unutra stoji
I da pomalo duši,
Vajo se isplakat, iskričat,
Pa neka i ogluši!
Za imat mir
I duši vo dat da oduši!
I ni potriba sve u životu za ozbiljno vazijest,

Makor vajo o svemu promišljat
I imat budnu svijest
Jer ništa ni u stini zapisano za vik,
Vajo svaki don noć čagod
Za smih i za lik.
Ovo van govorin danas, onako,
Da ne biste mislile da jo di grijen
Il da mislin nedaj Bože umrit,
Somo van pišen da ne zaboravin,
Da van navrime mogu prinit.
I još na zodnju jednu stvor
Vajo dobro zapametit i uvik znat
-niko vas nikad volit ne more
Onako kako vas voli vaša mat!

IVANA MATELJAN

Rođena je u Zastržiću 1985. godine. Ekonomistica je, a radi kao turistički vodič. Već nekoliko godina govorи svoje stihove na različitim pjesničkim večerima na otoku Hvaru, kao i na gostovanjima van otoka. Prva joj je zbirka pjesama spremna za tisak.

JUDI OD MUORA

Drogi su mi judi od muora, judi od soli.
Škuri galebi.
Od sarca,

ča uvik išće da voli.
Kroz život letidu
niki somi, niki u poru
ma opet za sebe.
Pletedu mrižu od života
kad se o koju oštru siku ispose.
Karpidu je pomalo i ko da na
njon ni vele šcete.
Morski vuci, morski judi.
Kroza njih tečedu kurenti
kako i oni ča burtadu muore sinje.
Od muora su otkinuti.
Vitron izdilani.
Suncen objubjeni.
Galebi.
Sa tugon se lako borit.

Nojlašnje je u bevondu utopt, di
mon zamaglit.

Pok će kroz nuoć izblidit i u nebo
odletit.
Jer sutra će se opet na suncu
kočoperit
i kroza svoje milo muore plovit.

MARICA BURATOVIĆ rod. ZANINOVIC

Marica Buratović rođena Zaninović umirovljena je učiteljica razredne nastave. Naseljena u Starom Gradu već pedeset godina. Rođena je u istočnom, krševitom dijelu otoka Hvara, zvanom Plame, u selu Zastržiće 15. srpnja 1943. godine. Izdala je tri zbirke pjesama na čakavskom

dijalektu: Škrok u sarce, Vijezi i Medajuni. Napisane idiomom sela Zastržića i Staroga Grada, prozno-ezejističku knjigu „Starogrojski paprenjoki“. Prikupila je svjetovne i vjerske božićne običaje i kolede te organizirala snimanje pjevanja kolenduknjizi „Vrijeme od Božića na otoku Hvaru“. Suautorica je knjige „Ljekovito bilje otoka Hvara u kuhinji i pripravcima naših nonih“. Svoj istraživački rad objelodanila je u povjesnoj knjizi „Zvona moga škoja“. Idejna je začetnica i organizatorica Susreta hvarskega pjesnikinja na tragu Gracioze Lovrinčeve „Jazik naših materih“ u Starom Gradu, koje se već šesnaest godina predstavlja Hvaranima i gostima pjesničkom večeri u Hektorovićevom Tvrđalu. Uredila je izdala dva zbornika radova Susreta u Tvrđalu. Članica je Društva hrvatskih književnika.

MLADIĆ I KOLNIČIĆ

Lojčić
kolničić
Loza
kolničić
Koza
kolničić
Tovor
kolničić

Po gomili
na kobili

jaše mladić.
Zariko
tovarčić
pristraši se
mladić
i po pod
kolničić
i razbi
botiljunić.

zaboravijemo store muke
i nabrojamo ih noviman ričiman
Slojka ispetegulona glodna
stora sarčena rič
u garlu i u sarcu
otvora vrata u pasona godišća
srtnijega živjenja

POLJICA

NELA VRKLJAN rod.
BOŽIKOVIĆ

Filka Mateljan, rođena 1970. godine. Sada živi u Zastržiću, nakon što je mlade godine provela u Splitu i Zagrebu. Studirala je kroatistiku. Piše od svoje mladosti. Ne objavljuje i ne voli javne nastupe. Zapisuje zastržićke riječi i fraze koje pomalo nestaju iz svakodnevnog govora. Ljeti sa svojim prijateljima organizira pjesničku večer Blogo naše riči u Zastržiću.

SARCE NA JAZIKU

Lipota ovega jazika
morel čo reć oba jubavi
oba vonju cvita od umendula
oba trudu oko matere loze!?

Muskamo mlašćemo ovin jazikon

MUKA TEŽOKA

Iz daleka san ga po hodu poznala
i kruto san se razveselila
jer ga već puno vrimena nison
vidila.

Kako ste barba Ive?

A čerce moja ka i ovo vrime.

Sve se inkordalo od vrućine.

Parimi se da su raspukle i stine,
neće ni od simena ostat sime.

Kalo je beritu, sognu nagrišponi
obroz
i buši me u čelo.

Ruku ti neću dat, jer ču te
išporkat.

Pogledala san u ruke pune žujih
ispucale od lavura, koje su sve
govorile;

di su bile i ča su činile.

Znoš da nison nikad puno u
crikvu hodi,
ma sinoć san Boga moli,

da bi makor pol dona rosilo,
masline zalilo,
a i lozi bi dobro učinilo.
Ovako suho već puno godišć ni
bilo.

Vapaj čovika koji je cili život
od svoga truda i zemje živi

I mene je ražalosti.

“Ni ni Bogu lako svakomu ugo-
dit”
- nastavi je govorit.

“Niki bi du da ne rosi,
da furešti ne bidu hodićali.

Oni ne mislidu na pusta poja
vodon iz gustirne zalivena,
rukamin težoka prinešena.

Eno na maslini some su košćice.”

“Vaze san kartol za malo smokav
ubrat,

ma niman ti čo dat.

Sve su suhe smežurone,
nedozrile, maganjone.”

Nakon ča smo se rastali,
sigurno smo oba isto pensali.

Stala sam uhlad ispod storega
bora

i slušala kako se šikica od vrućine
rastvora.

Čvorčak je zamuka - siguro je
puka.

Finila je i njegova muka.

Obošla san pol sela, dodoma još
malo.

Baš je lipo zapuhalo.

Jedna kapja, druga, pok treća!

Po putu san mokra toncala,
dok me mat iz terace zvola.

“Čerce ča po to darža činiš?
Sva si se ismočila!”

Jo san se i daje vartila.

Ne spominjen se kad san zodnji
put

tako mokra i srtna bila.

KATARINA MAKJANIĆ rod.

MATIJAŠEVIĆ

Rođena je u Jelsi 1984. godine, a
porijeklom je iz Poljica. Piše na
poljičko-jelšanskoj čakavici.

Svoju prvu zbirku pjesama Ča
moji ča tuji bagaji izdala je 2019.
godine.

NEvista

„Ča je šjora Mande,
došla u kuću nova nevista?,,

„A kad je došla-došla,
ma dobota svaka ista.
Ne bi ni ova parston
pomakla sa mista.

Ma Nenaučna,
NEvajatna,
NEvojna,
NEovaka,
NEonaka...
Ma NE haje,
NE kapi,
NE bado,
NE umi...“

„Ma opet tako,
NE ovo NE ono,
propju ništa da je ŠI?“

„Ši, ši i ŠI je!“
„A čo?“
„A Šimija!“

MORPHAROS
ARCHITECTS

**caffè bar
Espresso**

Pekara
OBITELJ TEPIĆ • OD 1976.

**RESTORAN
KOD BARBA
LUKE**

hvar★life
TRIATHLON • BIKE • ADVENTURE

HVAR ESTATES CROATIA
REAL ESTATE SPECIALIST

+385 98 177 1136

Tko je bila "šjora Marija" iz Likarove kuće na Budinjcu

Milovan Buchberger, rođen u Zagrebu 1954., diplomirani je inženjer strojarstva koji se uz stručnu karijeru bavi povjesnim istraživanjima kulturne baštine Hrvatske s fokusom na Stari Grad na otoku Hvaru u kojem u mladosti provodi ljetne ferije. U vlastitoj nakladi autor je knjiga "Mate Botteri - hvarska prirodoslovac" (2007), "Jabuka, Sveti Andrija i Brusnik - zapisi, ljudi i sjećanja" (2008), "Zabaranje u kaos Janka Polića Kamova" (2013), "Problematika točnosti kronološke datacije osnivanja Pharosa" (2015), "Problematika perimetra antičkog Farosa u Starom Gradu na Hvaru" (2017), "Zlatko Baloković - život s violinama" (2018), "Baščanska ploča - izazov za budućnost" (2019) te izdaje knjigu Ambroza Vranyczanyja "Pripovijest o svojoj obitelji" (2019) dok su mu knjige "Ugledne osobe vezane uz Stari Grad na Hvaru" (2014) i "Petar Nisiteo - posljednji polihistor Dalmacije" (2017) objavljene u izdanju Muzeja Staroga Grada. Suradivao u monografiji "Veličanstveni Vranyczanyjevi" (2016) u izdanju Muzeja za umjetnost i obrt iz Zagreba te objavljivao članske s historiografskom tematikom u časopisima "Gordogan", "Vjenac", "Književna Rijeka" i "Hrvatski planinar". Dobitnik je i osobne nagrade Staroga Grada za iznimnu aktivnost na istraživanju i populariziranju povjesne baštine Staroga Grada.

Legenda o osebujnoj "šjori Mariji" predstavlja najintrigantniju priču starogradskog kraja i otoka Hvara, dobro znanu starijim ljudima Staroga Grada i Dola još početkom 20. stoljeća. Prenosila se kao priča o nekada bahatoj mladoj ljubavnici bogatog doktora Petra Ostočića koja je, nakon njegove smrti, starost proživjela u siromaštvu na Tvrđalu u Starom Gradu. Dosad identitet "šjore Marije" nije bio razotkriven.

Priču o "šjori Mariji", poglavito po sjećanju starijeg lokalnog stanovništva, prenosili su Dinko Politeo (1854-1903) u knjizi "Izabrani članci – predgovor" (1901), nakon njega Petar Kuničić (1862-1940) u knjizi "Rod Petra Hektorovića i njegov Tvrđalj" (1924) i Verka Ilijić-Škurla (1891-1971) u priči "Kurtizana", objavljenoj u knjizi "Djevičanstvo – priče iz bosanskog i dalmatinskog svijeta" (1929).

Politeo je o "šjori Mariji" zapisao: "Za moga djetinstva čuo sam kako se govori o pokojnom liječniku dr. (Petru) Ostočiću, koji je u svoje vrijeme vedrio i oblačio. Njegov svemoćni položaj morao je da naslijedi drugi (sin Nikola) dr. Ostočić... toli darovit učen, koli plemenitih čustava. Poginuo je mlad, a gradska legenda je htjela, da ga je otrovala priježnica staroga (dr. Ostočića). Kad sam kao dijete za blagdana Vodokršća pratilo popove, koji su blagoslivljali kuće, tada sam upoznao tu ženu. Svaki je put plakala i jadala se. Ona, jednom navikla svakoj obilnosti i raskošu, živila je sada u najvećem siromaštvu".

Kuničić o njoj kaže: "Posljednja siromašna osoba, koja je po starom običaju našla zakloništa u zgradama Hektorovićevog, a koje se starci sjećaju, bilje glasovita "šjora Marija". Ona je bila ljubovnica liječnika Petra Ostočića". Nadalje, spominje da su ona i Ostočić "bili strah i trepet maloga puka", nadodajući "obučena po mušku, jezdeći na bijelcu, junački uspinjala do Likareve kuće odakle bi trubljom roga davala zapovijedi slugama i kmetovima dolje po polju i niza Strane i Pliš".

Spisateljica Ilijić-Škurla posvećuje joj priču "Kurtizana" u kojoj govori: "Tamo za onim grobljanskim zidom (u Starom Gradu) bila je koliba. U njoj je stara vještica Mandalina živila sa svojom kćerkom Polom". Nakon što se lijepa Pola spetljala sa znatno starijim dr. Ostočićem, Ilijić-Škurla nastavlja priču: "Dama se sada pomozno zvala "šjora Apolonija". I širila se po svoj doktorovoju kući". To razvratno ponašanje izazvalo je sablzan kod građanstva koje je oštro protestiralo, o čemu Ilijić-Škurla kazuje: "Doktor nije mogao drugo, nego odstraniti svoju ljubovcu. Da napakosti svemu tome narodu, da prkosí svim tornjevima i zvonima, izabere on ono najviše mjesto tog otoka (na Budinjcu) i udari ondje temelje jednoj visokoj zgradi. Tako je sagrađena "Likarova kuća" – dvorovi šjore Apolonije. Tu je doktor namjestio kurtizanu".

Očito, ni Kuničić ni Ilijić-Škurla nisu upoznali "šjoru Mariju". Stoga, Kuničić pogrešno navodi da je ona tek nakon smrti doktora Ostočića, 1851. godine, udana za njegova slugu Božu, a Ilijić-Škurla "šjora Mariju" naziva imenom Apolonija te za ime njezine majke netočno navodi da se zove Mandalina.

U istraživanju pravog identiteta "šjore Marije" početno sam odlučio provjeriti navod, koji spominje Petar Kuničić, da je ona nakon smrti dr. Petra Ostočića udana za njegova slugu Božu. Počeo sam u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu pretraživati matice vjenčanih Staroga Grada, znajući da je Božo (Božidar, Natale, Diodat) u Starom Gradu vrlo rijetko ime, nadajući se da će na taj način najlakše pronaći upis ženidbe Bože i Marije. Pretraživši sve vjenčane u Starom Gradu, čak i do 1870. godine, traženi upis nisam našao. Ipak, odlučio sam nastaviti s pretragom vjenčanih u Starom Gradu i za godine koje prethode 1851., što je dalo rezultat.

Pronašao sam 25. studenog 1847. upisano vjenčanje Natale Balicha, sina pok. Mate (poljoprivrednika) i pok. Elene Barcich, rođenog 16. lipnja 1826. u Dugopolju i Marije Vagnican, kćeri pok. Kuzme (pomorca) i Domenike Scuttari, rođene 22. srpnja 1803. u Starom Gradu, pri kojem su kumovi bili Ivan Fabiani i Juraj Ljubić.

Potvrda da je Marija Vagnican, rođena 1803., udana 1847. za Natale Balicu, stvarno "šjora Marija" iz "Likarove kuće" rezultirala je iz analize Kuničićeva navoda, koji govori da je "šjora Marija" (nakon smrti dr. Ostočića) živila na Tvrđalu.

To se pronašlo navedeno u knjizi Ide Duringsfeld "Aus Dalmatien" iz 1857. godine, u kojoj Duringsfeld u veljači 1853. opisuje svoj dvotjedni boravak na Tvrđalu, gdje je sa suprugom Ottom boravila dva tjedna kao gošća profesora Petra Nisitea. Pri tome boravku u poglavljju "Beim professor", Duringsfeld spominje da je tamo, među inim, uživala i društvo "Signore Marie Vagnizzani Marchesini Ballich". Dakle, 1853. navedena "Signora Maria" živi na Tvrđalu i zove se isto kao i osoba koja je udana za Božu, što predstavlja neprijeporan dokaz da je Marija Vagnican-Balic bila upravo ta "šjora Marija" iz "Likarove kuće".

U ispravku prvog katastra Staroga Grada, rađenom između 1831. i 1851. godine, pronašao sam da je kućica, tj. štala, koja je tada ujedno i jedina gradnja koja se nalazi uz groblje (k.č. 104), prenesena s vlasništva Ostočić na Jurja Balicha. Po tome legendu o "šjori Mariji", koju je ispričala Ilijić-Škurla, također može imati neku poveznicu, tj. da je netko u narodu zapamtio da je u toj kućici pored groblja živila "šjora Marija", doduše ne kao mlađa s majkom, već zakratko nakon vjenčanja 1847. sa suprugom Božom Balicem.

U "statusu animarumu" Staroga Grada i maticama umrlih ne nalazi se ikakav zapis o Božidaru Balicu, iz čega se može zaključiti da je suprug "šjore Marije", ubrzo nakon vjenčanja odselio iz Staroga Grada te umro na nekom drugom

mjestu. U maticama umrlih Staroga Grada pronalazi se podatak da je Maria Vagnisan Marchisinius, udovica Natale Balića, umrla 3. studenog 1882. godine od "lenta epatile".

Sada kada se znaju sve te činjenice, pokušat će na najbolji način složiti pravu priču o "šjori Mariji". Pa započnimo redom. Počet će od njezina pohotnog i bogatog starog ljubavnika dr. Petra Ostojića.

Petrov otac, plemić dr. Stjepan Ostojić (1749-1837), čija se obitelj još u 16. stoljeću naselila u Starom Gradu na Hvaru, doktorirao je 1777. medicinu u Padovi te oženio Katarinu Politeo (1751-1834) iz vrlo ugledne starogradske obitelji. Katarinina braća su Juraj Politeo (1746-1830), najznamenitiji "mehanik" Dalmacije, koji se nakon rada u Veneciji i Padovi 1794. nastanio u Splitu i dr. Nikola Politeo (1748-1804), kasniji generalni vikar Hvarske biskupije. Dr. Stjepan Ostojić započeo je liječničku praksu u Jelsi, gdje su rođena njegova tri sina: Ivan (1777-1855), Petar (1780-1851) i Jerolim (1782-1850), nakon čega se 1783. obitelj preselila u rodni Stari Grad, gdje on obnaša funkciju gradskog liječnika.

Stjepanov sin Petar Ostojić, nakon što je 1800. završio šestogodišnje gimnazijsko školovanje u Splitu, odlazi na studij medicine u Padovu, gdje je studij medicine već tada završio njegov stariji brat Ivan te počeo raditi kao gradski liječnik u Visu. Lagodni se život u Padovi očito dopao bogatom plemiću Petru Ostojiću te se odlučio ne žuriti sa završetkom studija. Petar Ostojić od najranije je mladosti priatelj s plemićem Petrom Nisiteom iz Staroga Grada (kasnjim vlasnikom Tvrđalja), koji također u isto vrijeme studira matematiku i fiziku u Padovi. Dugogodišnja njihova bliskost i povezanost njihovih plemićkih porodica očito je bila presudna da Petar Ostojić 10. kolovoza 1804. odluči oženiti Marianu Nisiteo (r. 1777), sestru Petra Nisitea.

U braku Petra i Mariane rodio se 29. lipnja 1805. sin Nikola. Njegov otac bio je od najmanje Nikoline dobi trajno odsutan studirajući medicinu u Padovi, koju je Petar Ostojić konačno završio tek 1. srpnja 1809. godine. Nedugo nakon toga, 8. prosinca 1809., umire Mariana Ostojić rođ. Nisiteo, a dr. Petar Ostojić počinje raditi kao gradski liječnik u Starom Gradu.

Petar Nisiteo i Petar Ostojić 1818. od pokrajinske vlasti u Zadru pokušavaju dobiti dozvolu za radionicu koja bi u Starom Gradu proizvodila zemljano posuđe i građevinski materijal. Kako to nisu uspjeli realizirati, a Nisiteo je 1819. postavljen na funkciju gradonačelnika Staroga Grada, dr. Ostojić odlučuje samostalno izgraditi vodenim mlinu u Jorinama pod Dolom. Koju godinu kasnije, početkom 1820-ih, dr. Ostojić na obližnjem brdu Budinjac (240 metara) podiže lovačku kuću, čija samotna lokacija dominira cijelom okolicom.

E, sada u priču dolazi mlada i lijepa, 17-godišnja "šjora Marija", 23 godine mlađa od osamljenog udovca dr. Petra Ostojića, koji je tada već navršio 40 godina.

Otac Marije Vranjican ("šjora Marije"), pomorac Kuzma umro je 1808., ostavivši suprugu Dinku, rođ. Scuttari (1777-1852) s četiri malodobne kćeri: Magdalenom (1797-1826), Margaritom (r. 1798), Vicom (1800-1851) te Marijom, rođ. 1803. godine.

Marijina majka Dinka bila je iz vrlo ugledne starogradske porodice Scuttari, čiji je brat Dinko otac Apolonije Scuttari (1796-1856), majke akademika don Šime Ljubića i dr. Petra Scuttaria (1804-1865), gradonačelnika Staroga Grada (1855-1858), koji je utemeljitelj i predsjednik Javne dobrotvornosti Staroga Grada (1841), kojoj ostavlja golemi imetak i za što mu sugrađani na groblju podižu spomenik koji je izradio Ivan Rendić. Nakon smrti muža, Dinka se 1809. preudala za švicarskog doseljenika, strojara Ivana Notta (u. 1814), s kojim je u kratkom braku imala još tri kćeri: Margaritu (1810-1863), Magdalenu (1811-1888) i Anticu (1813-1871).

Ostavši mlada bez oca i očuha s majkom udovicicom, koja je s velikim teškoćama podizala svojih sedmoro

malodobnih kćeri, ne treba se čuditi da je lijepa 17-godišnja Marija svoj šarm i dražest usmjerila prema bogatom udovcu 40-godišnjem dr. Petru Ostojiću.

Upravo je sagrađena lovačka "Likoreva kuća" na dalekom Budinjcu bila pogodno mjesto, daleko od očiju, gdje se dr. Ostojić susreće s mladom Marijom, kako sablazan ne bi preplavila sugrađane Staroga Grada. Marija ubrzo počinje stanovati u "Likorevoj kući" te nije prošlo dugo vremena otkako su Starograđani i Doljani saznali za njihovu vezu od slugu i težaka.

Iz nepoznatih razloga dr. Ostojić ipak nije želio oženiti Mariju, a njezina mladost i ljepota istovremeno su mu bile fatalno privlačne. Njegovi ostarjeli ugledni roditelji, dr. Stjepan i Katarina, očito se nikako nisu mogli pomiriti s takvim stanjem, a situacija zasigurno nije bila ništa bolja ni 1827., kada mu sin Nikola odlazi u Padovu na studij medicine. Problem te zabranjene veze dr. Petra Ostojića i Marije počinje eskalirati 1835. kada je sin Nikola doktorirao u Padovi te uz oca počeo raditi kao gradski liječnik u Starom Gradu.

Kako bi donekle umriuo sina, koji je tek dvije godine mlađi od njegove ljubavnice, dr. Ostojić početkom 1840-ih, na velikom posjedu 150 metara južno od crkve sv. Nikole (k.c. 3778 i 3779) gradi ladanjsku kuću, 5 x 5 metara, s kamenim bazenom u obliku broda, veličine 11 x 6 metara, a sve kako bi mu ljubavnica Marija ipak bila bliže, ali ipak dovoljno daleko od očiju sugrađana Staroga Grada.

Kada ni to više nije bilo dovoljno kako bi se stišale sve žešće objede sugrađana, ali i gnjeva koji je prema njihovoj vezi nakon smrti Petrovih roditelja iskazivao njegov 40-godišnji sin dr. Nikola, dr. Petar Ostojić našao je rješenje te nezgodne situacije udajom svoje ljubavnice, 42-godišnje Marije, za njegovog slугu Božidara Balića, kojem daje za stanovanje kućicu iza groblja. Kako se nadalje dr. Nikola Ostojić nije mogao pomiriti s takvim stanjem, dolazeći svakodnevno u sukob s ocem i njegovom ljubavnicom, ne treba olako odbaciti pučke glasine da ga je 24. travnja 1848., u njegovoј 43. godini života, otrovala "šjora Marija". Kao uzrok smrti dr. Nikole Ostojića upisano je "gastro-autarita cronica".

Taj nemili događaj jako je odjeknuo starogradskim krajem. Suprug "šjore Marije", Božidar Balić ubrzo se odselio iz Staroga Grada, a 68-godišnji dr. Petar Ostojić konačno uvidjevši da taj čin predstavlja "kap koja je prelila čašu", odlučuje cijelokupno golemo bogatstvo i "Likarevu kuću" ostaviti crkvi sv. Stjepana u Starom Gradu. Dr. Petar Ostojić umro je 12. siječnja 1851. godine.

"Šjora Marija", osuđena od svih Starograđana, nakon smrti majke Dinke 27. veljače 1852., utjecajem majčinog brata dr. Petra Scuttaria, zbrinuta je na Tvrđalu u "Kući za siromašne". U toj je kući, kojoj je vlasnik erudit Petar Nisiteo, priatelj dr. Ostojića i brat njegove prve žene Mariane, nekad bahata "šjora Marija" proživjela u bijedi 30 godina.

BILANCA 222

**Budrović d.o.o.
Vrbanj**

**BLITZ
INSTALACIJE**
**caffè bar
Casper**

Od kuge, gladi i rata...

Ivica Moškatelo

Iako sam u pripremi za ovaj broj Tartajuna imao potpuno drugu temu, zbog pandemije koronavirusa, mislio sam da bi bilo najbolje da napišem nešto prigodno. Ljudi su se u prošlosti susretali sa strašnim epidemijama koje su znale desetkovati stanovništvo određenog prostora. Ljudi su te pojave tumačili božjom kaznom, ali s vremenom upoznali su te bolesti i borili se na, za to vrijeme, najbolji mogući način. I nakon velikih epidemija dolazilo je vrijeme oporavka, prosperiteta, pa čak i procvata u demografskom, gospodarskom i kulturnom pogledu. Kuga, kao jedna od najstrašnijih bolesti, harala je našim područjima još od antike. O tim davnim epidemijama nemamo nikakvih podataka, osim o Justinianovoj kugi iz 541. – 542. koja je zahvatila čitavo Sredozemlje te je, prema nekim procjenama, smanjila populaciju Bizantskog Carstva za četvrtinu. Iako su kuge harale i kasnije, a od 15. st. sigurno su harale i po otoku Hvaru, primjerice, u Dolu je harala poznata kuga iz 1576./1577. iako bez konkretnih povijesnih dokumenata. Naime, 1576. na otoku se pojavila kuga te u sljedećih 18 mjeseci od te bolesti umrlo je 2 500 stanovnika. Ako uzmem da je na otoku tada živjelo oko 7 100 stanovnika, dobijemo podatak da je za vrijeme haranja kuge 1576./77. na otoku umrlo 35% tadašnje populacije otoka. Dolska suzaštitnica je i sv. Ursula. Naime, vodeći se mjesnom predajom, Doljani su se zavjetovali da će sveticu ili svetca, koji se bude slavio na dan kada kuga prestane harati u mjestu, slaviti kao svog suzaštitnika. Taj dan očito je bio 21. 10. 1577. i od tada sv. Ursula postaje suzaštitnica župe Dol. Iako za ovakav zaključak nemamo direktnih dokaza, posredno kroz vizitacije možemo pratiti pobožnosti prema sv. Ursuli. Tako svega dvije godine nakon prestanka haranja kuge, 1579. biskup Valier u svojoj vizitaciji spominje oltar sv. Marije koji pripada mjesnom sestrinstvu iako izrekom ne navodi da se radi o sestrinstvu sv. Ursule. To sestrinstvo sv. Ursule imalo je samo ženske članice kojih je 1627. bilo 60. Već 1603., kao i 1637., spominje se oltar i sa sv. Ursulom. Taj oltar biskup Cedulin 1611. blagoslovila, a na njemu nalaze se drveni kipovi Blažene Gospe, sv. Mihovila i sv. Ursule. I prilikom gradnje nove župne crkve nabavljeni su i novi drveni likovi sv. Ursule i sv. Lucije, kupljeni 1907. za 181, 84 krune. (slika kipa sv. Ursule). Bolesti su se sigurno dalje nastavile periodično pojavljivati, osim kuge bilo je tu i raznih drugih kužnih bolesti koje bi povremeno zahvatile određena područja i odnijeli nekoliko života. Teško je danas u potpunosti pratiti sve valove kužnih bolesti, ali zahvaljujući dosad neobjavljenim zapisima dolskog učitelja Nikole Posinkovića sigurno će biti bitna olakšica budućim istražiteljima. Pa tako Posinković donosi redoslijedom:

1677. – U Starom Gradu „poslije tolikh nevolja prouzrokovanih općim pomorom u kojem je na stotine svijeta umiralo, a k tome i slabe godine nisu imale druge utjehe, osim one koju im je Bog poslao da za spas svojih duša pripomažu u dijeljenju svetog sakramenta od andeoske ljubavi njihovog župnika don Ivana Krstitelja Dujmičića, koji je otraga više godina bio njihov izabrani župnik po njihovom starom pravu.“

1741. – Umrlo u Glaviničih troje tijekom malo dana.

1764. – Umrlo ih 15.

1771. – Umiralo ih po dvoje u kući (Radonić Fabijan, Pavlović Pavao).

1773. – U Kuzme Pavičića dvoje. U srpnju 4, u kolovozu 9. Umro je Toma Buratović, žena i dijete tijekom 5 dana.

1775. – Umrlo u srpnju 3, a tijekom cijele godine 12.

1777. – Umrlo u srpnju 4 i u kolovozu 1.

1779. – Umiralo u istoj kući po dva.

1816. – Umrlo tijekom cijele godine 26 osoba. U kolovozu 7.

Posinković ne navodi uzrok smrti, ali mogli bi prepostaviti da bi za većinu ovih smrti uzrok mogla biti kuga. Kuga u 18. st. stalno je bila glavna prijetnja i uzrok velike smrtnosti diljem Dalmacije, kontinentalne Hrvatske, ali i Bosne i Hercegovine. Zabilježeno je nekoliko velikih valova kuge, a posebno teška bila je velika kuga koja se pojavila u Bosni 1814. gdje je harala do 1818. Prema popisu iz 1818. od posljedica te kuge pomrlo je više od 50% katoličkog pučanstva. Prema popisu iz 1814. bilo je 114.391 katolika, a 1818. taj broj spao je na 50.928 katolika. Taj val zahvatilo je i Dalmaciju, osobito Split i Makarsko primorje. Za sada teško je utvrditi je li ta kuga harala i otokom Hvarom, ali ova brojka o preminulima u Dolu mogla bi biti povezana s kugom. Upravo zbog kuge, koja je ujedno uzrokovala veliku glad jer ljudi nisu mogli obradivati zemlju, počela je masovnija sadnja krumpira. Tako Pokrajinska vlast 30. kolovoza 1815. preporučuje sadnju krumpira kao sredstvo za suzbijanje nestasice hrane i spašavanja od gladi. Isto preporučuju i iz Biskupske kancelarije u Makarskoj. Sljedeće godine, 1. lipnja, župnicima je proslijedena vladina uputa na talijanskom i hrvatskom jeziku o uzbajjanju krumpira.

1836. Terzana. Umrlo tijekom jeseni 7 osoba.

1852. Miliara (Škola 6+3) u godini 16.

Ipak, jedna od najsmrtonosnijih epidemija posljednjih stoljeća bila je kolera. Ta bolest, koja se u ljeto 1855. pojavila u Starom Gradu, u svega mjesec dana (od 13.7. do 15.8.) odnijela je 256 života. Bolest se nije uspjela zadržati u okvirima grada. „Jedan je raskuživač prenio bolest u Dol, u kuću Pavla Duževića. Preminula je domaćica i susjed koji joj je pritekao u pomoć. Zatim trojica koji su ih pokapali. Psa odbegla od kuće sreo je dječak Sansević i poigrao se s njim. Ubrzo je izdahnuo na ulici. U pomoć mu je pritekao djed. Umro je i on. Daljnje širenje sprječio je glavar sela naredivši strogu izolaciju kuća oboljelih. Okolna mjesta Selca, Grablje, Vrboska, Svirče, Pitve, Vrbanj, Jelsa spasili su se također izolacijom. Jedino ju je u Jelsi prekršio neki Palaveršić. Ubrzo umre on i njegova žena koja ga je njegovala.“ Ovaj zanimljiv članak ne slaže se u potpunosti s brojem i godinama života dosad detektiranih osoba koje su preminule uslijed epidemije kolere, ali ipak nam vjerno prikazuje zastrašujuću smrtnost i brzinu širenja zaraze. Vodeći se već poznatim podatcima, možemo zaključiti da se kolera pojavila u Dolu oko 16. ili 17. srpnja te je trajala do 4.8. Ukupno u Dolu umrlo je 6 osoba i to svi u strani bl. Gospe:

1. Margarita Dužević, žena Pavla, 18.7. u 58 godini
2. Antun Dužević, pok. Matija, 22.7. u 37 godini
3. Ivan Sansević, pok. Širo, 29.7. u 39. godini
4. Vica Sansević, ud. Matija, 2.8. u 60. godini

Sveta Ursula

5. Kata Petrić Glavinić, umrla 3.8 u 65 godini

6. Petra Stančić, ud. Jakova, 4.8. u 69. godini.

Za dvije osobe nije potvrđeno da su umrle od kolere, ali je moguće da je uzrok njihove smrti također bila ta zarazna bolest, to su: Marija Stančić, ud. Ivana, i Magdalena Mikoletić. Kada bi ovom broju dodali još unuka i djeda kojeg navodi Frano Baras u svom tekstu, došli bi do brojke od 10 umrlih u svega mjesec dana.

O preminulima i koleri zapis donosi i Nikola Posinković u svom rukopisu:

Svi su umrli opskrbljeni svetootajstvima. Neki su ukopani na grobište, a drugima, po svoj prilici uz liječnički proglaš i upute tijelo je bilo stavljen u živo vapno. Vladin je liječnik bio dr. Marcochia, a općinski dr. Dinko Gazzari i dr. Marko Nisateo. Glavar sela bio je Jakov Sansević pok. Marka. Pizigamorti su bili: Ivan Sansević Širo, Toma Dužević Manela, Kuzma Miloš Logalo, Augustin Stančić Kokot. Imali su posebna odijela kao tunike omaštene katranom, a stali su u kući crkvinara još dugo iza bolesti. Djeca su ih gledala kao strašila. Crkovinarstvo za njihovu opremu potrošilo je 32,16 for.

Kao uspomena na ovu epidemiju ostalo je tradicionalno hodočašće Gospi od Zdravlja u Jelsi koje danas u tjednu nakon Gospe od Zdravlja obavlja većina župa na Hvaru, a prvi su započeli župljeni Dola i Sveti Nedjelje kao zavjet za zaustavljanje epidemije kolere. U župnom listiću župe Jelsa iz 2013., među ostalim, stoji: „Nakon kolere u Starom Gradu i okolicu 1855. godine, od koje su umrle 204 osobe, počesse i zavjetne procesije iz Dola i Sveti Nedjelje.“

Kao i nakon svih katastrofa i epidemija i nakon ove dolazi do naglog razvoja gospodarskog, ali osobito demografskog života. Tako Dol s 432 stanovnika (1857. godina) dolazi na 942 stanovnika (1900. godina), što je najveći broj stanovnika Dola ikada. Ipak, i tih godina zabilježene su povremene zaraze. Sve te zaraze su, prije svega zbog strogih mjeri izolacije i odgovornog ponašanja, zaustavljene na samom početku širenja. U nastavku su navedene neke od njih, a zapisane su u Ljetopisu Pučke škole u Dolu.

1884. u Dolu se pojavila zaraza Boginjama (crne patule). Zarazila se Doma Roić, žena Luke, koja je bolest uhvatila u Vrboskoj. Nakon kratke bolesti preminula je 10. prosinca u 49. godini života. U Narodnom listu, 14. prosinca 1884., izašao je nadasve zanimljiv članak. Posebnu pozornost treba obratiti kako novine ženu od 49 godina nazivaju staricom. (slika iz novina boginje)

Zbog te zaraze poduzete su stroge zdravstvene mјere pa se bolest nije proširila. Tijelo pokojne nije ukopano na groblju, nego pored groblja da bi se njeni posmrtni ostatci tek 1921. prebacili na groblje u zajedničku grobnicu.

1887. Škalet (Škarlatina) ili Grlica, ožujak. Škole nije bilo nekoliko dana. Preminuli su Kuzma Petar Stančić Matija i Nikola Dužević.

U Ljetopisu Pučke škole u Dolu stoji zapisano: 4/4 1894. Danas je preminula Frana Kuničić, kćer Franje, zidara. Preminula je uslijed bolesti zvane difterita (grlica). Učenica je pripadala I. uč. god., ali nije pohađala učionu uč. god. 1893-94.

Škola je krajem istog mjeseca zatvorena (30.4.), a ponovo je započela s radom 9. svibnja, „jer u mjestu više nije bilo znaka bolesti“. Uskoro je škola ponovo zatvorena (1.8.), tj. zaključena je nastavna godina, „jer u mjestu ima dosta slučajeva škarlatina s grloboljom.“ Početkom nove nastavne godine učitelj u školsku Kroniku upisuje: „5. listopada, kroz praznike umro je Vieko Pavlović Tadije i Marija Moškatelo Nikole, oboje od bolesti nazvane škalet.“

Možda zbog ovih povremenih zaraza ili zbog sjećanja na velike epidemije u prošlosti Doljani su u tom vremenu prosperiteta sagradili dvije crkvice posvećene zaštitniku od kužnih bolesti- sv. Roku. Zanimljivo je da su i jedna i druga crkvica na ulazima u Dol- jedna na putu iz Starog Grada a druga na putu koji prikuplja spaja Dol i Vrbanj. I tu se vidi simbolika zaštite sela. Jer su bili svjesni da se zarazne bolesti šire da da bi se zaštitili da je potrebno izolirati

selo od ulaska zaraze. Starija kapelica je u strani sv. Ane i potječe iz 1888. godine dok je mlađa u strani bl. Gospe i potječe iz 1908.

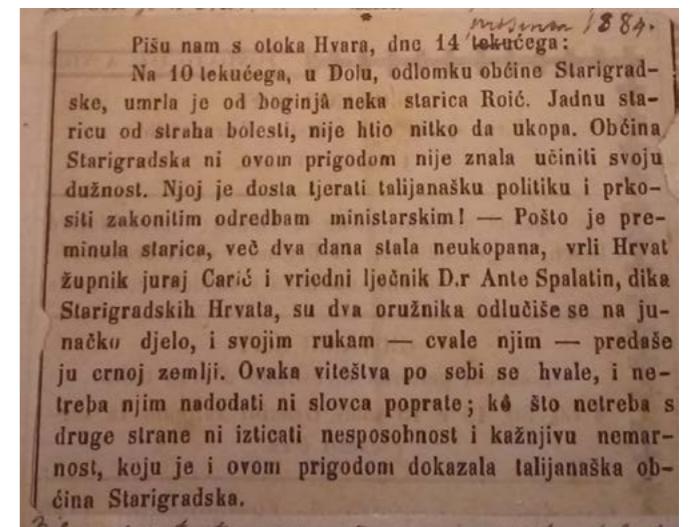
Najstrašnija od svih zaraznih bolesti, prava svjetska pandemija, bila je tzv. španjolska gripa ili španjola od koje je u svijetu umrlo, smatra se, 50 milijuna ljudi, a po nekim procjenama brojka se diže i na 100 milijuna diljem svijeta. Pandemija španjolske gripe započela je u ožujku 1918. godine i trajala je sve do lipnja 1920. godine. Najveću smrtnost izazivala je među mlađim i zdravim osobama. Uz sve te zastrašujuće podatke, danas se o toj pandemiji vrlo malo zna, a koliko mi je poznato nigdje na svijetu ne postoji ni jedan spomenik ili nešto drugo što bi podsjećalo na tu jednu od najvećih tragedija ljudskog roda. Čak se i lokalni povjesničari time nisu bavili te je nemoguće utvrditi, recimo, koliko je ljudi na Hvaru umrlo od španjole. Koliko je bila smrtonosna i zastrašujuća najbolje će predvići zapis iz Ljetopisa za 4. prosinca 1918.: „Danas umro Toma Moškatelo, a jučer brat njegov Nikola Moškatelo, pok. Tome. Obadva su ukopana u jedan grob.“ Ova dva brata imala su 18 i 25 godina. I to je ono po čemu je ova bolest bila zastrašujuća, najviše je pogodala najzdravije organizme, između 20 i 40 godina.

Uzročnik te gripe bio je podtip ptičje gripe H1N1. Zasad, temeljem podataka matičnih knjiga umrlih i školske kronike, možemo potvrditi da je u Dolu od španjole preminulo 6 osoba i to:

- Roko Vranković, Filipa i Dinke, 3.5 godine, 17. 11. 1918.
- Nikola Moškatelo, pok. Tome i Jakice, 18 godina, 3. 12. 1918.
- Toma Moškatelo, pok. Tome i Jakice, 26 godina, 4. 12. 1918.
- Kata Pavlović, žena Tome Dužević Marijana, 25 godina, 4. 12. 1918.
- Lucija Šurjak, žena Jakova Sansevića, 26. godina, 8. 12. 1918.
- Kata Žarko, pok. Petra i Kate, 30 godina, 17. 12. 1918.

Svima je upisana kao uzrok smrti PUNTARA, osim jednom kojem piše španjolska hunjavica. Ipak, ovu brojku ne možemo uzeti kao konačnu jer su naznake da bi još nekoliko osoba moglo kao uzrok smrti imati španjolsku gripu. Te naznake temelje se na obiteljskim pričama, a s obzirom na to da upravo prolazi 100 godina otako je pandemija završila, teško će biti utvrditi konačni broj umrlih od španjole u Dolu.

Od vremena španjole pa do bolesti COVID-19, srećom, mimošle su nas veće epidemije. Naša generacija morat će se nositi s ovom teškoćom, kao i mnoge generacije prije nas s puno većim izazovima. Ljudski rod preživio je i strašnije nepogode, pa će tako i ovu. Iz ove kušnje morali bismo kao civilizacija izaći bolji te se prema prirodi i drugima oko sebe odnositi humanije i graditi bolji svijet za generacije koje dolaze.

Josip Šurjak razgovarala Andrea Moscatello

Poštovani gospodine Šurjak, čest nam je ugostiti Vas u našoj kultnoj rubrici "Marokanac u dijaspori"! Za početak, recite nam riječ, dvije o sebi kako bi Vas čitatelji Tartajuna bolje upoznali.

Josip Šurjak: U prvom redu, hvala Vam na prilici koju mi pružate za se predstaviti meni najdražem otočkom čitateljstvu. Budući da sam rođen doma u kući - na otoku, taj otok predstavlja za sve nas početak i nadamo se svršetak, te je ujedno naš mikrokozmos, čak i u nezgrapnom smislu autarkičnosti. Nakon bezbrižne osnovne i srednje škole na otoku, slijedio je odlazak na studij te naknadno odvijanje života s kojim i tako upravlja Svevišnji, pa sam mu u tom smislu kontinuirano zahvalan što nam je dao zdravlje, ali i racio za rasuđivanje dobra i zla. Ovih zadnjih godina kako su nam djeca već punoljetna, supruga upravlja s obitelji, a moja malenkost je u stalnom nastojanju da nam dani ne proteknu bez učinka, i da ono u čemu djelujemo bude kvalitetno. A uvijek se može puno dati i puno primiti, koliko god mi bili sputani svakodnevicom.

Na koji način ste povezani s Dolom?

JŠ: Biološki i odgojem putem mame i tate. A nakon toga putem slika koje su u pohranjene u mom umu i koje predstavljaju dio djetinjstva, a koje je samo po sebi emocija. Slike Polborja, Jorinjih, Gorice, Dolcih, na Berkovića, Krušvice, i najdublje urezani Borovik, u svim pojavnim oblicima, „zimi sa umitnim gnojen a liti sa kosiron“. Te slike svakako tvore mene kakav sam danas pa su u tom smislu formativne. I zato sami pojmovi Dol i Doljani - u meni predstavljaju inačicu za korektnost, blagost, čistu prirodu te posebno radišnost.

Imate li posebna sjećanja na Dol iz vremena mladenaštva ili kojeg drugog za Vas značajnog razdoblja, a koja bi podijelili s Tartajunovcima?

JŠ: Posebno je svakako bilo kao petnaestogodišnjaku u 3 ujutro uvijek u srpnju, pronaći mula Njokotovih i Ruškinih, u kućicu od mula u kojoj se ništa ne vidi, osedlati ih te ih dovesti kroz Pospilje do Borovika. To iskustvo je danas nepreporučljivo, jer svako vrijeme nosi svoje basne. A još je posebnije to što bi sat prije toga bio u posve drugaćijem okružju Tvrđalja i Majunge - kao konobar, pa su se zbog svega toga mlađom čovjeku znale mijesati misli kod odabira puta za budućnost.

Bili ste i član, nogometni N.K. Sloga?

JŠ: Uhuh, da, nažalost vrlo prosječan. Od rane mladosti sam okušavao sreću u Jadranu, a pred studij 1987. sam pokušao i u Slogi, ali mi je studij bio privlačniji od nogometa. Već te godine sam išao u vojsku, pa 1988. na studij, tako da je moja neslavna nogometna karijera time prekinuta, na sreću ljubitelja FNL :-)

Danas ste uspješan odvjetnik i osnivač vlastitog Odvjetničkog društva, aiza Vas su godine profesionalnog iskustva. Kakav je bio put do uspjeha?

JŠ: 27 godina sam u odvjetništvu, prvo kao vježbenik u jednom malom, ali izvrsnom odvjetničkom uredu u Mesničkoj, gdje su me naučili razlikovati bitno od nebitnog. Pa slijedi vlastiti odvjetnički ured dvije godine Pod zidom, gdje sam sam shvatio svoju malenkost. Pa deset godina u društvu u Gračanskoj i ulici Crvenog križa, gdje postajem vrlo rano partner. I sada zadnjih godina opet u centru zajedno s jednim Hvaraninom, gdje sam naučio da je mjera bit svega.

Pitate me za put do uspjeha? Put je cilj. U tom smislu uspjeh nije cilj. Putovanje je smisao.

Obrazovanje za Vaše zanimanje slovi kao jedno od najzahtjevnijih. Smatrate li da je za odvjetnički posao važnije znanje ili iskustvo? Ukoliko se uopće može govoriti u terminima ili-ili.

JŠ: Obrazovanje je temelj svega, a posebno ukoliko želimo ostvariti zrelo Društvo. Može se diskutirati o načinima i vrstama obrazovanja u našoj struci. Te posebno o stjecanju vještina, koje su posve odvojene kategorije od obrazovanja. U komori u kojoj djelujem uvijek se zalažemo za sveobuhvatniju nastavu i obrazovanje koje će biti svakako prožimano vježbama po sudovima i odvjetničkim uredima, prije stjecanja diplome. Nadalje, posve jasno ukazuјemo da se osnuje jedna orijentacijska katedra na Pravnom fakultetu, gdje će se pred završetak studija kolegama objašnjavati smjerovi i raskrižja struke te posebno tumačiti semafore struke. I napose pokušati ukazati da je vrlo važno prilagoditi svoju narav specijalizaciji u struci, ili u boljoj opciji odabrati užu struku prema svojoj naravi.

Pravosudni sustav Republike Hrvatske mnogi građani procjenjuju lošim i smatraju kako je potrebno hitno reformiranje istog. Slažete li se da su nam potrebne promjene ili je sustav u teoriji dobar, ali ga se nedovoljno dobro prakticira?

JŠ: To je reforma koja je nužna i bez koje nama napretka Društva, pa samim time niti Države. Posebno se ističe reforma putem digitalizacije, tzv. e-komunikacija sa sudovima na kojoj izvršna vlast dobro radi, ali i e-rasprave na kojima se nedovoljno i nevoljno radi od strane sodbene vlasti. Moje iskustvo je da su kolege odvjetnici i suci u velikoj većini vrlo dobri i vrijedni stručnjaci u svome području posla kojeg obavljaju. Moja generacija u struci traži i predlaže jasnije procesne zakone, koji će bivati predloženi od sudaca, državnih odvjetnika i odvjetnika, jer smatramo da su te tri sastavnice pravosuđa najpozvanije predlagati zakone, a nesporazume među nama samima valja rješavati na stručnim skupovima i konferencijama. Bitno je biti reverzibilno iskren u takvim razgovorima.

U narodu nerijetko vlada mišljenje kako su odvjetnici bahati, egoistični, korumpirani.. Kako se Vi nosite s takvim razmišljanjem? Jesu li doista u manjini oni kojima interes postane važniji od pravde?

JŠ: U svakoj struci ima onih koje njihova narav ili neumjerenost, ili neka negativna životna odrednica, izbaciti iz moralnih kodeksa ponašanja ili iz pisanih kodeksa struke. Za takve su predviđeni disciplinski postupci koje Odvjetnička komora provodi kroz disciplinska tijela. Budući da u RH imamo upisanih 4.850 odvjetnika i 1.800 odvjetničkih vježbenika, dakle gotovo 7.000 kolega, posve je za očekivati da je broj disciplinskih postupaka priličan. Međutim u postotcima taj broj je gotovo zanemariv.

Koliko često danas posjećujete svoje malo misto i pratite li tijekom godine događanja vezana uz Dol?

Šurokovića dvora.

Pratim FNL, Tartajun, čišćenje suputnicih, Puhijadu itd. Nažalost raspitujem se i za pogrebe i za meteorologiju, jer je to naša uobičajenost.

Znate li "provjat po našu"?

JŠ: To smatram svojim primarnim i naturalnim govorom, iako smatram da mi boduli imamo veće iskušenje savladati književni standard od ostalih. I zato moramo uložiti više truda za postizanje književnog standarda na zavidnu razinu. Rad na HTV-u ranih devedesetih mi je tu prilično pomogao. Međutim, uvijek mi je srce veliko kada pročitam na istočnoj strani Tvrđalja uklesanu melodioznu čakavicu iz 16. stoljeća; „Misli chi ctisc ovoy // dvi stvari chorisne ...“

Tartajun **Vam od srca zahvaljuje na odazivu i uloženom vremenu. Želimo Vam puno uspjeha u profesionalnom životu, ali i bezbrižnih dana u našem i Vašem Dolu. Do sljedećeg susreta!**

SPLITSKO
DALMATINSKA
ŽUPANIJA

OPĆINA
JELSA
NADZOR • PROJEKTIRANJE • GRAĐENJE
SITE SUPERVISION • CONSULTING • ENGINEERING

JŠ: Na otok dolazim cca. 15 vikenda godišnje, uz godišnji odmor i uskršnje praznike. Ne poznajem puno ljudi koji žive udaljeni 450 km od otoka, a gotovo svaki drugi vikend su doma na škoju. Kaže jedna pjesma; Samo jedno mjesto na svijetu se zove dom. Nadam se da će u bliskoj budućnosti uspjeti u nastojanju da izgradim za sebe nešto u Dolu, što će mi predstavljati radost. Time bi moja obitelj nakon cca. 200 godina zatvorila krug: od Šurokovića dvora u Roića dvor; iz Roića dvora u Stončića dvor; iz Stončića dvora u Paiz; iz Paiza u Zagreb; iz Zagreba nazad blizu

ZLATNA TELAD

Evo nas na Glavici. Živi smo, ali teško nam je. Puni smo tuge. Dosta je reći da nam je u manje od dva mjeseca umrlo četvero Doljana kojima nismo smjeli biti za sprovodom. A zašto? Kažu stručnjaci zbog nečega trideset puta manjeg i tanjeg od debljine vlasa na našim glavama! To nešto je neživo. Tek živne kad se uhvati za našu sluznicu i ulazi nam u organizam, a najdraže mu je ući u pluća gdje opasan po život svakojaka čuda radi. Posebno kod starijih ljudi, ali i mlađih ako su već nekim bolešćinama „načeti“. Svi znamo, to „nešto“ stručnjaci su nazvali corona virus. Kruna se po latinski zove korona. I pod onim velikim mikroskopima to sliči na krunu. Sada to zovu i COVID-19.

A mi smo ovdje mislili, tako su nas učili i govorili, da su prošla ona nazadna, zaostala vremena u svakom pogledu zbog čega su naše pretke napadale razne kužne, zarazne bolesti koje su odnosile puno, puno života. I mi jedva znamo neke riječi od tih vremena, a mlađi o tim riječima ništa ne znaju. Stari naš otočki naziv za zaraznu bolest je „pašajica“ jer bolest je prijelazna. Još se zove i „porednica“ što pak znači da od te kužne bolesti oboli svatko po redu! Ako kod pašajice odnosno porednice ima puno umrlih onda se govorilo da je nastupila „pomorija“, dakle velki pomor ljudi.

Nećemo se mi baviti teorijama urete na svjetskom nivou niti je li to izašlo iz nekog laboratorija i sličnih pretpostavki jer se mi u to ne razumijemo niti išta znamo. Ali dobro uočavamo s ovog našeg brda, zvanog Glavica sv. Mihovila, da su se kod ljudi puno prije ove korone pojatile neke druge bolesti koja su isto porednice, ali ne i pomorije, bar ne za tijelo. U nekoliko riječi to je ljudska sebičnost, prepotentnost, bahatost, gramzljivost i puno toga još negativnog što je ovog današnjeg čovjeka, a i nas ovdje na Glavici, ne izuzimamo se od toga, pomalo dehumaniziralo. Pretvorili smo sami sebe u „zlatno tele“ i sami sebi se klanjam. Nije ovo nekakvo kršćansko moraliziranje već uočavanje činjenica. I što nam se dogodilo? Pa dogodilo se da nam je nešto sićušno, ne samo oku već i svakom običnom povećalu nevidljivo, dovelo u stanje zdravstvene i gospodarske ugroze. Nešto što je, ponavljamo, trideset puta tanje i manje od ljudske kose na glavi. A mi se umišljamo da smo „zlatna telad“! Ma koja zlatna telad kad se urušavamo od nečeg tako malog, nevidljivog, čak skoro i neživog! Budimo ljudi kakvi jesmo i ne umišljajmo se. Tresemo se pred opasnošću jer, evo danas, 10. srpnja, dok o ovom razmišljamo, u našoj domovini je do sada najveći broj zaraženih, 116, a govorili su nam kad dođu topli dani da će virus oslabiti, nestati pa drugi val možda na jesen.

I što sada nego reći „Vrati se sebi čovječe i živi u skladu s prirodom!“. I ne govorimo da je nekada sve bilo nazadno, jadno i bijedno. Nije. Za prošlih porednica prije sto, dvjesto i više godina ljudi su se od kužnih bolesti, sličnoj ovoj našoj koroni, branili na isti način kakav nam i danas preporučuju naši epidemiolozi, infektolozи, virolozi i da dalje ne nabrajamo kakvi ne znanstvenici. A to je fizički razmak jedan od drugog, posebno u odnosu s osobama koje ne znamo ili nam nisu bliske. Nikakav bliski kontakt ne uspostavljeni, a to znači ne se rukovati, grliti, makar bi da nema korone to radili. Ne rukama po licu, nosu, ustima, očima. Ruke često i dobro prati. Ne biti gdje su velika okupljanja, evo danas čujemo da od sutra na jednom mjestu ne smiju biti okupljanja više od sto ljudi uz pridržavanje razmaka. Znači, sprovodi onakvi kako su kod nas uobičajeni i mise mogu se održavati. Na misi nas bude manje od sto. Svega ovoga i još puno toga trebamo se pridržavati da bi izbjegli porednicu i ne daj Bože pomoriju.

I sad na kraju što reći ovdje iz Glavice nego: Nestala oplata od zlatnog teleta koje je skrivalo čovjek. Čovjek ostao. I to je dobro, s nadom da kada se jednoga dana pronađe cjepivo protiv korone, nećemo ponovno biti umišljena zlatna telad.

Štufajica

ZIMSKI MAESTRAL

Marko Vučetić svoju je struku, meteorologiju, upotrijebio kao neslućeno veliki i raznoliki svijet, mnogima mistično nepoznat i intrigantan, za približavanje znanosti svima onima radoznalima kojima znanja nikad dosta. U početku to bijahu stručni i znanstveni radovi, ali brzo su ih pratili popularni, pitki tekstovi namijenjeni široj publici. Sa suprugom Višnjom autor je knjige *Vrijeme na Jadranu* koja je doživjela drugo izdanje i prijevod na engleski. Jedan je od autora opsežnih turističkih vodiča *Otoc pred Splitom* te zasebno za otok Hvar i susjedni otok Brač. S oduševljenjem se upušta u amatersko prirodoslovno-povjesno upoznavanje dragoga mu kraja, pa i šireg akvatorija. Njegovi su tekstovi uglavnom vezani uz more, ribarstvo i život uz more napose uz njegov mikro svijet zavičaja, grada Hvara i Paklenih otoka.

Kao logičan slijed ovih tema nametnula se i ribarska kuhinja! Ponekad na pustom otoku s oskudnim prilozima, ali uz raznovrsne friške plodove mora i sam se ogledao u spravljanju egzistencijalnog zalogaja. Sa zanosom, na tradicionalni način kuha riblja jela i danas, a užitak će rado podijeliti s prijateljima za stolom i kroz popularni tekst.

Član je strukovnih udruga Hrvatskog meteorološkog društva i Hrvatskog agrometeorološkog društva. Član je uredništva stručnog časopisa „Vatrogastvo i upravljanje požarima“ te popularnog časopisa „More“. Dugogodišnji je suradnik časopisa „Maslina“. Nastupa u televizijskim i radioemisijama s prezentacijom agrometeorološke prognoze i zanimljivostima napose iz biljnog svijeta koje povezuje s vremenskim (meteorološkim) događanjima, tradicijom i vjerovanjima u puku. Među brojnim priznanjima rado ističe onu strukovnu Hrvatskog agrometeorološkog društva (HagMD) za doprinos u objavi agrometeorološke prognoze u medijima i silvometeorološkog udžbenika te nagrade Zlatno pero masline 2018. i Zlatna maslina 2019. Zaposlen je u Državnom hidrometeorološkom zavodu gdje vodi Odjel za agrometeorološke informacije.

Ovo je vjetar koji uglavnom puše iz sjeverozapada (NW), ali zna puhati i iz WNW i W ovisno o rasponu otoka, otočnih kanala i položaju kopna. Rezultat je uspostave termičkog odnosa kopno – more, što u zimskom razdoblju ne može dugo potrajati. Dolazeći s mora koje se do sredine zime već dobro ohladilo, donosi svježe (prohladno) vrijeme i zrak bogat vlagom te time i sumaglicu ili maglu. Za čovjeka je neugodan vjetar jer pojačava osjet hladnoće. Postojanog je smjera i umjerene jakosti sa svim zakonitostima pravog ljetnog maestrala. Ipak, kako je u to doba godine kratak, vidljivi dio dana ne završava u smiraj dana, već još neko vrijeme puše, što još dodatno kod čovjeka pojačava neugodnu hladnoću. Zbog toga se za zimski maestral može čuti izreka: Majštral zimi, vrag pakleni. Kako iz dana u dan vjetar slabí, vrijeme biva sve ugodnije i toplije. Ne traje dugo 2 do 3 dana i znak je jačeg pogoršanja vremena te gotovo nepogrešiv predznak jugu (SE). Da je predznak jugu, poznato je na cijelom Jadranu, a čuva se u talijanskoj izreci: El maistro xe el rufina del scirocco, (Maestral je svodnik jugu).

Danas je jasno da nema govora o maestralu već o zmorcu (vidi Tartajun br. 15). Ne treba zabunu činiti što im je smjer jednak (uglavnom sjeverozapadni), već uvidjeti da je maestral superpozicija zmorca i etezijske, a za etezijsko strujanje zimi ne postoje uvjeti. Tako zmorac na kratko zimi preuzima ulogu maestrala i neopravданo svojata njegovo ime. Kako je zmorac vjetar unutar obalne cirkulacije, u ovome slučaju od mora prema kopnu, koji nastaje za vrijeme stabilnog vremena, jasno je da usred zime ne može dulje potrajati i dobra je najava skorog juga. Iskustvena je činjenica da ovakvo vrijeme po maestralu potraje tri dana, a kada se tim danima doda još dan ili dva dok se jugo ne razmaše, eto nenadanih, usred zime, dana s povoljnim vremenskim uvjetima za ribolov. Ako vjetar nije jak, onda i bez obzira na osjet hladnoće možemo govoriti o neuobičajenim danima, podsjećaju na ljetne dane, usred zime. Osim toga, kako polako iz dana u dan slabí,

a posebno u danima na smjeni s jugom, pojavljuju se bonace na moru. Dani sa zimskim maestralom imali su posebni status kod dalmatinskih ribara, napose u doba plovidbe na jedra.

Maestral i jugo duž naše jadranske obale suprotnog su smjera pa se s jednim moglo otploviti punih jedara do bogate ribolovne pošte, a za nekoliko dana s drugim vratiti se u matičnu luku. Operacija zimski maestral toliko je bila uhodana i točna da su ribarske družine na srednjodalmatinskim otocima, pa tako i na Hvaru, u svakom dijelu zime bile spremne isploviti i uloviti božji dar, zimski maestral i s njim povezano ipak mirnije more, pa čak i bonace. Ribari iz grada Hvara sa zimskim maestralom u jedrima znali su otploviti do Lukavaca (otočići oko 13 km jugoistočno od grada) i za nekoliko dana vratiti se s jedrima punim juga.

Naši ribari ipak nisu znali da prema mitu ovo povoljno vrijeme mogu zahvaliti vodomaru, ptici prekrasnih modrozelenih boja na leđima i repu, koja zimi dolazi do samoga ruba mora i ispraća ih u ribolov. A zašto vodomaru?

Alkionini dani

Sva su se čuda, a bonaca usred zime i spada u čuda, oduvijek pripisivala volji bogova. Stoga su stari Grci, pokušavajući razjasniti zimske tišine, smislili mit u koji su upleli mnoge bogove i njihovu djecu. Glavnu ulogu u mitu ima Alkiona (Halkiona), kći boga Eola i Enarete, žena kralja Tesalije Keika. Nažalost, velika ljubav između Alkione i Keika prekinuta je pogibjom Keika u brodolomu. Ni bogovi nisu znali kako priopćiti tu tužnu vijest Alkioni pa su morali priskočiti u pomoć Hera, Iris, Hipnos i na koncu Morfej. Posljednji je učinio da Alkiona u snu nježno dozna da joj je voljeni muž mrtav, a kada joj se pričinilo da vidi njegovo tijelo u moru i kada je krenula prema njemu pod cijenu svoga života preobrazili su se oboje u ptice – vodomare. Bogovi su prema zaljubljenom paru bili velikodušni pa su odlučili da u vrijeme grijezdenja vodomara, oko zimskog sunčestoga (solsticij), nad morem vlada tišina, bonaca koja mora potrajati 14 dana. Kako se vodomari grijezde zimi, otud potječe i njihovo drugo ime zimorodke, a time je riješena i povezanost sa zimskim tišinama. Da bi se znalo kome treba zahvaliti za zimske bonace, Grci su ih nazvali alkionini dani ili alkionidima. Zanimljivo je da se zimske tišine pod ovim nazivom i dan danas, osim u Grčkoj, spominju i na engleskom otočju i tu ih znaju kao nagovještaj skorog jačeg pogoršanja vremena.

Iako su Grci imali svoje utvrde uzduž Jadranu u predaji hrvatskih pomoraca i ribara, nisu se zadržali elementi mita o Alkioni i Keiku. Ali to ne znači da naši ribari ne znaju za zimske bonace. S tim je povezana iskustvena činjenica o zimskome maestralu, a slično kao kod Engleza, predznak je jačeg pogoršanja vremena.*

*Korišteni su tekstovi:

Vučetić, M. (2011). Vrijeme i klima Jadranu u antičkim pisacima. Hrvatski meteorološki časopis, 46 (46), 55-67. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/86959>

Vučetić, M.; Vučetić, V. (2012). Vrijeme na Jadranu – meteorologija za nautičare. Zagreb: Fabra Press d.o.o., 172.

Čarobni ružmarin

Bojan Bujić, muzikolog, umirovljeni profesor sveučilišta u Oxfordu, po majci je Starograđanin, pa iako nije na otoku rođen, za Stari Grad je tjesno vezan od djetinjstva. Uz to, za Dol ga vežu stare veze i po genima i "po jubavi". Po genima, jer su po ženskoj liniji preci njegove majke bili iz obitelji Mulanović, nekada zvane Marianović, doljani koji su prije nekoliko stoljeća emigrirali u daleki Stari Grad; a po jubavi, jer je barba njegove majke bio Petar Kunićić.

O vrlinama ružmarina jedva da bi trebalo bilo koga podsjećati – svi ih dobro znamo. No nije zaludu prolistati jedan priručnik što ga je za svoje potrebe napisao neki nama zagonetni starograđanin, možda stanovnik Hektorovićeva Tvrđalja, potkraj osamnaestog stoljeća.

U Tvrđalu se bila sačuvala arhiva iz vremena Hektorovićevih nasljednika, među kojima je bio i svestrani radoznalac Pietro Nisiteo, koji je i sam ostavio podosta spisa. Prije više od pola stoljeća, brušanin Stipe – po dubrovačku Stijepo – Plančić, tada arhivar u Povijesnom institutu JAZU (sada HAZU) u Dubrovniku, na Lapadu, vidjevši da je arhiva smještena u neprikladnim uvjetima, a vođen idejom da ju spasi, uspio je da ona bude prenešena na Lapad. No Institut je prošao kroz mnoge teškoće zbog lošeg stanja staroga ljetnikovca Sorkočević u kojem je smješten, i, naravno, po vrhu je bio izložen oštećenju tokom opsade Dubrovnika. Smatrajući – valjda –da u Institutu imaju prečih problema egzistencije, te da zbirka nije dio dubrovačke baštine, ostala je nakon Plančićeve smrti arhiva iz Tvrđala nanovo slabo zaštićena, neprikladno pohranjena i u opasnosti da joj vlaga i prašina opasno prikrate vijek i nas otočane liše jednog značajnog fonda za povijest otoka.

Stijepo Plančić je bio objavio i katalog zbirke Hektorović pomoću kojega je bilo moguće ući u Institut u trag jednom dvojezičnom popisu biljaka i trava. U njemu su imena najprije protumačena iz talijanskoga u hrvatski a onda iz hrvatskoga u talijanski. Nakon popisa slijedi nekoliko uputa i savjeta na talijanskom jeziku o koristi od biljaka, te savjeta liječničke prirode, a najduži među ovima je „Delle virtù del Rusmarin“ – „O vrlinama ružmarina“. Nije sigurno tko je autor ovoga dokumenta, po svoj prilici nije to bio sam Pietro Nisiteo jer je rukopis datiran „Agosto 1796“, dok je Nisiteo došao u Stari Grad iz Venecije tek oko 1813. godine, te je rukopis mogao biti u Tvrđalu i prije njegova dolaska. Osim toga, po verziji talijanskog jezika kojime je napisan, naslućuje se da je autor govorio i pisao vrlo regionalnim i nesofisticiranim talijanskim jezikom, dok je Nisiteo u pisanom talijanskom bio vještiji od našega zaljubljenika u ružmarin i njegove vrline.

Ovdje donosimo prijevod na hrvatski iz kojega se vidi da je ružmarin smatran za čudesnu biljku koja je od pomoći i pri bolestima i pri pomanjkanju apetita i za sigurnost od napasti kukaca i za uljepšavanje okoliša – ukratko: nema nevolje niti bilo kakve prigode u kojoj ružmarin ne bi pokazao svoje čarobne moći. Dakle, slavimo ga ovdje, riječima našeg ljekarnika iz osamnaestog stoljeća!

PARADOX
WINE & CHEESE BAR

PLAMEN INTERNATIONAL d.o.o.
LJEVAONICA ŽELJEZA I TVORNICA KUĆANSKIH APARATA

O vrlinama ružmarina

Uzmi ga i kuhaj mu cvijeće u vodi tako dugo dok ne izavre za polovicu, i poslije popij ovu vodu, i dobra je protiv svih bolesti koje su u tijelu, ili za bilo šta drugo.

Dalje, kuhaj mu lišće u bijelom vinu, i time vinom umivaj lice i bradu i obrve, i nikada ti neće otpadati kosa, vlas će dapače bolje rasti i učinit će ti lice lijepim i gladim.

Dalje, napravi prah od cvjetova i zaveži ga za desnu ruku, uvijek ćeš biti veseo i dobre volje. Dalje, napravi ugljen od njegovog drveta i od toga ugljena načini prah, i, uvezanim u jednu krpicu, dobro istrljav zube, i ako su pokvareni ili ako ima u njima crva, odmah će ih uništiti i učiniti zube lijepim i zdravim.

Dalje, uzmi njegovu koru i stavi je na vatru, i na tome dimu nadimi si usta i nos i otjerat će svaki katar i nahladu u glavi.

Dalje, kuhaj mu cvjetove u octu i ovim octom peri noge, i odstranit će svaku bol.

Dalje, jedi mu cvjetove tri jutra natašte s medom i raženim kruhom i nećeš dobiti antraks niti bilo kakvu izraslinu.

Dalje, kuhaj s ovom travom i razgalit će ti udove i sačuvat te mladim i svježim.

Dalje, ako staviš njegove listove ispod kreveta, nećeš imati ružne snove.

Dalje, uzmi mu lišće i stavi ga poviše tumora ili kakve druge izrasline, i odmah će ih uništiti.

Dalje, načini (od njegovog drveta) zdjele i žlice, i bilo šta što iz njih i s njima jedeš neće ti naškoditi.

Dalje, od ovog istog drveta napravi čuturicu ili neku drugu posudu pa u nju stavi vino, bit će uščuvano, i kada ovo vino budeš pio, neće ti naškoditi otrov.

Dalje, stavi njegovo lišće u posudu s vinom i nikada se ovo vino neće pokvariti, dapače, ako je pokvareno, postat će dobro.

Dalje, ti sam stavi ovu biljku iznad kućnog ulaza, neće ti naškoditi ni zmija, ni škorpija, ni bilo kakva otrovna životinja.

Dalje, ako zbog preznojavanja ili velikog umora čovjeku dođe velika slabost, kuhaj njegovo lišće u vodi i peri glavu, i prestat će svako preznojavanje, svaka slabost, i čovjeka će oslobođiti kašlja.

Dalje, posadi ovu biljku na tvome posjedu, i umnožit će plodove, i razveseliti okolni predio.

Dalje, tko je izgubio apetit, uzmi lišće, kuhaj ga u vodi i ovu vodu pomiješaj s vinom, i od toga učini juhu i pojedi je, učinit će da se apetit vrati.

Dalje, tko ima proljev i tako vrućega stavi mu prestat.

kuhaj mu lišće u jakome octu na stomak, i odmah će proljev

ZVIRE I ČOVIK (IVO PAVIČIĆ) – DRUGI DIL

Upasonem Tartajunu, broju 15, počelo se pisato zvirima i čoviku u razgovoru s Ivotom Pavičića. Razgovor ni zavoršen, ostavljen je za litošnji broj. Parvi dil imo zodnju rečenicu – Čuvojmo zviri, jer dok je njih bit će i nos. Nos je sve manje. Jesmo primjetili da je četvero Doljana umorlo somo u vime donešenih mirih protiv korona virusa tako da nismo smili bit na sprovodu i zakantat: "Braćo, brata sprovodimo" ili sestru jer su nam umrle dvije Dolke. Rečem to svoje razmišljanje Ivotu s pitanjem – A ča je sa zvirima? Odgovor je : - Ni dobro .Isto kako i loni, ako ne i gore. Ono son ti na kunju govor o gardelinima i s njima smo zavoršili, je tako? Je – odgovorim. E, onda čuj – nastavi Ivo – nismo govorili o debelokjuncu, on je parvi rođak bekotu a gramatikono se zove batokljun a zove se još i trešnjar. Zoč? Ča imo debeli kjun s kojim može pucot koštice od trišnje i maraške a kod nos na otoku nojeeće se hroni s pinkima od jeprine. On bi pri redovito na otok doleti svako drugo godišće a sad, evo četvorto godišće da ga ni. U mojoj se mladosti puno lovilo debelokjunce „pod ploču“ kad su bile vele zime i snigi. Pod jeprinu ispode puno njezinih pinkih i oni su ispod jeprine iskali pinke a mi bi napinjoli ploče i stavili pinke..Doletili bi iz hladnih dilih Europe. Zodnji put bilo ih je puno 2.000 - godišća kad je kontinent a posebno Hercegovina bila pod veličkim snigom i ledom i došli su u veličkom broju na naš škoj. Činili su obloke koliko koliko je debelokjuncih bilo u ariji. Eto, ni ih već. Zoč?

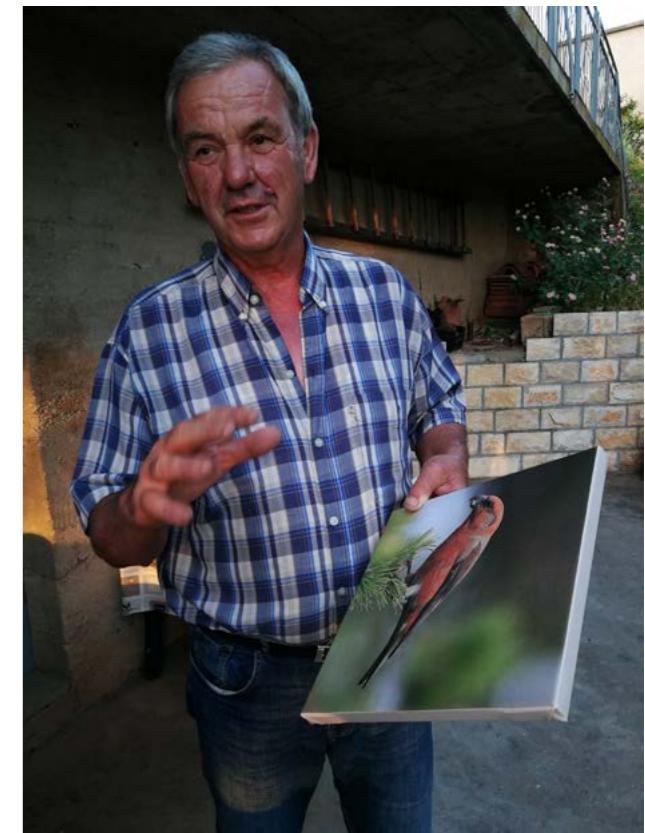
Sad ništo čuj o divjin golubima. Specifični su u seljenju. Oni ne siku otok kod preleta već s teraferme letidu paralelno s otočkom dužinom, po njegovem hrptu. To znači da letidu put Italije, tamo se selidu. Kod preleta priko škoja su u posebnoj formaciji i to ne u obliku slova V već u crt i s razmakom jedon od drugega, a, oko 40 centimetar. To je nevjerojatno za vidi! Kad se odluče kod nos provest zimu nestane u njihovom letu opisane letačke organizacije već svaki za sebe leti. Ti koji ostanu zimu provest na otoku jidu masline, žejude od česmine i zelenicu. Na škoju se ne gnijzde. Kad puše bura uvik su u blizini di je voda, Dračevica i druga mista. To je zbog žeđi veće nego kod drugih zvirovih. Tad lovci čekodu kod lokvih i puno ih ubiju. Po meni i nepotrebno, toko ubijat. Eto, toliko o divjin golubima.

A sad čemo o lastavicima. Nijedna ptica u postotku ne stradava kako lastavica kod preleta iz Afrike do nos. Kad letidu u naše kraje nojpri tri dona i tri noći su priko Sahare. Onda ih čeko Sredozemno more nad kojim padodu od umora na brode. Toko budu umorne da se mogu rukami po brodu čapovat. Procjena je da prilikom selidbe 50% lastavica ugine. Ako uspiju do nos duoć svaki par lastavica napravi nojmanje dvi garniture mlodih čim se odaržoje izjednačenost njihova broja radi stradivonja. Na žalost ni tega već ni. Jo son doma imo 5 gnijzidih. Tri u kućici di mi je koza i dvo u storu kuću, ispod terace. Tako je bilo do nose 8 godišć ali odonda, pratim jo, od nose 4 godišća imon somo dvo pora u somo dvo gnijzida. Lastavice u njihovoj orijentaciji kod selidbe s juga prema Europi, tako su otkrili znanstvenici znaju dospit u najsjevernije dile Europe. Kad tamo dospiju uginu od hladnoće i ča nimodu čo jist. Njihov izvor za hronu su mušice atamo u hladnoći mušicih ni. Ova njihova skretanja u pogrešnom pravcu znanstvenici pripisuju zagađenosti zraka s raznim elektromagnetskim valovima od onih koje emitiraju razne antene za mobitele i slično do onih koje emitiraju sateliti po svemiru. Sad se vrotmo nose, kod mene doma. Reka son da pratim „moje“ lastavice. Kad je suša, a zodnjih godišć suša je svako primalice i lito. Gledon kad duže vrimena ni ni malo darža onda ni kaške, gramatikono blata, koja je njoj glavni građevinski materjol za napravit gnijzido. I znoš ča onda činidu? Niećeš virovot ali one od moje kuće letidu do lokve na Dračevicu za donit malo kaške u svoj kjun. To ti je zračne linije,a veće od tri kilometra. I sad se zamislimo koliški trud ta ptica napravi da bi učinila gnijzido. I ovo je interesantno, doprinos žienske i muške lastavice u grojbi gnijzida je isti. Sriča njihova da ih ne napado sokolić. Ali čovik zno napravit zločin i tuo onin koji namjerno razbijje njihovo gnijzido. Ne želim nikomu zla ali takima poželim da im muhe, s kojima se lastavice hronidu doma pos.ru svu njihovu hronu. Hoću reć da nonci malo ne razumidu, boje reć ne želidu razumit ekološki krug života, suživota s prirodom pok tako i s lastavicima. Vajo dicu već od ditinstva učit da se ne smi razbijat gnijzida od nijedne ptice, pok ni od lastavice. E, sad kad su napravile novo ili popravile storo gnijzido ženka u njega izlieže joja, u prosjeku 5 do 6 joj. Onda budući roditelji, recmo 6 ptica procinidu koliška je količina muh i mušic u ariji i još činjenicu da svih šest ptica kad izojdu iz joja nieće moći stot u gnijzdu. U tom slučaju jedno do dvo joja hitidu iz gnijzda. Bilo

je slučajeva da i molega tića hitidu iz gnijzda. Sve ovisi o dogovoru roditelja. Vajo sve pratit. Kad lastavice onako žučno rasprovjodu kod gnijzda, ča mi naravno ne razumimo, tuo roditelji rasprovjodu o svom naraštaju. Ča su žučniji u svojem rasprovjoru tuo znači da im je teže, da će imat puno poteškoća u podizonu svojih mlodih. Njima se posebno tieško odlučit hoće jedno ili dvo joja ili nijedno hitit iz gnijzda. Sve ovisi, reka son ti o jihovim procjenama. Noježe im je, tad je njihov razgovor neobično buran i težak kad im se vajo odlučit hitit iz gnijzda već izleženega molega tića, tad imoš osjećaj kako da plaču. Sad će, makor jo virujen, nodon se, kad niko ovo proštije drugačije i lastavice gledot.

O, homo naprid. Kosići. Kod njih ti je velički poraz za gnijzda ova ova promina klime i ekstremi s tin, varironje temperature. U malo vrimena, od sride morča do kraja maja miseca dogodidu se i do tri puta nogla zahlađenja pok onda udre velička vrućina, provi kris. Gledo son loni 5 porih kosičih u okolini Dola. Pri klimatske promine svaki por je u svojem gnijzdu imo po dvi generacije gnijždenja, Splićani rečedu kavode. To son prati i doma na lozi i stablu naronče. Vajo reć da se svak voli vrotit na ono mesto di se izliega pok tako i kosići. Ne mora tuo bit storo gnijzdo ča u pravilu i ni jer jedino lastavice popravijedu stora gnijzda. Kad kosić duođe na tin prostor di se izliega onda i uon blizu tega mista čini gnijzdo Evo, sad u jednemu baščanu blizu moje kuće, bilo je tuo na 11. Morča vidi son ga navar baščana di pivo a ona,njegova družica nosi i grodi gnijzdo. Ove spomenute nenormalne rozlike u temperaturama u molem vrimenu njihov proces kvori. Bude teplo i ona snese 4 do 5 joj. Onda noglo zahlodji i sve propode jer se joja ohlodidu i sve im ide nopolko. Onda dohodi druga kavoda i izliežu se tići ali već krajem maja udre velička vrućina. Tićima je u gnijzdu nesnošljivo vruće a nisu još sposobni za letit. Porad veličke vrućinie u gnijzdu oni se počmu dizot na somi rub gnijzda i onda pode na tleh, na zemju ča je za njih smart. Od 5 porih ča son gledo somo je jedon por u jednoj kavodi izni tri tića a vajalo ih je bit tridesetak. Deset putih veće! Prati son i kad m je išlo sve nopolko. Onda se čudno ponošodu. Nenormalno tarčidu, tukli bi se međusobno kako da su živčani. Tuo je iz rozloga ča im proces reprodukcije ni uspi.. Ako se uspije s naslijestvom muški kosić gubi onu sjajnu čornu boju perja a kjun mu ostaje žut ali ne u onakoj jačini kad je paricon za parenje. Ako ne uspjedu u dobivenju mlodih zadaržoje onu svitlu čornu boju pierja i žuti kjun jer se ni „istroši“ u podizonu pomladka kako ča je donošenje hrone tićima, čuvonje, učenju letienju..Eto, moga bi još govorit ma ovo će bit dosta. A, da, vajo reć da se pri puno lovilo i ubijalo kosiće za ist. Kad bi vidili čovika i na veliku dajinu, letili su od njega. Već ih niko ne ubije niti ji. I sad su se dobota pripitomili, nisu ali dohodidu u dvoure, kod kuć, ne strašidu se čovika ni na molu daljinu. Nasto je jedon suživot s kosićima. Tuo je dobro jer si ču kako sve teže mlode uzdižedu.

Sad ču ti reć nikoliko ričih o božjem kokotiću, tako se zovu po našu u dijalektu a na harvotskem jaziku zove se pupovac. Kokotići doletidu iz Afrike krajem morča i tamo nastane njihova jubov jer ovamo doletidu kako parovi. Oni ne činidu gnijzda već u za njih zgodnim rapima po storim mirima ženka leže joja ali najčešće to čini u dupljama, kako drugačije tuo reć, po našu? Odgovorim da ne znon, ne mogu se sitit. E, onda homo daje – nastavi Ivo – u te duplje uz somu zemju, nojeeće u stup od masline, u njenom hrebu nojde otvor, eto tuo je ta duplja, je tako. Sad, ostavit joja na tako mesto bila bi prova poslastica za mungose, miše, lasice, guje i druge koji bi se pogostili bez muke.

Imodu buožji kokotići obranu za svoja joja od napasnika. Njihova obrana je smrod. Budući roditelji mlođih buožnih kokotićih svouj potribu činidu somo oko njihovih joj i tin njihov izmet kojega bude puno tako smardi da se njihovim jojima niko ne usudi nonci približit. Izlieže odjedon put do deset joj. Božji kokotići imodu daleki kjun radi tega ča su in mrovi iz mravinjaka glovna hrona. Veliškim kjunom probododu po zemji i tako vadidu mrove iz mravinjaka. Njima je, kad nojdedu mravinjak kako da su duošli u restoran di je samoposluživanje. Sokolić ga ne napado jer prilikom leta leti nepravilno, u cik – cak linijama onda kako da propado pok se noglo diže tako da ga sokolić nikako ne može napast. Posebno je buožji kokotić zanimljiv po žarkim bojima njegovega pierja. Među bojima prevlada žuta i manje čarnjena. Po svojim bojima i po kupi , gramatikono krijeti na glovi koju diže i spuščo je prepoznatljiv među zvirima. Spuščanje kupe je znak nemira, opasnosti i tad počme puhat, recmo kad mu je čovik blizu osjeti nemir..Čim odgojidu mlobe tiće i naučidu ih dobro letit odma se vroćodu s njima put Afrike, već početkom uosmog miseca..

Ča bi ti već reka o zvirima. A, da, čurlikavac, tuo je po našu a književno je vinogradar i tuo je točno ime. To ti je ptica koja nojkasnije duođe na Hvor a nojranije od nos porti ča, u Indiju od kud i doletidu krajem četvortega ili početkom pietega miseca. Parovi se ni ovovod ne išćedu već u poru arivaju i odma činidu gnjizdo na lozi. Muški se razlikuje od žienskih po temu ča uon na glovi imo čornu maču, polovica glove mu je u tuoj čornoj mači, žienska nimo maču. Ni se čini da mu smieto sumpor i vidrijuola, ala da razumidu i oni koji će ovo proštiti a ne govoridu po našu, vidrijuola je modra galica. Ni mu škodilo. Tako da je jedno gnjizdo u prosjeku bilo na motiku kompa, opet, motika je naša otočka mira za površinu, 450 m². E, ma tako je bilo do pri tridesetak godišć. Od kad su duošli svi ovi pusti otrovi, herbicidi, pesticidi čurlikovcih je sve manje. Još je čovik napravi za njih porazne radnje. Gnjizda činidu u gušćavini od lozovine. Počelo se češat lišće po lozi, pogotovo blizu grozdih da budu prema suncu. S češonjem se očisti loza i onda otkrije njihovo gnjizdo ča je za čurlikovce opsnost. I još ništo. Pri se polivalo luoze s makinima na ručicu a sad su motorne prskalice koja svojom jačinuon okriće lišće ali i gnjizda. Čurlikavac imo 4 do 5 joj i dok je za njih sve bilo dobro, toko bi bilo i tičih. Radi rečenega već ni čurlikovcih. Malo pri son reka, bilo je u prosjeku jedno gnjizdo na motiku kompa. Ako je težok imo deset motik luoza onda bi i desetak gnjizdih čurlikovca bilo u temu pojku. Danas ga je 28. lipnja. Nikidon son pasovo po pojima od Paiza do Jielse i snimo je di koje gnjizdo čurlikovca i vidi son brojem i slovom dvo gnjizda i tuo znoš di? Šutim i slegnem ramenima u znak da ne znon a Ivo nastavi – u zapuščenemu luozu! Hrona im je parvo zrilo gruožje a tuo je ono na lozi francuzica koje rano dozri već i pri polovice siedmega miseca. Jo i danas imon jednu lozu francuzicu na Vugavi i znoš ko mi požere sva zarna – rečem da ne zno – a Ivo nastavi – sad mi miši sve na francuzici požeredu, miši! Boje bi bilo da i danas imo čurlikovcih pok kad je puno francuzicih i ne vidi se koliko su izili. Pri su judi imali francuzicich za se nazobat, za imat gruožje evo već za petnaste don. Kad je reka rič „nazobat“ pala mi je napamet jedna pisma Lucije Rudan rođena Perinić, Bruška, po nazivom KAD SMO SE HODILI NAZOBAT. Pismaskraćeno, je ovaka: ...jedvačekon da nedija dojde/date opetnojden, kad posli večernje/ sva mladost iz sela nazobat se pojde.../ Društvo je u smihu proslidilo daje,/ ti si po dvo zarna dodovala meni,/ a kad son sa njima čapo ti i ruku,/ tvoji su obrazi postali čarnjeni.../ A nison te buši, niti te zagarli/ ni kad si se zo me nehoteć čapala!/ Ma nison ni moga: baš se oneg trena ona velo meja pod nami raspala.../. Rečen ovo livotu jer su se nikad pri, a jo se tegu kako mladoskočić spomjen, mlođi su se litit nedijom šetali po cesti. Onda bi mladić reka svojuon mlođoj – „homo se nazobat na moje“. Svaki mladić je gledo da mu u poje nojbliže cesti bude nikoliko luoza francuzice. Za uosmi misec je već bilo lašnje, tad zrije pomalo i drugo gruožje. Ovo –Homo se nazobat! – bile su riči kao nika lozinka za izdvojonje iz društva na cesti upućene onuoj koja je namurona u njega i uon u nju. Luoze je mesto velikog truda ali i moguće mesto di se moglo na somo uživat u milovonju i dragosti. To je lipo opisala naša pisnikinja. Rečem to livotu a uon se nasmije i reče; - Je, tako je tuo bilo pri, puoć se nazobat bila je ritka prilika u ona vrimena da oni koji se voldi budetu nasomo. I tako Ivo i jo zavoršili sa zvirima i čovikom s ovin lipim mislima. Dvo gnjizda čurlikovca od Storega Groda do Jiesel! Hvola Ivo, ni som ne znoš koliko si pomoga, pogotovo onima koji voldi prirodu. Nedija je. Na Tvardoru trefin Dinka Lupia, nacionalnog opernog pjevača, taka mu je titula a inače običan, drogi čovik. I govorin Dinkotu di son i s kin bi radi pisonja za Tartajun. A uon će meni –A znoš ti da bi puno putih pri čovika francuzicu pozoboli ti čurlikovci tako da mu je iskanton i stih: Čurli, li, li, li

Tuju muku jo izin!

Nasmijen se i rečen Dinkotu Ferandinu: - Muoj Dinko, tuo je jid na čurlikovca ča je uon pozobo svu francuzicu pri nego je dikmon u nediju posli večernje imo svu voju divnji reč: „Homo se nazobat!“. Moga je imat veće francuzicich pok bi bilo i za čurlikovce i za njih dvo. Tuo bi bi lipi zajdnički život zviri i čovika. Dinko me osto gledot. Razumi je.

Moja zodnja serenada!

Autor: Pero Razović, dolski je zet, kroničar Varbanja, član legendarnog VIS Zlatni Akordi, meštar od električne i svega na elektriku. Danas vrlo aktivni umrovljenik.

Bila je lipa primalićna noć krajem maja 1983. Već san se bi poče ženit....ono bi san u "njih" ma to ni još bilo svukud znono pa ni u Varbanju. I tako.... petak večer oko 11 urih a mi sidimo u bufetu: Jakov Alelujin, Dinko Cvitića, Ivo Drožića, Vinko Marinčev, Nade Vidošev, Miko Vodanovića.... I onako u taroku niko govori...a mogli bi poć Perotu mlođon u serenadu. A jo, ne bud lin rec.....homo!! Iša san doma, a tad san još sto blizu na Pjaci, vase gitaru i ukarcali se mi u dvo auta i pravac Dol. sv. One. Kad smo došli vidimo u kuhinji svitlo, znači brat je još budan i nima smisla, rano je. I onda se okrenmo i u Pajiz u Ploču di smo malo i provali potiho zakantat onu starinsku ča nas je tu večer nauči Cvitić.

"Oprostite susidi ča vas moj glas budi,

ovde mi je draga koju žejan jubin"....

Oko ure popolnoći kad smo se tornali e već ni svitla u kući. Potiho, bez riči, smo došli u ovi dvor na slici, stali ispod ove ponistre na učelku di je u kamari "ona" spola i uz gitaru zakantali dvi krotke pismice. I nakon te dvi strofe opet smo potiho i bez glosa i šušura išli do sv. One di smo bili ostavili auta i svi srtni nose u Varbonj.

Sutradan mi je mloda provjala da se je probudila na početku druge pismice i da ni odma kapila ča se dogođa ma kad je kapila da ju je čapo niki bloženi osjećaj srice pok joj se učinilo da je to sve somo snila. A Marinko, moj budući punac, je odma čin je ču glose prijatejh Cvitića i Aleluje izleti vonka na prišu se ubukujuć da nas pozove unutra na piće ma.....na njegovu žalost mi smo već bili portili.

I tako su somo nojbliži susidi čuli serenadu i provjali da se tako lipe serenade ne spominju. I to je nojvjerojatnije bila zodnja iskrena serenada u ovin krajima.

Kakovi su to bili kantaduri Varbanjani znodu....ma kad je žeja za pomoć i prijatejsko sarce u pitonju kantali su ko gardelini. Svak kako i koliko je moga, ko je zno malo jače, ko ni zno somo je posegundovo ma serenada je "uspila" i svi su radi tega bili kuntenti. Nisu oni još znali da san bi u "njih" pok su bili srtni da su pomogli. Puno putih se te večeri spontin sa tugon a nojeće radi pokojnih prijatejh i "nje". Fola Cvitiću, Aleluji, Drožići na lipin uspomenima a ovima drugima zafaljen u mislima uvik kad ih vidin.

PUJIŠKA

Pujiška je sorta masline čije porijeklo još nije ispitano. Ne znamo točno kada je stigla u naše krajeve i ima li dvojnika u Italiji. Naime, sam naziv Pujiška asocira na Talijane koje mi zovemo još i Pujizi, Puizi ili Pujizi. Bilo kako bilo, Pujiška je stoljetnom prisutnošću na našem otoku toliko prilagođena klimi, odnosno našoj dolskoj mikrolokaciji, da ju s pravom možemo nazvati našom sortom. Dok se ne dokaže suprotno, ona je dolska sorta masline čija velika i stara stabla nalazimo na predjelima Pasika,

Strone, Norti, Podborje, Rugonji, Gorica i još mnogim drugim. Do sada nisam pronašao stablo koje bi bilo rekorder po starosti i veličini odnosno maticu od koje su možda nastale sve ostale Pujiške.

Kao sorta jako je vrijedna jer daje provklasno ulje, a plodovi na stablima koja nisu preopterećena rodom se mogu konzervirati i budu izvanredna poslastica. Prema tome spada u sorte mješovite namjene.

Pujiška razvija visoko stablo. Raste uspravno, a krošnja tvori kuglu zatvorenog oblika. Može narasti u visinu i do 8 metara. List je svjetlijeg boje nego u Oblice, svjetlo-zelena na gornjoj, a bjelkasto srebrnkast na donjoj strani. List je srednje velik i mekan.

Rodi redovito i obilno. Plod je duguljast i težine oko 4 grama, a sadržaj ulja je oko 16-17% ovisno kada se bere. Idealno vrijeme berbe u godini bez ekstrema bi bilo krajem listopada. Ona je kasnija sorta u usporedbi sa Oblicom.

Ulje od Pujiške je harmonično i jako vrijedno. Vrijednost ukupnih polifenola u njenom ulju je oko 500 mg/kg.

Otpornost prema štetnicima i nedaćama joj je dobra, ali je slabo otporna na bakterijski rak.

Do nedavno se razmnožavala isključivo izdancima iz panja, a u posljednje vrijeme sve češće je razmnožavamo cijepljenjem na druge sorte, a 2018. g. je prvi put uzgojena iz reznice.

Na nama Doljanima je da Pujišku razmnožimo što više i da u dobrom dijelu dolskih maslinika pronađe svoje mjesto jer to i zaslužuje.

Ove godine je naše monosortno ulje od plodova Pujiške koje smo preradili u uljari Radojković na svim manifestacijama osvojilo zlatne medalje, a konzervirani plodovi

Pujiške su ove godine na Intradi u Splitu bili šampionski kao najbolje konzervirane masline na tradicionalni način. Sve to govori o kvaliteti ove sorte u koju moramo ulagati i nadam se jednog dana ju i zaštiti kao našu. Možda već i sljedeće godine naša Pujiška ostvari velike rezultate i na međunarodnoj sceni.

Toma Makjanić

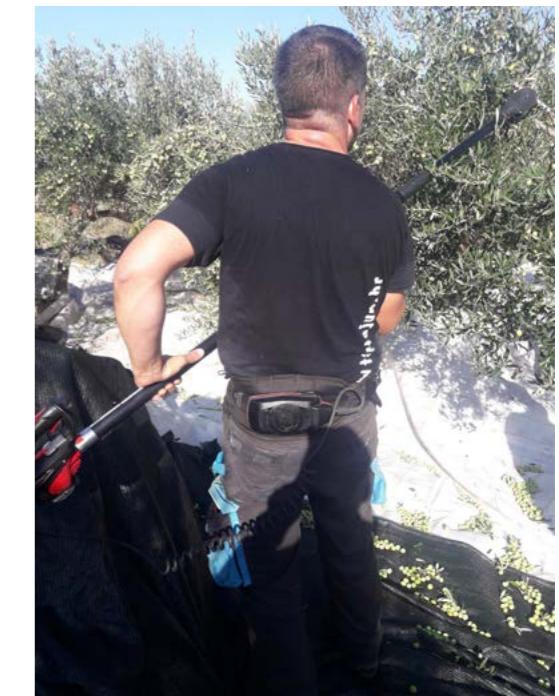
Električni tresači za masline

Dragi čitatelji, evo i u ovom broju Tartajuna odlučili smo prezentirati Vam još jedan od modernih poljoprivrednih pomagala koje naši lokalni poljoprivrednici rado prihvaćaju i primjenjuju u redovnom radu. Stoga Vam u ovogodišnjem izdanju predstavljamo karakteristike tresača za berbu maslina koje su zastupljene u našim maslinicima. Između mnogobrojnih tresača iz ponude iznijet ćemo vam karakteristike za: Alice Campagnola, AGROTECHNIC 4D rotacione tresače maslina i INFACO ELECTRO'LIV. Od zajedničkih pozitivnih karakteristika moramo navesti: Štedljivi električni motori s minimalnom bukom, teleskopske ručke (od 2-3 m) od različitih materijala (aluminij, karbon) s kojim se berba vrši s tla i izbjegava se korištenje ljestava. Kod navedenih tresača imamo različite vrste pokreta palica koje vrše berbu, eliptični pokreti i rotacioni pokreti. Kod obje opcije je evidentno da se radi o profesionalnom alatu te masline padaju okomito na mreži tj. ne leti uokolo. Važno je za napomenuti da su već spomenute palice potrošni materijal koji je podložan pucanju zbog opterećenja „češlja“ ako se radi o zgušnutoj maslinovoj krošnji. Iz toga možemo zaključiti da se maslina treba prilikom rezidbe pripremiti za berbu tresačicom. Radi se o izrazito laganim alatu, težine se kreću od 2,5 - 4,5 kg ovisno o materijalu. Naravno, za kvalitetan rad tresačice potreban Vam je kvalitetan akumulator koji će izdržati cijelodnevnu berbu. Također, većina proizvođača ima u ponudi i original baterije koje su cijenovno nešto skuplje u usporedbi sa standardnim auto akumulatorom. Neizostavna dodatna oprema prilikom berbe masline je mreža, ako je moguće što veća (12*12). Važno je napomenuti da su za maksimalnu iskoristivost kapaciteta tresača važna tri čimbenika: već spomenuta priprema krošnja stabla masline; konfiguracija terena maslinika (poželjno je da je maslinik na ravnom) i dobra ekipa uz berača za postavljanje i sakupljanje mreža. Ako se bavite ili se namjeravate baviti maslinarstvom ovo je jedan od alata koje je preporučljivo imati.

Alice Campagnola – Napajanje akumulator

Infaco ELECTRO'LIV – Napajanje baterija

Proces izrade kozjeg sira iz ulja i skute (skružka)

Marijana Moškatelo

Kao preduvjet za dobar i kvalitetan sir potrebno je koristiti 100% kozje mlijeko plus sirište (Slika 1). Za jedan komad sira potrebno je od 4 do 4,5 l mlijeka, što naravno ovisi o godišnjem dobu kada se radi sir jer mlijeko nema uvijek istu količinu masnoće u sebi.

- Mlijeko je potrebno zagrijati do te mjere da je malo toplijе od friško pomuzenoga.
- U tako zagrijano mlijeko staviti jednu čajnu žlicu sirišta (Slika 2.), promiješati i ostaviti cca. 30 minuta, tj. do trenutka kad se počne odvajati od stijenke posude (Slika 3.).
- Nakon toga posudu s mlijekom ponovno zagrijati na najlaganije i polako rukama skupljati u kuglu (Slika 4.).
- Kuglu uhvatiti s obje ruke i lagano stiskati da se višak tekućine ocijedi (ali ne previše).
- Staviti u kalup i rukama poravnati (Slike 5. i 6.). Pri ovom dijelu postupka izade još jedan dio tekućine koji treba ukloniti.
- Nakon 10 min. izvaditi sir iz kalupa i dobro ga obložiti sa soli te vratiti u kalup i staviti otprije 24 h u frižider.
- Tekućina koja ostane nakon što smo izvadili sir stavila se zagrijavati do vrenja pri čemu se polako na površini stvara skuta (Slika 7.).
- Na cjedilo staviti gazu te većom žlicom polako skupljati skutu i stavljati je na gazu. Stisnuti gazu i ostaviti da se dobro ocijedi (Slike 8. i 9.).
- Nakon što se pokupi skuta ostaje tekućina koja se naziva sirutka. Ona se ne baca već se može iskoristiti za kolače ili jednostavno popiti.
- Svježi sir se može konzumirati odmah, ali ipak posebna delicija je kozji sir iz ulja koji se prije stavljanja u maslinovo ulje suši.
- Postupak sušenja: nakon cca. 24 h sir izvaditi iz kalupa, staviti ga na krpu te sušiti (Slika 10.) Za vrijeme proljeća i kasne jeseni najbolje na zraku, a tijekom ljeta najbolje u frižideru. Sir svaki dan okrenuti i promijeniti krpu jer ona upija vlagu iz sira. Vrijeme sušenja ovisi o vremenskim uvjetima, ali u prosjeku je to 3 tjedna.
- Nakon što se adekvatno osušio, sir staviti u maslinovo ulje te se takav može jesti nakon 4 mjeseca.
- **PRIHVATI IZAZOV - PRIJAVI SE NA NATJEČAJ TARTAJUNA I OSVOJI KOZU**

Makrame list

Potreban materijal (Slika 1.):

- Špaga
- Škare
- Lak za kosu
- Češalj

Za list veličine 20 cm (kao na slici) potrebne su 1 špaga od 60 cm i 60 špaga po 20 cm. Špagu od 60 cm presavinuti na pola, te gore i dolje pričvrstiti na podlogu (Slika 2.). Napraviti čvor kao na slici (Slika 3.) te ga dobro stegnuti. Postupak ponavljati dok se ne potroši svih 60 špaga. U sljedećem koraku odvojiti od podloge i na dnu napraviti običan uzao sa špagom koja je stajala okomito. Nakon toga potrebno je češljati rese (Slika 4.). To je možda najduži proces koji se može skratiti tako da svaki komad špage najprije razdvojimo. Počešljane rese izrezati u oblik lista (Slika 5.) te s obje strane posprejati lakom za kosu i ostaviti da se osuši.

Ovakav list može se raditi od vune, pamučnog konopa kao i od trakica (koji se ne mora češljati). Može stajati kao ukras na zidu, ali u istom obliku se mogu napraviti i naušnice (Slika 6.).

Marijana Moškatelo

U novogodišnjem Presingu, u izdanju Nedjeljne Dalmacije 2.1.1998. pod naslovom „Po otoku balun skače“ autora Ante Duplančića i snimatelja Marija Strmotića nalazi se i ova slika.

Starom Gradu pred utakmicu prvenstva FNL između NK „Sloga“ i NK „SOŠK“ iz Svirača. Bio je vikend pred Božić, vrlo kišovit, igrališta su plivala. No, došli su novinari iz Nedjeljne Dalmacije i bilo bi dobro da oni nešto i zabilježe iz nogometnog života otoka. Subota je cijela bila kišovita tako da se nije odigrala nijedna utakmica. Mi smo morali igrati u nedjelju u 14 sati u Starom Gradu. Došla je i nedjelja, pomalo kišna, ali ne uboјito. Poslije mise, kroz razgovor, nisu bili neki izgledi da će se igrati. Nakon ručka, uzmem opremu (uz prigovor mame da gdje idemo po ovom vremenu), prođem mimo Fabijana C. (uz naravno iste riječi od tete Slavke i barba Luke) i mi se pomalo s njegovom zastavom 128 uputimo oko 13 i 30 prema Starom Gradu. Kad smo došli na igralište, bilo je lokvi, ali Roki je odmah počeo vikati na nas, da što se vučemo, da se treba početi slikati i igrati. Mi smo se na brzinu skinuli, obukli dres i slikali za novine. Hmm, dakle izaći ćemo u novogodišnje novine. Svirčani su već bili to obavili i oni su se već ionako, samouvjereno, zagrijavali po terenu.

Moram reći da su Svirčani slovili kao favoriti. Imali su dobre rezultate, ali naravno i dobre igrače. Vodio ih je vrlo temperamentni Tomica Carić. Utakmicu je sudio, danas pokojni, Stjepko Tomić.

Kako je teren bio natopljen s mnogo lokvi, to je nama išlo u prilog. Lopta nije mogla brzo i točno ići za brza svirčanska krila. Mi smo igrali dosta povučeno i tako dobro zaustavili SOŠK-ove napade. SOŠK-ov trener Tomica, vidno iznerviran stanjem na terenu, vrlo rano povlači svoje ponajbolje krilo (T. Carić) i stavlja ga na beku, da bi ga u poluvremenu ostavio na klupi. Poluvrijeme smo završili s nulom. Mi smo se i dalje lavovski branili i borili da bi nam se to vratilo sredinom drugog poluvremena iz jednog prekida: Teo Petrić postiže pogodak glavom. Silna radost i veselje svih nas. Do kraja utakmice igrači SOŠK-a su napadali, ali neroza i nesuglasice su učinili svoje tako da smo mi na kraju slavili. Slavlje je bilo nakon utakmice do kasnih sati, onako kako je ova generacija jedino znala.

Osim ovih 12 igrača koji su na slici, na ovoj utakmici je nastupio kao zamjena i Marinko Lupi te je na klupi bio i Romeo Dužević.

I ovaj tekst bi završio riječima koje se nalaze ispod slike u novinama: „Ni blato ni kal nisu mogli sprječiti mladu momčad Sloge iz Dola protiv SOŠK-a. Slatka tri boda ispunila su blagdansku trpezu trenera Pere Vidovića.“

Damir Šurjak

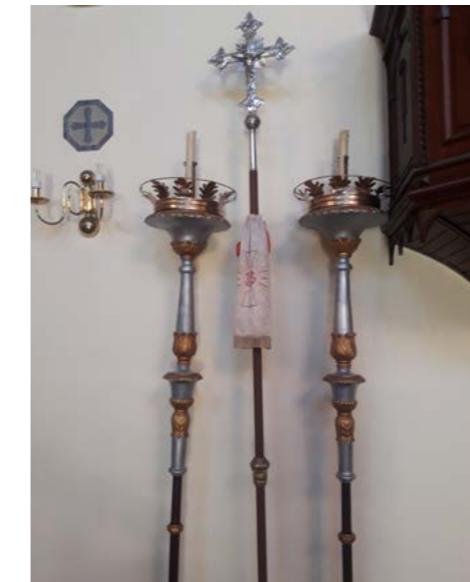
Nanjo su u gornjem redu: trener Pero Vidović, Jurica Moškatelo, Hrvoje Pavičić, Teo Petrić, Stipe Skender, Matko Roić, Fabijan Carić, Emil Novak i Roki Pavičić, a u donjem redu: Fabijan Kuničić, Andrej Sansović, Frano Radonić, Teo Pavičić, Ivica Moškatelo i Damir Šurjak.

Ova fotografija nastala je 21.12.1997. u

Milenijska dica

Kad rečeš da si milenijsko dite odma svima parvo na pamet pode „moderna dica“ odnosno dica novijega doba. Istina je da se generacije minjodu s vrimenom, ali jo kako milenijsko dite mogu reć da son ositila i doživila storo vrime, možda ne toliko novo, ali pasali smo ga, sićomo ga se i znamo ča je. Nismo možda sve toliko osjetili, ali odgojili su nos judi iz tih vremenih, roditelji, none i dideti. Judi, kako bi se reklo, „stare škole“. Imali smo kruto lipo ditinjstvo. Nismo imali mobitele, zvoli smo se na telefone. Stoli smo vonka po cile done i imali svakakove ideje, činili smo bunkere, ratovali i igrali sto i jednu igru. Imali smo mi Playstation, ali je čar bila u temu da ga imo jedon i onda cila ekipa gre u njega pa si vaj očekot da dojdeš uopće na red za čapat joystick. Ni bilo online šemih. Nismo mi baš kako dica imali toliko tega, ali bilo non je kruto lipo i sve ča se imalo se cijenilo. U vrime kad smo počeli malo veće kapit, kad smo došli u pinku zrelje godine, došli su mobitelji, tehnologije i sve te ostale pizdarje. Počelo non se namećot ono „novi vrime“. Točno se spominjen parvega laptopa i parvega mobitela. Spominjen se onega osjećaja kad moreš vidit sve ča hoćeš, naučit sve ča te zanimo. Sve, baš sve. Točno u temu vrimenu kad te sve počinje zanimat, dobili smo ništo na čemu smo imali sve odgovore. Ništa nos već ni ograničavalio. I sve je to lipo i sve je to krasno, puno smo pametniji i puno smo veće uspili naučit. Ipak, meni je drogo ča se nison rodila u vrimenu kad se dici doje sve te stvari umisto igračkih i da bi ih se zabavilo. Drogo mi je ča son se rodila baš u ovemu prijelaznemu vrimenu u kojem son mogla osjetiti oba nočina života. I drogo mi je ča smo baš onin period kad smo bilo dica pasali bez svega i uživali, jer od ničega non ni bilo ni potriba tad, a onin period kad smo postalo kurijoži dobili smo priliku iskoristit sve ča non se pružilo.

Antonija Roić

Kandaliri

Nakon što je privatnom donacijom očišćen i restauriran Srebreni križ, kroz 2019. privatnom donacijom restaurirani su i pripadajući mu procesionalni svijećnjaci, kandaliri koji potječu iz 19. st.

Restauratorske poslove obavio je restaurator-konzervator Marin Kelava.

Svićnjaci se sastoje od drvene baze (stupa) dekoriranog biljnom ornamentikom i vrha tj. držaća svijeće izrađenog od željeznog lima. Drvene baze u nekoliko su navrata bila prebojane te su na njima bila manja fizička oštećenja u vidu nedostajućih dijelova, raspuklina i sl. Metalni držaći svijeća bili su u potpunosti prikriveni voskom izgorenih svijeća te su bili deformirani (skriviljeni). Osim toga nedostajalo je i više dijelova u vidu biljne ornamentike. Konzervatorsko-restauratorskim radovima sanirana su oštećenja te je predmetu враћen stari sjaj.

Najstarija razglednica Dola

Među stvarima koje je Ante Posinković pok. Božidara poklonio udruzi Tartajun i arhivu Dola našla se i do sada najstarija pronađena razglednica Dola. Na slici se vidi zgrada Zadruge ili Blagajne te mnoštvo školske djece ispred. Pred ulaznim vratima Blagajne vidi se učitelj Nikola Posinković, supruga mu, učiteljica Jelisaveta, a uz njih bi moglo biti njihove kćerke Mileva, Dragica i Marija.

Moguće je da slika datira iz 1925.

Ista razglednica objavljena je i u knjizi Igora Goleša, „Pozdrav iz zaboravljene Dalmacije“, u izdanju Floridita Split 2018. Na stranicama 822. i 823. prikazana je razglednica na kojoj je naknadno upisano što se gdje na zgradici i oko nje nalazi. Razglednica je u vlasništvu Ivana Bogavčića i stoji da je poslana 1927. godine.

O jednom novom antičkom nalazu

Na predjelu Rudina jama sjeverno od Dola, na katastarskoj čestici 2126/1, katastarske općine Dol pronađen je 2019. god. komad stijene visine 17 cm, dužine 20 cm i debljine 10 cm. Na kamenu su fino uklešana slova G VALI u gornjem redu te u donjem redu se prepoznaju samo slovo A de dijelovi još 3 slova.

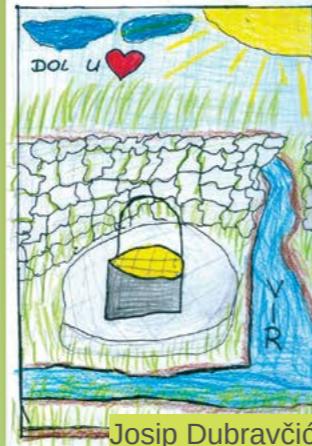
Visina slova je 4 cm. Vrlo vjerojatno se radi o antičkoj rimske steli. Ipak, detaljniju analizu nalaza prepustit ćemo struci a naše je da evidentiramo pronalazak. Ulomak se nalazi u privatnom vlasništvu.

DJEĆJI RADOVNI

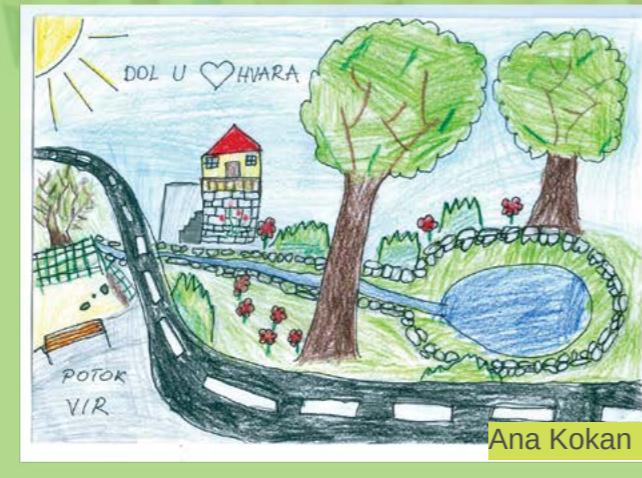
Rina Moskatelo

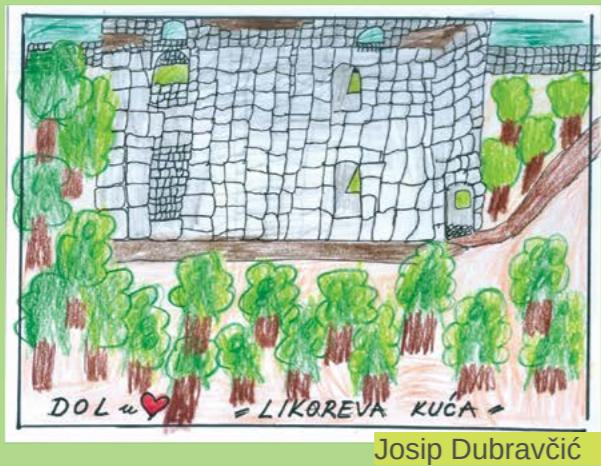
Josip Dubravčić

Niko Dužević

Ana Kokan

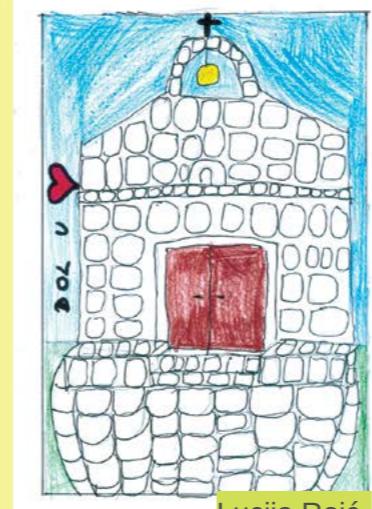
Josip Dubravčić

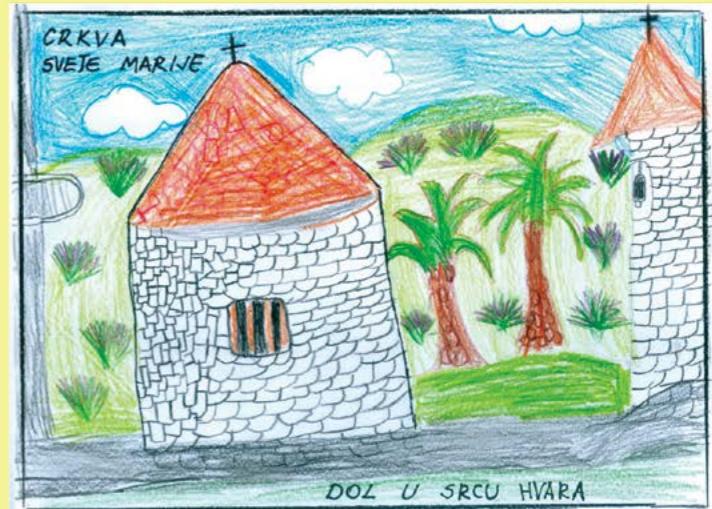
Luka Petrić

Razglednice Dol u srcu izradili su učenici OŠ Dol kao rezultat eTwining projekta Slikovnica moga zavičaja, grada i razreda u kojem smo sudjelovali ove i prošle školske godine u suradnji s osam škola iz raznih krajeva naše domovine. Kroz slike i opise svojim prijateljima predstavili svoj zavičaj, mjesto, školu i razred. Nadamo se da će ove naše razglednice nastaviti život kao prave razglednice koje će se moći slati diljem svijeta i tako promicati ljepote našeg zavičaja.

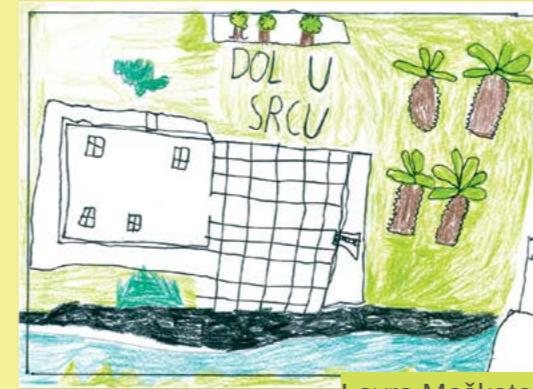
Učenici OŠ Dol.

Lucija Roić

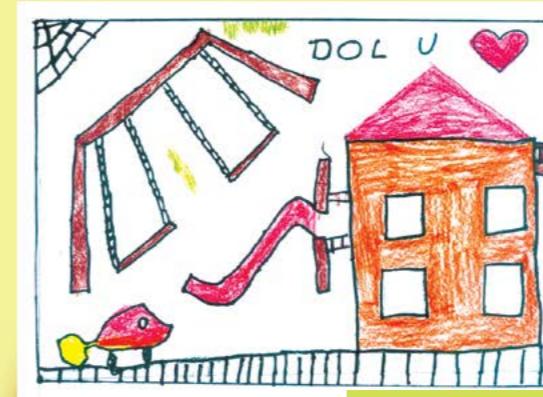
Rina Moškatelo

Lovro Moškatelo

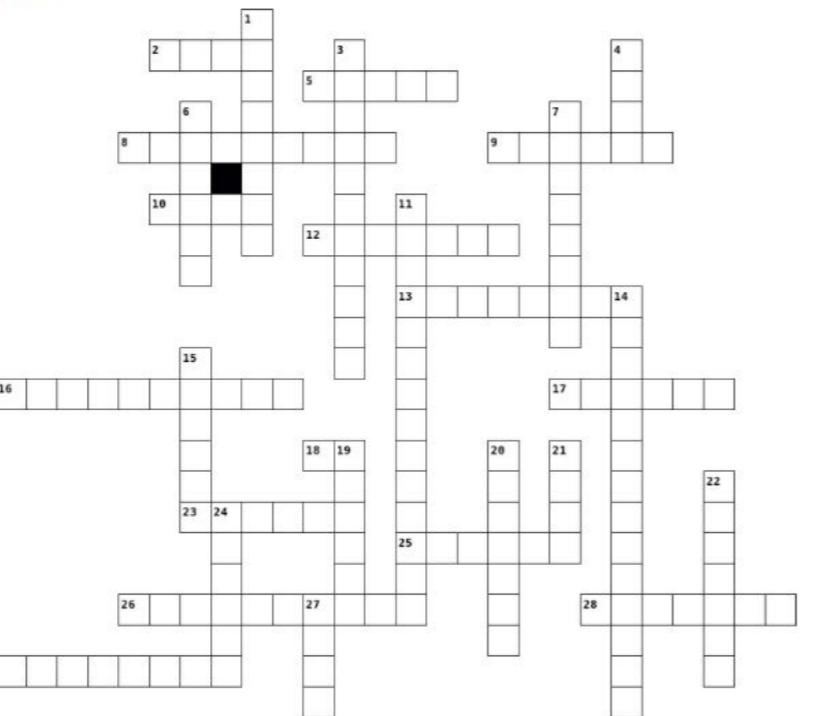

Luka Petrić

Covid Puhijada 2020**Vodoravno :**

- 2.**mjesto rođenja Petra Hektorovića
5.4.GBR
8.dolska vala
9.tvornica šphera
 Calorex
10. Mješoviti odred mornaričkog pješaštva sa Hvara
12.ruzmarin dol.
13.vrsta krumpira
16.dolski pisac i novinar
17.poznata slastičarka iz Dola
18.valuta na Puhijadi
23.dolski kafić
25.lepeza dol.
26.nesuđeni izvođač na Puhijadi 2020.
28.ulica u Dolu
29.službeno pivo
- 1.**kućni band Puhijade
3.otočki superjunak
4.poštupalica u Dolu
6.sorta grožđa
7.hvarska klapa
11.prvi predsjednik Tartajuna
14. Fabricijer, kuhar, balotijer, poljoprivrednik, bivši nogometničar iz Dola
15.festival u Sućurju
19.bratska udružnica Tartajuna
20.prošlogodišnji izvođač na Puhijadi
21.kupalište u STG
22.navijačka grupa N.K. Sloga
23.dolski balotaški klub
27.dolski tajkun

Okomito :**VIJESTI IZ BUDUĆNOSTI 2020.**

2030. Ovogodišnji prvak u Formuli 1 Ivan S. Nj, naše je gore list. Ovaj talentirani vozač bolida dugo je brusio svoj talent dok se nije na kraju pronašao u najelitnijem vozačkom natjecanju. Ove je godine u žestokoj konkurenciji uspio u zadnjoj utrci preteći ljutog suparnika Mika Schumachera te tako osvojiti svoj prvi naslov svjetskog prvaka u Formuli 1. Malo je poznato da je ovaj vanserijski vozač žrtvovao karijeru vrhunskog napadača u N. K. Slogi samo da bi se što više posvetio brzinskim natjecanjima.

2031. Naš bivši i aktualni predsjednik N. K. Sloga, inače strastveni pub kvizaš koji je poznat u čitavoj regiji kao vrhunski znalac i čovjek široke naobrazbe te pobjednik mnoštva kvizova diljem regije, dobio je još jedno priznanje. Naime, ugledna europska televizijska kuća pozvala ga je da bude njihov lovac u mega popularnom kviz showu Potjera.

2036. Stota obljetnica N. K. Sloga Dol počela je izrazito svečarski. Već u siječnju organiziran je turnir u spomen na sve preminule igrače N. K. Sloga. Tom prigodom gost N. K. Sloga bio je poznati europski nogometni klub Bayern München čiji je predsjednik naš Doljanin Tedi K. P. Momčad Sloga za ovaj susret nastupila je u prigodnim dresovima koji su poklon bivše legende kluba, a danas predsjednika uprave Jadrolinije I. P. M.

2038. Ove godine u kolovozu, na 30. godišnjicu Puhijade, gostovat će eminentna imena svjetske elektronske glazbe. Naime, nakon kratkih, ali učinkovitih pregovora svoj dolazak na Puhijadu potvrdili su Carl Cox, Niki Belucci te brojni uspješni DJ-evi iz svijeta zabavne glazbe. Završna večer Puhijade počet će u srijedu 8.8. i trajat će bez prestanka do 12. kolovoza u 12 sati.

Točno riješenu križaljku pošaljite nam na naš službeni mejl. Najbrži sretnik koji točno riješi križaljku dobiva nagradno putovanje za dvoje u Modru špilju

**HVAR
TOURISTIK**

SUPER PUH

Crta Marko Vodanovic , tekst I.M.

SPONZORI - NE BUD VON ZLA

KONČAR

Prvi dolski informativno-zabavni list
WWW.TARTAJUN.HR

List izdaje grupa likova za ubijanje zimskih radosti čekonje lita udruženih u udružnu Tartajun

Predsjednik udruge :

Nikša Šurjak

Tajnica udruge:

Frankica Matijević

Glavni i odgovorni urednik:

Ivica Moškatelo

ivicadola@yahoo.com

Urednica:

Andrea Moscatello

Tehnički i grafički urednik:

Pjero Roić

Suradnici:

Šime Šurjak , Nikola Dužević

Lektorica:

Andrino Dužević

Uredništvo:

Ivica Moškatelo, Andrea Moscatello, Damir Carić, Marianda Vranković Moškatelo, Nikša Šurjak, Antonija Roić

Fotografije:

Boris Kragić, Marin Perko, Vilma Matulić, Josip Franulić, Nikša Vujnović, Juraj Vujnović, Ivica Moškatelo, Josip Šurjak, Šime Šurjak, Pero Razović, Toma Makjanić, Marijana Moškatelo, Mario Strmotić, Antonija Roić, Pjero Roić.

List izlazi jednom godišnje. Svi rukopisi rado se primaju , ni jedan se ne vraća . Kvalitetni se objavljaju. Cijenik reklamnih poruka po principu ko da više, ako ko šta da.

TISAK:

BIGRAF

Grad Stari Grad

Pivo

Stari Grad
tradicija
stvaranja novih
iskustava

Turistička zajednica
Grada Staroga Grada

STARI GRAD
TOURIST BOARD

GENERALI
Osiguranje

KOMUNALNO
STARI GRAD d.o.o.

RESTORAN "MIZAROLA"

LAGŠKOJI
LOKALNA AKCIJSKA GRUPA ŠKOJI
LOCAL ACTION GROUP ŠKOJI

hvarske vodovod
Jelsa

Faros Sea
Unique Boating Experiences

konoba **KOKOT**